

Kircko-laki ja ordningi, jonga ... Carl yxitoistakymmenes, ... vuonna 1686 ... ja 1687 prändistä. ... Wuonna 1688 suomexi ...

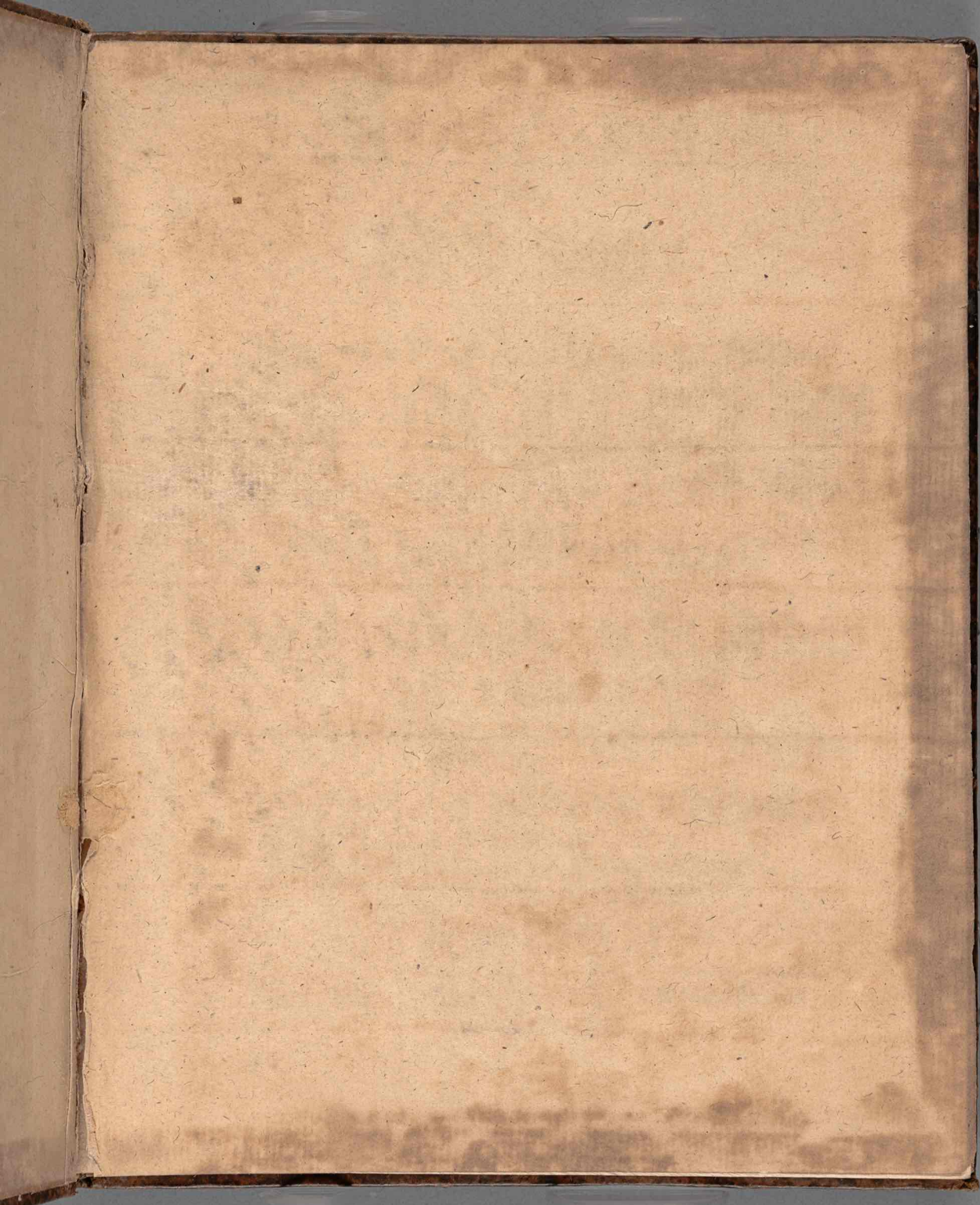
N: 145

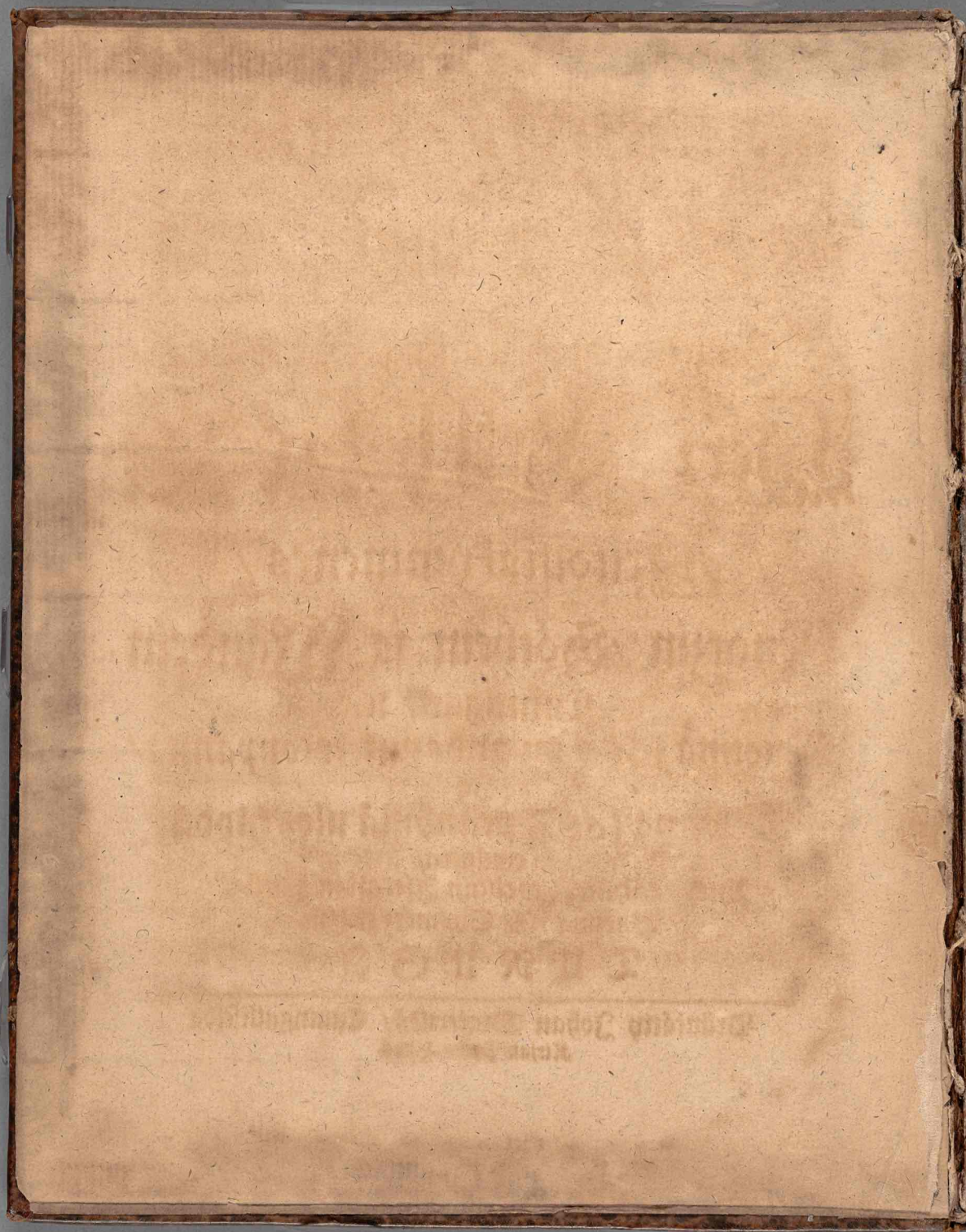
Sw. Lawls
För 1700
För
För

F 1700
1223

Kyrkolag på finska

Guur
Her
Puotz
Wuonna
Wuon
Ann
Prän

Kircko = Laki

Ja
Ordningi /

Jonga
Suurivaldias Cuningas ja Herra /

Herr CARL

Xyitoistakymmenes /

Ruotzin Gothein ja Wändein
Cuningas / ic.

Wuonna 1686 on andanut coconpanna /

Ja
Wuonna 1687 prändistä uloskäydä
ja cuulutta /

Ynnä tähän soweliaim Asetusten canssa.

Wuonna 1688 Suomexi käättö.

E U R U G U /

Präntätty Johan Winterildä / Cuningalliselta
KirjainPränttidjälde.

sin Maa
Verdis/
dis/Nig
Wismar
wi Xhei
win ja B

LE CARL /

Suomalain Ar-
most / Ruokin / Gö-
thein ja Bändein Cu-
ningas / Suomen
Suuri Ruhtinas /
Hertua Skånis / Es-
stin Maalla / Viroids / Carelis / Brehmis /
Verdis / Stettin-pomeris / Cassubis ja Bän-
dis / Rügenin Ruhtinas / Ingerin Maan ja
Bisfmarin Herra; Nijn myös Psals / Grei-
wi Rheinin Beiserisä / Gülüchin / Gle-
win ja Bergin Hertua / etc. Lemme tiet-
täwä

tawari / että niñcuin Ruohin Waldacunda on Pacanain Maacunnista cocontullut / niñ ei ole myös sen asu-
 waisilla yhtän tieto ollut Jumaluden olemisesta / waan
 owat elänet pacanallises Pimeydes / aina yhderennen sa-
 dan vuosilugun alcuun asti / jälken Christuren Syndymän;
 silloin andoi Jumala armostans Evangeliumin walke-
 uden sytytettä näisä Pohjaisis Maisa / ja Christilisen O-
 pin Meidän Kackaan Isänmaahan sisältuoda ja julistet-
 ta / joca cuitengin puolittain ensin oli / puolittain enä
 ja enä tuli / Ihmisten jariturilla ja Opilla secoiteturi / ja Uscon
 puhtaus / Pappain ymmärtämättömyden / ja Sanancuuli-
 oitten yrikertaisuden kautta / niñ käätyri ja turmelluri / et-
 tä oikia Tieto Christuresta / ja hänen callista anstostans / jou-
 dui enimmitten turhri ja pahendawaisir Ceremoniairi /
 eli käytöriri Jumalan Palweluresa / Cuvain ja edes-
 mennein Pyhäin palwelluxeri ja Cunniax / joista he e-
 näimmän waarin pidit / cuin sen suuren eläwän Juma-
 lan Aurihuutamisest ja palweluresta; sihen asti cuin oi-
 kein ymmärtäwäiset Cuningat ja Opettajat Waldacun-
 nas / Jumalitudens kiiwaudella ja täydellä todella / ja totu-
 den Woimalla ja Hengellä / jälleens coit ulosajaa ne wahin-
 golliset kiucuihiat ja Palckapaimenet / jotca wiettelit Her-
 ran heicon Lauman / ja wedit sen pois oikiasta Paimenesta /
 Sielains Bispasta / waaralle tielle ja polgulle. Tähän Ruohin

hin Waldacun
 Gustaf En
 malan walte
 tärin murh
 Jumalan Cu
 ajalliset ja
 ja oikia Ewa
 tari ja lewit
 Heranpäim
 kautta pois
 Hengellinen
 saivocuss /
 etti se edel
 tai jälkimmä
 jotain witta
 caebet tilaa
 hywin asetet
 wahimmari
 uut / corkian
 dellisest tulla
 futeen / cuti
 tain että R
 set ollet. E
 mteen tulla /

hin Waldacunnan nijn suureen onnelisuteen/ oli Euningas
 Gustaf Ensimmäinen/ caickein ensimmäisin ja korkein Ju-
 malan walittu ase/ jonga urholisuden / ja suuresti kytet-
 täwän murhen- pitämisen cautta caickein korkeimman
 Jumalan Sunniasta/ ja hänen callist ostetun Seuracundans
 ajallifest ja ifancaickifest onnelisudesta/ totinen/ puhdas
 ja oikia Evangeliumin Oypit/ tuli täsä enämin wahwiste-
 turi ja lewitetyri/ ja Pawilda sisältungettu Kirckowalda/
 Heranpäiwillä Wästeräs/ Wuonna 1527/ julkisen Aseturen
 cautta poispannur ja muuteturi. Mutta se walda/ jonga
 Hengellinen Säätö oli ihellens omistanut/ oli nijn corkiari
 caswanut/ ja Erhetys ylitse caickein nijn sywästi juurtanut/
 ettei se edellinen taittu yhtä haawa poisyacatta / eikä
 tai jälkimäinen nijn ulosjuuritetta/ ettei silloin ja tällöin
 jotain uutta pahaa Ruohoo ihens jälless näyttänyt / jo-
 ca etei tilaa sitä hywää Siemendä tucauttarens / ja äsken
 hywin asetettua Kirconnenoa maahan cukiistarens / eli
 wahinmäärikin sitä nijn wäänellä ja käätä/ ettei se tat-
 nut/ corkiammasti nimitetyn Euningan elinaicana / täy-
 dellifest tulla nijn wahwaan Tilaan / ja siihen lewollis-
 suteen / cuin hän olis mielelläns toiwonut / erinomat-
 tain että Kirconnenon tawat olisit jocapaicas yhtäläi-
 set ollet. Ei tainnut se Euningas Erikningän aicana toi-
 meen tulla / nijn moxen muun cowan menon tähden /
 cuin

kuin silloin joucottaan sisällangeis. Ja waieka Euningas
 Johanin aicana/ Kircko-Ordningi 1571/ Stäckholmis tuli
 präntätyxi / ja wuotta jälken/ caikilda Waldacunnan A-
 suwaisilda wastanoteturi; Niin sitä seurais cuitengin
 cohta se Liturgian meteli / ja sijtte Euningan Sigismun-
 duren Hallitus / joca saatti Ruohin Seuracunnille
 wast-untisen abdisturen/ ja kehoitti monen tykönä y-
 rikertaisen seas/ nuden himon endisen Pawin Opia ja Kir-
 commenon perän / joista paljo hapatusta wielä löyttin/ se-
 kä heidän Sydäntisäns / että Kircoisa. Se asetettu Kircko-
 Ordningi oli myös wielä siitä jotain sisälläns pitänyt /
 joca jälken sen suuren Cocouren päätören Upsalas/Wuon-
 na 1593/ piti oiettaman / waan ei taittu niin keriwästi ja
 pian aicoin saada / sillä Euningas / jolla oli oikeus ja
 woima sitä hywä työtä edesautta / oli itse sitä wastoin /
 ja Pawilaisen joucko ei säästännyt itsens / waan caikella
 wieckaudella ja ahkerudella pyysi estää ja maahan lyödä/
 caickia kuin olis tullut Euangeliumin oikian Opia ulosle-
 wittämiseri ja wahwistureri. Sijnä tykönä oli wielä silloin
 se wäärin-käyttämys Duomioistumis/että he duomitesäns
 laitit itsens Kircko-Eaaren jälken/nijn sijtte kuin ennengin/
 waieka se Pawin willityhellä ja elkiwallalla oli tähtetty;ot-
 ta caicki niin paljo aicoin saitt/ettei ennen nimitetty Kircko-
 Ordningi tainnut ilman estet edeskäydä / eikä täyttä työ-
 täns

täns tehdä / ennencuin Cuningas Carl Yhderäs Asian
 selitti/ ja Kircko-Caren kelwottomari cuulutta annoi/ si-
 hen asti cuin se tulis ylitsecahoturi/ ja ne siihen sisälle we-
 detyt Barwin willityret ulossuljeturi. Sikä ajasta / on
 kyllä/ caickein korkeimman Jumalan suojelexen ja Arwin
 cautta/ Religion ja oikian Opin meno/ ollut Meidän Ra-
 kan Jänmaan Rajain sisällä/ ilman ahdisturet ja estet-
 tä / sillä että Cuningas Gustaff Adolph, piti caickein suu-
 rimman Surun sen puhtaudest ja wahwistamisesta/ ylitse
 eoco Waldacunnan; Jota myös niin hywin Hänen
 Manifestetins / Meidän corkiasst cunniottettu Herz Faa-
 rin / suurimmas Cunniamuistos / on tehnyt / niin-
 cuin ne/ hänen corkian Kätens ja Nimens alla uloskäyret
 Aseturet/ kyllä näyttäwät. Ja waicka usioilla ajoilla/ ja
 enimmitten caikilla Herran Barwillä/ liki 50 eli 60 Uja-
 staica tacaperin/ on puhuttu ja muistutettu / että Kircko-
 Caari/ ja ennen tätä prändätty Kircko-Orningi/ piti yli-
 hecahotaman ja parattaman; Jota warten myös mon-
 da kirjoitusta on ajan toisen peräst valmistettu; niin on
 cuitengin Esiwallan hywä aicoimus / ja Alammaisten
 oikia toivo ja odotus/ aina tähän asti siihen seisattanut /
 ettei se ole tainnut täydelliseri tulla/ monen esten tähden/
 cuin aina on tämän niin tarpellisen työn toimituren tiel-
 lä ol

1688. I

lä ollut. Tuuri sentähden / niñcuin hywä Ordningi ja
 Asetus on caikisa Jumalalle hywin otolinen / ja hän e-
 rinomaisest tahto/ että hänen Kirkosans ja Seuracunna-
 sans/ caicki pitä sijwollisest ja hywin laitettaman ja toimi-
 tettaman / niñ olem Me suurex hyödytyrex ja tarperi-
 lusenet / Jumalan Nimen cunnian edesauttamisxi / ja
 hänen Seuracundans rakennuxeri/coconpanna/ ja ilman
 ydembätä wihwytystä/ präntistä uloskäydä anda wah-
 wan Kirko-Lain ja Ordningin/ Jumalan Palweluxen
 toimituxeen / ja caicku muihin/ cuin jollain tawalla Kir-
 con menoon ja Opettajain Säätyyn tulee ja sopi/ jaetun
 erinomaisijn Lucuin/ seorawaisella muodolla ja tawalla.

I. Lucu.

I. Luce.

Vikiast Christilifest

Epista.

S. I.

Seidän Cuningallises Balda-
cunnasam / ja sen alla olewaisis Maa-
cunnisa / pitä caickein ihens tunnusta-
man yrin ja ainoastans siihen Christili-
seen Oppijn ja Uscoon / cuin on perustet-
tu Jumalan pyhäis Sanasa / Wanhan
ja Uuden Testamentin Prophetalises ja Apostolises Kirjoitu-
ris / ja käsitetty Colmesa Pää-Symbolis, Apostolico, Nicano
ja Athanasiano, niñ myös sinä muutamattomas Ausburin
Tunnustures / wuodesta 1530. cuin 1593. Upsalan Conciliu-
mis wastanotettu / ja coconaisēs / niñ euhutusa / Libro Con-
cordiæ selitetty on. Ja caicki ne jotca Opetussäädysä / Kir-
cois /

A

cois/ Academiois/ Gymnasiomeis eli Schouluisa / johongun
wirraan tulewat/ pitä / siinä cuin he Ordineratan/ eli cosca
he jongun Graduren ottawat/ hengellisellä Walalla tähän
Oppiin ja Useon Tunnustukseen itsens sitoman ja welcapää-
xi tekemän.

§. II. Pitä myös tässä täydellä todella kielty oleman/
ne/ cuin Opetusäädyssä/ niin hywin cuin caikki muut/ mi-
stä Säädyssä he owat: ylösajattelmast ja uloshajottamast/
eli myös suustans cuulua andamasta/ erhettäväisiä ja waa-
rallisia sananparsia ja puheita/ waiwamast ja pahendamast
niillä Jumalan Seuracundaa: Jos joku sen teke / ja ei an-
na edelkäiwäisen totiseen manauksen itsens ojeta / se pitä La-
illisen tutkinnun ja Duonion jälkeen pidettämän uscosta
pois langennuna/ wiraldans pois pandaman/ ja Waldacun-
nast ulosajettaman. Joca myös peräti pois lange meidän
oikiasta Religionistam ja Uskostam / se pitä samalla muoto
rangastaman / ja ei ikänäns Perindötä / Oikeutta eli O-
maisutta nautita saaman Kuohin Rajain sisällä.

§. III. Ei pidi yhdengän rohkeneman tässä Walda-
cunnas/ eli josakin tämän alla olewaises Maacunnas/ josa
ei Rauban liittoin cautta/ erinomaisis Paicois se ole ennen
myödenannettu/ julkiesti pitä jongun wieran Opin harjoitu-
sta/ eli myös siinä läsnä oleman/ 100 Dalerin Hopia Ra-
han sacon hastolla. Jos myös joku tänne sisälle tuo wieran
Useon opettaita johongun Jumalan palweluren harjoitukseen/
eli

eli kisten ope-
tämän lähim-
toaisille soo-
jettaman.

§. IV.

owat toiset u-
itsens tässä y-
Religionis k-
edesäns ja he-
nestä ei wida-
tejä jacom-
hän alls/ m-
rens itsens a-
man sidottu-
1671. wuosin

§. V.

Maamaisem-
lä Waldacun-
ka tästedes ta-
Eotapalwel-
jongun wier-
wiltcappalell-
soms/ niin cau-
nussa; Mutt-

eli Lasten opettairi Religionijn ja Uscoon/ sen pitä saccoa we-
tämän lähimmäiseen Watwaisten huoneseen/ eli Kircon wat-
waisille 500 Dal. Hopia Raha/ ja Baldacunnasta ulosa-
jettaman.

§. IV. Vierasten Potentatein Sändäbuodeille/ jotca
owat toisest Uscosta/ joco he pidemmän eli lyhemmän ajan
ihens tässä ylöspitäwät / annamme kyllä myöden heidän
Religionins harjoituksen heidän Huoneisans/ ainoastans itse
edesäns/ ja heidän seurans ja wäkens: Mutta ulkona Huo-
nesta ei pidä heidän Pappins sarnaman/ eikä Sacramen-
tejä jacaman. Ei pidä myös jongun muun / ehkä cuca
hän olis/ myöden annettaman heidän Jumalan palvelu-
reens ihens anda/ eli sitä ehtiä / waan ihcingin pidä ole-
man sidottuna cuuliaisesti laittaman ihens 1655/ 1667 ja
1671. vuosina uloskäynein asetusten ja Ordningein jälkeen.

§. V. Ne jotca ei ole siitä Uscosta/ kuin Me ja meidän
Mammattsem ihem tunnustanme/ jotca elickä jo owat tääl-
lä Baldacunnas/ ja sen alla olerwaisis Maacunnis/ taic-
ka tästedes tänne sisältulewat/ jongun palveluren / erittäin
Sotapalveluren tähden/ eli myös täällä cauppaa tekewät/
jongun wircamiehen Työllä/ eli jollakin muulla elaturen
wälicappalella ihens elättäwät/ ne mahtawat pyyhä Opi-
sans/ niin cauwan kuin he owat hiliarens/ ja ilman pahen-
nusta; Mutta cosca he tahtowat pitää Jumalan Palwelu-
stans

stans lukemisella ja weisamisella / niin pitä heidän sen teke-
 män Huonesans ja Majasans / lukittuiden Owein tacana /
 yrimäns ilmain cocousta muiden cansa; Cuitengin jos he
 tabiowat nautita wapautta Caupungis / pitä heidän Lap-
 sens Meidän ja meidän corkiast kytettämän Esisän / Ruosin
 Waldacunnan Cuningasten Asetusten ja Orningin jälkeen / y-
 löscaswatettaman oikias Christilises opis / sen muuttamatto-
 man Ausrurin Tunnusturen jälkeen / niin myös oleman si-
 dotut / joca Sunnuntaina / Zuhlana / ja julki Ruouuspäiwä-
 nä käymän meidän Kircoisam / ja Jumalan palveluren a-
 lusta niin loppun asti siellä läsnä oleman / ilmain sitä tiedo-
 ta cuin heidän pitä tästä cotona huoneisa Catechismurest
 Bappein ahkeran neuwomisen jälkeen käsittämän. Ei yh-
 dengän / joca wierast opist ja uscosta on / pidä rohkeneman
 wietellä / wetä eli waatia Jumalan palvelureens niitä / jot-
 ca ihens tunnustawat Meidän Opyijn / olisit ne Balcoliset
 eli muut; Waan heidän pitä käskenin Balckawäkens /
 cuin owat meidän Uscoitam / wiriästi käymän Meidän
 Kircoisam.

S. VI. Niincuin ahkera peräncakomus cuinga Nuori
 ikä tule ylöscaswateturi lukemisis / Kirjallisis harjoiturisa /
 ja waellurisa wieralla Maalla / tule ajan culumalla suure-
 sti hyödylliseri Jumalan Seuracunnalle ja mailmalisel Hal-
 liturelle; Ja wähas tapahdu taita / costä he oleselewat ni-
 den

den seas / jotca owat wäärifi Opist ja Useosta / että he myös käsittäwät erheittäwäisiä Opeturia ja Puheita / joita he sif- te epähuomiosst tänne maacundaan myötäns tuowat / ihe heilläns ja muille wahingori ja turmelluxeri; Niin manani Me siis caickia / erittäin Wanhimbaita / eli niitä kuin Wan- himbait sias owat / ja tahtowat lähettä Poiskians eli Omai- sians wieralle Maalle / niin myös ihe niitä / jotca tänten) Ikaäns tullet / omasta Neuwosta tahtowat anda ihens sen- caltaisijn waelluriin / että he ensist ja ennen caickia pitäwät murhen sittä kuin heidän Sieluns autuderi tule / ahkeroitse- wat meidän Christilisen Opin oikiast Tunnuksurest ja har- joituresta / ja caickista kuin siihen tule / andain ihens hywin neu- wotta nimitetyllä Usteturiilla / senpäälle että he mahdaisit sitä paramin tietä cartta wieraita Jumalan palveluria / pitä ihens lujasti Jumalan Sanasa / ja wälttä nyden cau- sakäynnistä / jotca ppyhtäwät heitä wietellä meidän oikiasta / johongun erheittäwäiseen Oppiin.

S. VII. Ne Christiliset Ceremoniat / kuin täsä Meidän Raackaas Isännaasam owat pidetnt / ja wielä nyt pidetän / waicka ne owat ihestäns ehdolliset / ja ei mitän tee Aututeen / pitä ne cuitengin / niincuin hywään järjestyreen ja sijwoilli- suteen soweliat / edespäin lujasti pidettämän / eikä pidä kellen- gän walda oleman omast hywäst Luulosta jotain niissä muutta; Jonga päälle Pispain ja Superintendentein ynnä

A₃

Duo-

Duomio Capitulum ein canſa pitä wiſun perancanomiſen pitämän / ja niñ laittaman / että joca Hyppacunnas caieki tapahtuwat yhdellä tawalla. Jotca muilla Kielillä ſaman Jumalan palweluren tekeiwät / niñden pitä myöſ ihens ſowittaman niñden Ceremoniain jälken / cuin täſä Waldacunnas tapa on pidettä.

II. Lucu.

Sarnasta ja Jumalan Palweluren määrätystä pitämiſeſtä.

S. I.

WAppein pitä / yliſe muiden / wiriäſti lukeman yhä Kamattua / ja uſcollifeſt rucoileman Jumalalda Armo ja Walaiſtuſta / että he ſen oikein ymmärtä taidaiſit / ja niñ ſekä omari / että Sanancuulioittens parannuxeri ja Autuxeri oppia ja ſelittä. Sanancuulioitten pitä myöſ Jumalan Palwelurens uſcollifeſt ja Sydämen halulla tekemän / niñ myöſ Rucouris / Riiſtoſwirſis / Jumalan Sanan cuulemiſes ja Sacramentein nautiſemiſes / näyttämän nöyryden ja eatumu-

tunnuren/ ei ainoastans Sydämellä ja Suulla/ mutta myös
 itse käytörillä sen suuren Jumalan Palweluxen ja Cunninari.

s. II. Ilman Christilistä edellävalmistusta ja Ruco-
 ista Pyhän Hengen walistuksesta/ ei pidä kenengän mene-
 män Jumalan Sanan Sarnaan/ ja se cuin puhutan ja o-
 petetan/ pitää oleman puhdas ja selkiä/ niñ myös perustet-
 tu pyhäs Ramatusa. Se cuin Kircon Opettaista selityxeri
 wedetän/ pitää oleman hywällä toimella/ wäähä ja harwoin/
 ja caiketi yhten tuleman Jumalan Sanan ja oikian Chri-
 stilisen Opin cansa. Terti pitää järjestäns/ cuitengin lyhy-
 käisest ja yrikerraisesti selitettämän/ sen oman ymmärryksen
 jälkeen/ yriwacaisilla Opeturilla ja Manaurilla/ jotca pitää
 sowitetut oleman Sanancuulioitten ymmärryxi/ lohdu-
 xeri ja rakennuxeri/ niñ että caieki / erittän Nuoret ja Y-
 rikertaiset / taitawat sen täydellisest ymmärtä/ käsittä/ ja
 itsellens parannuxeri opis ja elämäkerras hyödylisest käyttöä.
 Heidän pitää toisella puolella waroiman heitä Suruttomu-
 desta/ ja Synnin Unesta/ rangaiseman pahennusta / ma-
 naman Catunuxeen ja Parannuxeen/ Christilisen Raekau-
 teen/ Puhtauteen ja muihin hywiñ Aiwuihin: Toiselda puo-
 lelda lohduttaman ja wirwottaman heikkoin ja peljäsnynein
 Omatundo; Aina ahkerasti harjoitteleman Catechismu-
 ren Oppia / ja neuwoman Sanancuulioitans / cuinga he
 caiken sen cuin Sarnas edespannan/ mahdaisit taita johon-
 gun

gun Pääcappalehen sowitta. Cosca he puhuwat cor-
tioista ja yrwist opin Cappalesta/ niin myös wäärain Pah-
cocundain erhetyristä/ niin se pitä tapahduman täydellä tie-
dolla ja lyhykäisesti / hywäll Ymmärryhellä / Siwendellä
ja Toimella. Ja cosca yri eli toinen Terti anda heille tilan
pubua maailmallisist Asioista ja toimituksista / niin pitä se
caikki tapahduman hywällä Toimella ja cartamisella/ ilman
ajattelemattomutta ja taitamatoinda rohkeutta puheisa ja
Neuwomisissa niistä asioista/ kuin muutama ei mitään ym-
märrä/ ja kuin ei Opetuswircaan mitään tule. Ja pitä ni-
den jotca täsä erhettiwät / ja jollakin ajattomudel ja sopi-
mattomudella Sarnastuolis edestulewat / ensin rangastu-
rella ja cowalla tygö puhella wariottaman/ ja jos he usent-
min siinä syväri löytän/ peräti pois pandaman Wiralda /
jota he owat wäärinkänttänet ja ylöncahesti edesseisonet.
Heitä waroiton myös samalla tawalla / ettei he milläkän
nuoto puhu häwäistyhellä ja ylöncahella jongun wieran
Maan wäestä eli Maacunnasta/ waan Jumalan Sanan jäl-
ken edestuwat sitä kuin Christilinen/ cunniallinen ja rakenda-
wainen on/ rangaisewat/ nuhtelewat ja manawat kaikella si-
wendellä ja Opeturella. Heidän pitä wälttämän sitä/ ettei he
pitkälkä luettele cuinga yri ja toinen Tertit ulostoinnitta /
poispaneman turhat Jaarituret/ tyhinät Kysymyret ja Sa-
nain riidat/ sopimattomat ja piniät Wertauret / eli sen-
caltaiset Puhet / jotca Sanancuulioitten tykönä pikemmin
Nauron

Maaron ja Pilcan/ kuin Jumalisen hartauden matkansaattawat; Ei pidä heidän millän muoto wihasta ja ajattomasti Kijwaudesta edestuuman omia eli muiden riihtoja/ paljo wähemmän jongun Sarnastuolilda wihan wuori nimittämän / muutoin kuin jos se paranturen cuulutettaman/ taikka pannaan pandaman pitä. Heidän pitä totuttaman itsens puhuman oikiata Suome// (Kuohti) niillä sanoilla kuin caiki hywin hymärtävät. Ja jos he jotakin Sarnoisia Lattinan Kielellä sisälwetävät / joca harwoin tapahtuman pitä / niin se pitä cohta tutkittaman. Ei heidän pidä edesäns pitämän corkiata caunifsettua Puhetta/ eli ylönsywiä/ ja sencaltaisia Kysymyriä/ jotca ei ole mihingän tarpeelliset/ waan usein aiwan kelwottomat; Ei myös nimittämän niittä Syndejä/ Laickauria ja wäärinkäyttämisiä / jotca meidän seasain owat yhteisest tietämättömät/ joiden ilmoituksesta enä tule pahennusta kuin parannusta; Waan toimellises yriskerraisudes/ ja puhtas Opetusesa/ Jumalisella/ ja laittamattomall Elämäkerralla / Esimerkillä ja Esicuwalla pitä heidän Sanancuulioittens edelläkäymän/ ja heittä autuden Tielle johdattaman ja saattaman.

S. III. Sunnuntai päiwinä / ja colmena corkiana wuoden Jublana / niin myös suurin julki Rucous päiwinä/ pitä Caupungeisa pidettämän Annusarna / Puolipäiwäiwän- ja Ehtosarna / niin hywin myös muina Jublapäiwinä/

winä / jotea xiv. luguja luetellan. Apostolein päiwänä pide-
tän Sarna Stockholmis ja muisa suurisa Caupungeisa /
niñcuin tähän asti on tapa ollut. Mutta wähemmisä / ja
Maalla pidetän ainoastans yri Sarna / joca aljetan cahde-
ran lyödes. Keskiwikko ja Perjantai Sarnat joca wikko pi-
tä totutun tawan jälken huomeneltain aljettaman / ja ceco
Jumalan palvelus / cosea kello on neljännesti wailla
Cahderan / loyetettaman. Muina päiwinä pitä suuris
Caupungeisa Kucous pidettämän Kircos Huomeneltain ja
Ehtona.

s. IV. Amusarnaan pitä soitettaman Stockholmis ja
muisa suurisa Caupungeisa Neljän lyödes / ja yhten wäiden
lyödes. Mutta wähemmis Caupungeisa ruwetan wäiden
lyödes ja yhten soitetan wäähä ennen Cauden lyömä. Silloin
pitä Jumalan palvelus aljettaman Amu Wirrellä / ja D
Jumal sinua kytäm. Senjälken wersatan yri wersh P. Hen-
gen awusta / ja Sarna aljetan Amu ja Isä meidän Kucourella /
ilmian pitkätä Esipuhetta. Sütte pitä eten otettaman yri
Dsa Catechismuresti / ja caieki ynnä Kucousten cansa päätet-
tämän puoles hetkesä; Wäimein päätetän Siunauxella ja
yhdellä wersyllä / muutoin jofei HERran pyhä Ehtollista
pidetä; silloin luetan siunaus Altarin edes. Maankircois
aljetan Amusarna Jouluna / Pääsiäisnä ja Heluntaina / niñ
warhain / että se taita loppua Huomeneltain liki cahderan
lyömä / ja Puolipäiwäsarna puolipäiwän aicana.

s. V.

s. V. Caikis Caupungeissa pitä Puolipäiwän Sarnaan soittettaman Seikemän lyödes / ja yhten Cahderan lyödes ; Mutta Maankircois laitetaan soittaminen niin / että Puolipäiwän Sarna yhderen lyödes asetetaan. Caickein pitä sitä ahkeroitseman / että he tulewat niin warhain cocoon / ja niin yrmielisesti owat Kircoisa / että he Synnin Tunnusturens yhteisesti tehdä taitawat. Puolipäiwän Sarnaan pitä Epistola ja Evangeliumi weisattaman Altarin edes / erinomaisesti cosa pyhän Ehtolisen Sacramenti ulosjaetaan ; Ja Sarnasa / joca Esipuhun ja ulostoimituren canssa ei pida olemian pidembi yhtä Stundi eli Hetke / ja cosa cowa Talwi on / jotain lyhembi / pitä ne meille tarwalliset Evangeliumein Tertit edes pandaman. Sarnan jälkeen pitä Rucouret pidettämän Sairsten edestä / niin myös Cuuluturet Morsianwäen ja Kircontarwetten edestä Sarnastuolis. Ja cosa Rucouret owat päätetyt / niin cuulutetaan mitä Meillä ja Meidän Käskylläisilläm meidän puolestam taita olla käskemist ja tiettäwäxi tekemistä : Mutta caicci muut maailmalliset Aasiat pitä Kirconmaella / eli Pitäjän Tuwasa ilmoitettaman : Cuitengin taitan cuulutetta mitä on poistulut eli warastettu / jota sowelias on nimittä Sarnastuolis / cosa se aitanans ja ennen on Pappille ilmoitettu.

B²

S. VI.

s. VI. Ehto kirkoon soitetaan yhden lyödes / mutta yhden puoliwälis kahden lyömä; Ja silloin vlostoimitetaan totut Terti / Wirſillä ja Rucourilla ennen ja jälkeen Sarnan / ja Siunaus tapahtu Altarin edes. Ehto kirkoon Lauwantaina / eli Juhla ja Pyhäpäiwän Mattona soitetaan yhden lyödes jälkeen puolenpäiwän; Sitten weisatan ſoweljas Wirſi ja Epistola. Luetan myöſ yri Catunus Pſalmeiſta nūdengin tähden / jotca Ripille käywät / ja päätetään Altarin edes Rucourella ja Siunaurella.

s. VII. Wiſko Sarnoisa / jotca pidetään Caupungeisa / pitä Terti Wanhan ja Uden Testamentin Kirjoituriſt lyhykäiſeſt ja hywän perusturen jälkeen ſelitettämän / coco / eli wä himmariſinpuoli Lucu / ſen jälkeen euinga pitkä ſe on / pitä luettaman / ja jockerta ulostoimitettaman. Ja ſe Kirja cuiin alhetan / pitä järjeſtänſ loppun aſti luettaman. Näihin Wiſkofarnoin Caupungeis pitä enſimäinen kerta soitettaman huomeneltain Cuuden lyödes / ja toinen kerta puoliwälis Seiſendä. Sitten cohta weisatan: Iſä meidän ylhäll Latwas / eli jocu muu Wirſi; Sitten ſarnatan ja päätetään Rucourella ja Siunaurella. Jos Pyhäpäiwä lange Ma nantain eli Tyſtain päälle / niſn pidetään ainoaſtans Rucous Keſkiwiſkona; Jos ſe lange Tuorſtain eli Lauwantain päälle / niſn tehdän Rucous Berjantaina. Maalla ſarnatan ainoaſtans yhtenä Arkiopäiwänä wiſkosa / nimittäin Ber-

Perjantaina
koherran alle
wiſkon /
lamiat Piti
Pohjamaall
Lauwantain
jotca ainoi
tulla lähes /
lan Palwel

s. VIII.
Carus P
oſti; yri D
ſa / niſn etti
tain Ehtoſ
tämän aino
Dyminendi
man yri aei
tä niſn hy
Cama po
geiſa pidi
Rucous pi
ſuren Käri
ſarnas häne
noaſtans ca

Perjantaina/ siinä kuin ei ole cahta Kirkocunda yhden Kir-
koherran alla/ ja sitte pidetän Sarna toises Kirkosa Keski-
wiikona/ ja toises Perjantaina. Waan siellä kuin aiwan
lariat Pitäjät ovat / niñcuin muutamisa Suomesa /
Pohjamaalla ja mualla / pitä Wiikofarna pidettämän
Lauwantaina jälken puolipäiwän/ että ne Pitkämataiset /
jotca aicoiwat Sunnuntai Sarna cuulla/ mahdaisit silloin
tulla lähes/ olla siellä yösen/ ja sitte Sunnuntaina Juma-
lan Palwelures.

s. VIII. Christuren Piñnan Historiasta pitä alettaman
Sarna Paastolaskiais Sunnuntaina / Pääsiäis Wiikoon
asti; yri Osa joca Wiikofarnas ja Ehtofarnas Caupungei-
sa/ niñ että sen ulostoimitus pitä oleman Palmusunnun-
tain Ehtofarnas loyetettu. Mutta Maalle pitä se seli:et-
tämän ainoastans Wiikofarnoisa. Caupungeisa pitä se
Dymnendä wiicolla wastudesta kerwoittaman / ja sarnatta-
man yri Acti, eli Cappale/ joca päiwä. Pitkäperjantai pi-
tä niñ hywin Maalla kuin Caupungeisa pyhitettämän) ja
Eansa paastomiseen ja raitiuteen manattaman. Caupun-
geisa pidetän silloin colme Sarna/ juuri niñ kuin suurina
Kucous päiwinä. Cahdes edellises pitä puhuttaman Chri-
sturen Kärsimisest ja Kristinnaulikemisesta; mutta Ehto-
farnas hänen Hautamisestans. Maankircoisa sarnatan ai-
noastans carikerta / ensin Christuren Kärsimisest ja Kristin-
nauli-

nalihemisesta/ ja sitte Hautamisesta/ niin ett i coco Jumalan palvelus päätetään Puolipäivän aicana. Sarnamiehet saavat silloin jotain ylise totutun ajan sarnata Tertein pituden tähden. Lauvantaina ei yhtään Sarna pidetä. Kirs-tuorstaina ja Pitkä-perjantaina jaetaan HERRAN Ehtolli-nen/ jos sitä niin anotan/ ja siinä kuin se tapa t. h. in asti on ollut / sen päälle ettei seurawaisina Jublapäiwinä Jumalan palvelus/ Wien pahouden tähden suurisa Seuracun-nisa/ ylitzen oikian Njan wiettyis.

S. IX. Nuoruden tutkisteleminen Christilises Opis pitä caikein suurimmalla Bireydellä harjoiteldaman / caikis Seuracunnisa ylitze coco Baldacunnan / sen asaturen jäl-ken/ kuin täsä eteenpannan / nimittäin: Caikis Caupun-geisa pitä Catechismuresta jotakin sarnattaman Puhdesar-nas lähes puolihette / ja aina erittäin muutamit Huonet eli Taloit / senjälken kuin niissä w.ike on / joca Sunnuntai-na eli Pyh. ipäiwänä/ erinäns coconcuhuttaman/ ja ennen tygö sanottaman / että he tulewat andaman igens tutkia. Maalla pitä Wien niin warhain cocontuleman/ että he en-nen Puolipäiwän Sarna taitawat olla lisa Catechismu-ren ulostoimitures ja tutkistelemures/ joca näin pitä tapah-tuman: Ensimmäisen soittamisen jälken alca Sarnamies yh-den Wirren/ ja sitte luke Huomelugun Sarnastuolis/ ja yh-den cappelän Catechismuresta / jonga hän ainoastans nel-jännes

jännes osas stundi selkiästi ulostoitimitta / ja sen lopetta yhdellä sydämellisellä Rucourella; Cohta sen jälkeen rupe hän tutkisteleman yhtä Kyla eli wuorocunda / jonga tygö pitä wijeko ennen Sarnastuolilda siitä sanottu oleman / niñ laittain / että caieki tule päätetyri yhderän lyömän asti / ettei Puolipäiwän Sarna aiwan pitkäldä wiettyis. Jos joku ilmai lailista estettä omalla ehdollans itse pois on / eli muuta siitä poisesta / ja ei riennä ihens täydellä Christilissell ahkerudella tähän tutkistelemukseen / niñ pitä Wanhinbain ja Isändain / ensimmäisen kerran eukin andaman neljä äyriä Hopia Raha itse edestans / ja joca Lapsen ja Balcolisen edestä cari Hopia Äyriä / jotca Kircon Miehet eukin Culmaldans ulosottaman / ja Kircon hywäri toimittaman pitä. Jos he estywät toisen kerran / niñ tehkän carikerraisen Sacon / ja ei pidä sitä wähemmän sidottu oleman seurawaisna Sunnuntaina edestuleman. Sama Laki pitä oleman caikilla / niñ Sotawäellä / Brukin- ja Herrancartanon Wäellä / cuin muillakin Seuracunnas asuwaisilla.

s. X. Tämä Asetus Catechisimuren opetuksesta ja tutkistelemuksesta Maalla pitä ymbäri coco Wastajan woinias pidettämän / paiksi kirjunda Heinä- ja Elonaitca / ja cosca lyhinmät Päiwät owat. Pappain pitä pitämän erinomaiset lengdit caiekein Sanancuulioittens päällä / Huonesta Huoneseen / Taloista Taloiñu / ja heillä hywä tieto oleman niiden

nijden Parannuresta ja tiedosta Christilisen Opin Pääcap-
 palisa / caikella wireydellä sen päälle pitäin / että Lapset /
 Drengit ja Piicat oppiwat Kirja lukeman / ja omilla Sil-
 millens näkemän mitä Jumala pyhäS Sanasans käske ja
 waati. Sijtte pitä ne jaettaman colmeen Osaan eli jouc-
 koon. Ensimmäiseen tule se/ joca yrkertaisest taita luke Chri-
 stilisen opin Pääcappalet; Toiseen/ joca taita Ulostoimi-
 turen Jumalan Kymmenen Käskyn/ Uscou Tunnuksuren /
 Isä meidän Rucouren/ Easten ja HERNAN Ehtolisen pääl-
 le; Colmandeen/ joca ulostoimituren tygö taita käsittä ja
 ymmärtä Kysymyret ja Huonentaulun/ ja siinä tykönä op-
 pia Ramatun todisturia/ joidenga päälle meidän Uscou on
 perustettu. Ulostoimitus pitä Sanancuulioitten edes niin
 luettaman / ettei he ainoastans opi sitä ulco/ mutta että he
 myös taidaisit omilla yrkertaisilla Sanoillans sanoa/cuin-
 ga he sen oikein ymmärtäwät/ ja tietäwät sowitzta ihellens
 Opixi/ Lohdutuxeri ja Neuwori.

§. XI. Cansaa pitä usein ja ahkerasti neuwottaman
 Rucouren woimasta / hyödytyrestä ja suurest Tarpesta ;
 Mutta erinomaisest Rucouspäiwinä Cantaus wijecolla/ joi-
 na ne tawalliset Tertit sijtä sarnatan. Rucous Sunnun-
 taina weisatan Litania Cuoris Puolipäiwän Sarnan jälkeen.

§. XII. Cosca Evangelium ja Epistola luetan / Uscou
 Wirsi/ ja O Jumal sinua kiitäm/ weisatan / niin pitä cöco
 Seura-

Saracunan
 lamuaisen p
 fus/ HERN
 etan/ niin pit
 Sydämellä/
 moittaman si

§. XIII.
 Kirjoi pideti
 keuteen sitat
 sella ja Rucou
 littamisella/
 ja wicore Affi
 naten niin hy
 tä joca Diktu
 oikein ihens
 Hyvästisum
 niin läinä on
 gissa/ joca ih
 eten oretin D
 Hofritteen t
 sa; silloin pi
 nemän ylös
 sowitztua S
 tom edesii.

Seuracunnan / Miesten ja Waimoin / Yllynnäisten ja Al-
laminaisten ylösnouseman; Waan cosca Synnin Tunnu-
sus / HERRAN Ehtollisen Sanat ja Isä meidän Rucous lu-
etan / niin pitä caickein laskeman polwillems / ja niin sekä
Sydämellä / Suulla että Käytöillä palweleman ja cuu-
moittaman sitä suurta caickiwaldiaſta Jumalata.

S. XIII. Niin usein kuin Ladmannin ja Kihlacunnan
Käräjä pidetän / pitä Papin huomeneltain / ennen kuin Di-
keuteen istutan / pitämän Jumalan Palweluren weisami-
sella ja Rucourilla / niin myös jongun sowelian Tartin se-
littämisellä / joca anda tilan mielen johdatta / cuinga suuri
ja rascas Asia ja Työ se on / kuin eteen otettaman pitä; ma-
naten niin hywin niitä / jotca Dikeudes istuwat / kuin ni-
itä jotca Dikiuden eteen tuleman pitä / että he Christiliseſt ja
oikein izens käyttäisit / ja rucoilisit Jumalalda Armo ja
Hywäſtisuinausta. Tämä caicki tapahtu Kircosa / jos se
niin läsnä on / eli jos se caucana on / Keräjä siällä. Caupun-
geiſa / joisa istutan Dikiudes yllie coco Wuoden / taitan se
eten otetta Wuoden alusa / Isos Kircosa. Mutta meidän
Hofrättein tykönä / pidetän se Sessioein eli Istunnisen alu-
sa; silloin pitä Præsidentin / ja caickein Dikiuden Miesten me-
nemän ylös Kircoon / ja siinä kuin he cuulewat ihe Asiaan
sowitettua Sarnaa / Aurhuutaman Jumalata Armon ja A-
iwun edestä.

E

S. XIV.

s. XIV. Jos löytän yhden eli toisen hyvästä ehdosta ennen tätä otettu tapa Jumalan Palweluren pitämisses/ Rucouris/ Terteis eli weisamises/ eli myös Uias/ jona Sarna pidettämän/ Catechismus selitettämän/ ja wäki siinä tutkisteldaman pitä/ joca tapa ei yhten tule tämän ja sen Aseturen cansa/ kuin Käskikirjas eteen kirjoitettu on/ niin pitä Bispain Bispankäräjäs/ ja Kirkeherrain cungin paickacunnasans sen poistoimittaman; niin myös yhteistä Cansaa soweliasti neuwoman siitä hyödytyrest/ cum siinä on / että Jumalan Palweluren harjoitus yhdellä tawalla pidetän/ tehden sen siwendellä ja toimella/ ettei kengän siitä pahenis.

III. Luca.

Castesta.

s. I.

Aste pitä caickein surimmas Cunni-
as ja Arwosa pidettämän/ ja Pappain/ niin usein
cuin siitä sarnatan och opetetän / Cansaa manaman / että sen toimitures pitä sencaltaiset käytöret ja Aaturet olemän/ cum Jumalisten Christittyin tule/ senpäälle / ettei yriskän pahenis / eikä Sacramenti ylöncähotais.

s. II. Caieki täydellisesti Mailmaan syndynet / ja eläwät Lapsset pitä Wanhinmildans / wähinmärikin cahderannen päiwän sisäll/ pyhään Casteseen toimitettaman. Jos joku lugunpitämättömydestä sen tacaperin pitä/ senpäälle pitä Consistoriumis pandaman elickä Kirconrangastus/ eli jotain merkillistä sen sian andaman Kirckoon ja Watwaisille.

s. III. Pyhä Caste pitä aina cumiallisest ja Jumalifesti toimitettaman Kircosa / kuin ei hätätila ja muita laillisia esteitä ole/ jotca waatiwat sitä / että Lapsi pitä cotona castettaman. Ja sencaltaisella tilalla pitä Caste oikein ja täydellisesti caiekein tawallisten Rucousten ja Ceremoniam cansa toimitettaman; ja ei pidä sijte sallittaman yhtän wastutista Ristisemistä/ kuin muutamis paicoisa tähän asti on tapa ollut. Caste pitä myös/ niin paljo kuin mahdellinen on/ tapahunnan jongun Sunnuntai eli Pyhäpäiwänä/ eli myös Rucoushetkenä/ cosca Christilinen Seuracundacoosa on/ ja taita yrinielisest rucolla Jumalata Lapsen edestä / ja lehoitetuxi tulla Jumalisen Haluun ja ylistyreen tämän Autuden wälicappalen edestä.

s. IV. Caste pitä Jumalan Sanalla/ ja puhtalla/ secoittamattomalla Wedellä toimitettaman/ omilda Seuracunnan Sarnamiehilda/ siinä kuin Lapsset syndynet owat/ erinomaisest ike Kirckoherralda/ jos hän saapuilla ja ilman estettä on. Ei cuitengan pidä Seuracunaan Jäsenilda kiel-

ty oleman cūsumast tähän asiaan Cappalaista/ jos he niin tahtowat. Pappi paljasta ainoastans Lapsen Pään/ ja sen Wedellä casta / pitäden siinä ne Ceremoniat ja Rucouret/ ja myös sen tawan / cuin tähän asti ollut / ja Käsitirjaan sisälwedetty on.

s. V. Cosca se on wanha/ hywä ja Christilinen Tapa/ että Casten tykönä pidetän muutamita Personia / jotca Cummiri cūhutan/ ja Lapsen Casten Todistajat owat / niin pitä se tästedes cuin tähängin asti pidettämän; Ei kuiten gan siihen muita cūhuttaman/ cuin ne jotca owat meidän Religionistam/ lailliseen Ikän tullet/ ja Catechisinuren opisa hywin taitawat. Se cuin johongun Julkisyndyn ja Pahantecoon sidottu on/ ei pidä milläkän muoto Cummari cūhuttaman/ ei myös Papiida/ ilman edelläkäiwästä parannusta/ siihen sallittaman. Sentähden pitä Wanhimbain oleman welcapäät aicanans Sarnamiehelle/ erittäin Kirkoherralle/ jos hän läsnä on/ waicka he Cappalaisen ristitsemän tahdoisit/ ennen tietä andaman / cutca Personat Todistajixi cūhutus owat/ ettei sijtte cuin he Kirkoon tulewat/ jotain metelitä tapahduis. Ja cosca Cappalainen siihen joscus cūhutan/ pitä hänen cohta/ erittäin Caupungetsa/ jousa se soweliaast tapahtua taita / ilmoittaman sen Kirkoherralle/ jonga cuuliatituden alla hän on/ sen päälle/ että hänellä olis caicki tarpellinen tieto hänen toimitures tans

stans/ ja Lapsen Nimi ynnä Cummain Nimein kanssa Kir-
konkirjaan kirjoiteturi tulis.

S. VI. Papin pitää aina kysymän jos Lapsi on cotona
castettu; Jos hän ymmärtä ettei se ole oikein castettu/ niin
pitä hänen sen castaman/ niinkuin ei se oliscan castettu.

S. VII. Löytyt Lapsit/ joiden castesta ei yhtän wahwa
tieto ole/ pitää castettaman sildä Papilda / jolda sitä ensin
anotan; Ja sijtte muistutettaman meidän Wircamiehille/ ja
Caupungin Esiwallalle/ että he niiden ylöspitämisest ja
ylöscastattamisest murhen pitävät.

S. VIII. Caicki wierast Religionista/ jotca tässä Walda-
cunnas asuwat ja olestelewat / pitää andaman Lapsens ca-
sta meidän Papeildam/ meidän Ceremoniaillam ja Kucou-
rillam; Niin ei pidä myös yhtän muuta siihen Cummiri
cuhuman/ cuin niitä jotca owat meidän Religionistam.

S. IX. Jos ne Maan juoriat cuin meidän seasm Mu-
stacansari eli Mustalaisiri cuhutan/ wielä meidän Kieldoam
wastan/ ihens meidän Waldacundaam sala sisälletungisit/
ja synnytäisit täällä Lapsia/ eli toisit myötäns äsken syndy-
neitä/ ja niille anoisit Castetta; niin se pitää myöden annetta-
man/ ja Wanhimbita uscollisest manattaman/ että he aset-
tawat ihens johongun wissijn paickaan/ andawat ihens o-
petetta Christilises opis / ja tulewat Jumalan Seuracun-
nan

nan yhteyteen; Eli jos ei he sitä tahdo tehdä/ niin jättäkön
Lapsen tänne/ jotta meidän Wiramiehien pitä ylöscaswat-
taa andaman.

S. X. Judalaiset/ Turkit/ Morianit ja Bacanat/ jotta
tänne Baldacundaan sisältulewat/ pitä opetettaman mei-
dän oikiasi Opistam / ja saatettaman Kristiyn ja Castesen;
Jos ei ne tästä murhetta pidä/ joiden se tehdä tule/ niin pi-
tä ne sen edestä tygö puhuttaman.

S. XI. Cosca joku Äpärä Lapsi pitä castettaman/ niin
pitä Bapin kyllä kysymän sen wanhinbitten perän; Mutta
jos ei hän taida siitä yhtän tieto saada/ niin ei hänen pidä
millän muoto sentähden kieltämän Lapselta Castetta; waan
mailmallisell'Estwallalle tietäväri tekemän/ että äpärä Lap-
si on syndynyt/ ja casteturi tullut/ jonga sätte tule soweliasti
tutkiskella Lapsen wanhinmista.

S. XII. Bapin pitä Kirkonkirjaan kirjoittaman paican
ja Päiwän/ cusa ja cosca Lapsi syndynyt on/ ja cosca se ca-
steturi tule/ niin myös Lapsen Nimen/ sen Wanhinmitten
ja niiden Nimet/ cun sen Castesen owat Todistajat ollet.

S. XIII. Kaseat Waimot pitä Papeilda neuwottaman/
että he kättävät Jumalata Rumins Hedelmän edestä/ ja
andawat sen Jumalan suojelexeen uscollisill' Rucourilla.
Näitä pitä myös wiriäst neuwottaman siitä Epähuomioista/
jon-

jonka kautta toisnans itse Wanhinmilda / toisnans Inet-
täjildä Lapsen tucautetan. Cosca sencaaltainen coma Dnni ta-
pahtu / niin pitä shypään seisoman Kirconwangasturen / ja In-
mettäjät ilman sitä / Mailmalliseld Duomarilda rowall
rangasturella curitettaman / muille cartteri.

IV. Lucu

Häätäcastesta.

S. I.

Wappein pitä Cansa neuwoman / uin-
ga ja cosca Häätäcaste pitä toimitettaman / niin
että siinä caicki wäärinkäyttämys / suruttomus
ja epähuomio ennätethyi ja estethyi tultis.

S. II. Cosca Lapsi on aiwan heikko / niin ettet sitä tait-
ta Kirckoon wietä / eikä Papin tulemusta odotetta / niin pi-
tä Jumalitsille / Ihmisille / jotea owat oikeaan Ikään tullet /
yymmärtäwäisestä / ja Catechismuren opis hywin harjoitetu-
sta Mieswäestä / waan jos ei ketän niistä saapuilla ole / jol-
laculle Waimowäestä / lupa annettu olenian Lasta casta / ai-
noastans että se tapahdu oikein / Wedellä / Isän Jumalan /
Pojan ja Pyhän Hengen Nimeen ; andaden ne läsnäolewai-
set Lapsen Jumalan halduin / Isä meidän Ruconrella ja
Siunauxella.

S. III.

S. III. Cosca sencaltainen Hätätilasa castettu Lapsi tule
 woimaans/ niin se pitää wietämän Kirckoon/ ja Papin sen
 perän kysymän/ jos se on oikein castettu / sijte luke hän sen
 ylitse ne Rucouret/ kuin Käsitirjas seisowat/ ja siihen asete-
 tut owat/ niin myös anda Lapselle Nimen/ jos ei se jo Caste-
 sa annettu ole.

S. IV. Esiwallan Caupungeisa/ ja Kirckoherrain Maal-
 la ynnä Kirconmiesten ja Cuusimiesten causa/ pitää ottaman
 Jumalisia ja cumiallisia Wainoja Lastenämurei eli La-
 stenwainouri/ ja niitä/ jotca siinä asias hywin coetellut o-
 wat. Ne pitää myös hywin tutkisteldaman Papeilda heidän
 Christilises Opisans / ja neuwottaman cuinga Hätäcaste
 pitää toimitettaman/ ja caicci wäärinkäyttämys siinä estet-
 tämän/ niin myös cuinga he wahwistaisit Synnyttäväisiä
 heidän Tuseasans ja waiwasans/ ja neuwoisit heitä Juma-
 lalda apu hywäs toiwosa kärsiwällisest odottaman.

V. Lucu

Synnyttäväisten Kirckonkänymisest.

S. I.

Sasten synnyttäväisten pitää isens
 sisällpitämän liki cuusi Wäcko synnyttämisen jäl-
 ken/ että Christilinen tapa/ puhtaus/ ja cumialli-
 sus/

sus/ niin myös heidän oma terwehdens sitä waati; Sitten otetan he Kirckoon endisen tawan jälken.

S. II. Ne Wainot/ jotka owat sijttäneet Lapsen Ylkämiestens cansa / ja synnyttävät/ niin myös tahtowat Kirckoon/ ennencuin he wihityri tulewat/ ei pida niin Kirckoon otettaman / cuin muut cummiälliset ja puhtat Lastensynnyttäjät / waan erinomassell Ruouren tawalla / cuin KäsiKirjaan sisällwedetty on. Mutta ne cuin löytän Miehildäns maaturi/ ja ei cuitengan synnytä Lasta ennen Häädäpäiwä/ pitä niincuin muut cummiälliset Wainot Kirckoon otettaman/ ja Salasängystä andaman Kirckoon Carl Dalarita Hopia Raha.

VI. Lucu

Ripistä eli Synnin-
päästöstä.

S. I.

Wappein pitä neuwoman Cansa/ kijtämän Jumalata/ joka sen sowingon/ cuin meidän HERAM/ JESUS CHRISTUS/ meidän ja meidän Syndein edestä Piinans ja Tuolemans cautta tehnyt on / niin hywäxi otta / ettei hän ainoastans Castesa

D

stesa

stesa ota meitä ystävyteen/ ja Synnit anderi anna; Mut-
ta myös eosca jocu Perkelen yllhytystä/ ja Lihan pahast Hi-
mosta/ jällens lange suurijn ja cuolettawaisijn Syndeijn/nijn
ei hän tahdo Armon Owe anda kynnifuhetta; waan aina
sen arwoittä carkille yhteisest/ ja ihcullengin erinomaisest/
jotca heittäns oikian Christilisen Synnin catumureen kytut-
tawat/ ja Sydämeistäns ihens käätä tahtowat.

S. II. Sitälkin pitä Cansa neuuottaman/ että he tai-
daisit sen Catumuren ja parannuren / cuin jocapaitwä ta-
pahunnan pitä/ cosca he tunnustawat ihens Syndisiri Ju-
malan edes/ hywin eroitta sittä synnin Tunnusturesta/ josta
täsä nyt puhutan/ joca on colminainen: Ensin Salarippi/
sütte yhteinen Rippi/ cosca monda yhtä haawa/ eli jocu eri-
näns anda ihens ripittä; ja wihmein Julkirippi/ cuin Syn-
disen täyty jongun suuren julkisynnin tähden tehdä/ sowitza-
rens Jumalan Seuracunda/ joca hänelä pahoitettu on.

VII. Lucu

Salaripistä.

S. I.

Salarippi tapastu silloin / cosca jocu
Jumalan Sananpalwelhalle ilmoitta jongun suu-
ren Synnin/ joca on Hengellinen Asia/ eli jotain muu-
ta/ cuin

ta/ cuin hänen Omatundoans waiwa / että hänelle taitat-
sin anda Neuwo ja lohduitusta pyhästä Namatusta.

s. II. Cosca Syndi niin sala on/ ettei se kellengän muu-
le/ cuin Jumalalle/ ja Syndiselle/ eli usiammalle Synnis
osalliselle/ tiettäwä ole/ ja Syndinen sen Papin edes tun-
nusta/ ja catu/ niin myös parannuren lupa / niin hän pitä
ripitettämän/ ja synnistäns päästettämän. Ja ei pidä yh-
dengän Papin sencaltaista Syndistä ja hänen rikoitsus il-
moittaman/ waan Hengens rikonut oleman/ jos hän sen
teke. Jos jotain sencaltaista ilmei tule Papin cautta / eli
jongun muun/ joca on itsens kätkenyt sala cuuldeleman/ sitä
ei pidä ikänäns toden edestä pidettämän/ ja se wiecas Ih-
minen pitää niin hywin cuin Pappikin Hengeldä poisran-
gaistaman.

s. III. Jos niin tapabtu/ että jocu murhellinen ja catu-
wainen Syndinen tunnusta/ ettei hän eli muita hänen cans-
sans/ on aicoinut sitä cuin on Crimen læse Majestatis, meitä
ja meidän Cuningallista Huonettain wastan Hengen ja hy-
wyden puolesta / eli jotain petolista aicoinusta Isänmaata
wastan/ eli Tulen sytyttämistä/ jotain Murha eli Myrkyä/
muutamia wastan yhteisest/ eli yhtä erinomaisest/ niin pi-
tä Pappem ahkerast ja hywin tiedusteleman caickia asian-
haaroja / niin myös neuwoman ja manaman Syndistä /
että hän itse sen ilmoitta meidän Wircamiehilleen/ jotea sij-

nä PaikCACunmas ovat. Sillä me myös sentaltaiselle/joca pahan aivoitturens näin ilmoitta/ ja sitä catu/ andexandamisen ja rangaitturest wapauden tällä täydellisest lupamme/ costa hän ne / jotca hänen cansans yhdes neuwos ja työsä ollet ovat/ ilmoitta ja tiettawäri teke. Jos ei hän siihen taitta yltse puhutta/ niñu pitä Pappain aicanans/ ja hywällä toimellisudella asiasta waroiman niñtä/ joidenga se tule/ että he wahingota carttaisit. Mutta ei pidä yhtän Opettaja wadittaman Persona ilmoittaman.

S. IV. Jos jocu edestule/ ja päälläns tunnusta suuren Hengellisen Asian / josta cunniallisen ja ymmärtäwäisen wäen seas/ joilla ei mitän wiha eli riñta hänen cansans ole/ on canwan huuto ollut/ joca on yhtäläinen/ ja toden muotoisten tietoin ja asiain Haarain päällä perustettu; eli myös jos jocu tunnusta päällens corkian Hengellisen Asian/ josta händä julkisest soimattu/ ja hän sen tähden Lain eten wiety on; Niñu pitä Papin manaman händä / että hän sen tunnustais Duomarin edes. Jos Syndinen ei tahdo rangaitturen tähden siihen myöndyñä/ ja Syndi on siñtä luonosta ja tilasta / että se on jo täytetty / ja ei enä taida tulla jongun turmellurer ja wahingori; silloin pitä Sarnamiehen estämän händä jongun ajan Ripildä ja HERran Ehtolliselda / muutoin jofei Syndinen ole cuoleman waaras: Mutta jos Syndi on sentaltainen / että se wielä taita wahingon

hingon ja Waaran matcan saatta/ silloin ei pida Syndinen
 milläkän muoto synnistäns päästettämän / ennencuin hän
 sen Duomarin edes tunnusta: waan Papille ei pida luya
 annettu oleman hända ilmoitta. Jos myös jocu/ cuin Duo-
 marilda wapari tehty on/ sitte perästä hywäll ehdolla syn-
 dins tunnusta ja catu/ se pitä Papilda ripin saaman / ja ei
 ilmoitettaman / eikä enämäll tutkistelemisella sijnä asias
 waiwattaman.

VIII. Luku/

Vhteisest Ripistä.

s. I.

Vhteisell Ripille/ cuin caikis meidän
 Nuosin (ja Suomen) Seuracunnisa pidetän/ tu-
 le wäki edes RippiJsan eten/ toisinans harwat/
 toisinans monda/ jotca Syndins tunnustawat/ ja
 pytäwät niistä tulla päästetyri; eli myös xri Hengi erinäns;
 jotca molenimat tawat otkias toimituresans owat luvalli-
 set/ ja sentähden ei pida keldäkän kielttämän erinäistä Rip-
 pi/ cosca sitä anotan / eli cusa se meidän Waldacunnasam
 tapa on pidettä.

s. II. Caickein niiden/ cuin tahtowat heittäns anda ri-
 pittä/ pitä ennen Sarnamiehelle ihens tietä andaman; Ja
 cosca

D3

costa jocu Berhenisändä/ ynnä Lastens ja Berhens canssa /
 tahto käydä Ripille/ niin pitä sen saman/ jos hän kirjoitta
 taita/ jocaihen Nimen ylöskirjoittaman/ ja lähettämän sen
 Sarnamiehen tygö; eli myös muutom/ erinomaisest Maal-
 la/ Suusanalla sen Papille tiettäwät tekemän / costa hän
 Kirckoon tule/ että hän mahdais tietä/ cutca ja cuinga mon-
 da joca kerta Ripille käy. Caupungeisa/ joisa se niin ennen
 on tapa ollut/ pitä heidän Lauwantaina Kirckoon cocodu-
 man/ eli sinä päivänä cuin on lähin muita Pyhä- ja suuria
 Rucouspäiwä/ ja jälkeen Jumalan auruutamisēn/ Weisa-
 misella ja Rucourella/ menemän jongun sen Seuracunnan
 Papin/ Kirckoherran eli Cappalatsen tygö / ja andaman i-
 hens ripittä. Jos jocu pytä mennä erinäns Ripille/ ja täh-
 den Syyn tähden samana päivänä nautita HERRan pyhä
 Ehtollista / sitä ei pidä kielttämän: Mutta Maalla pitä
 Wäki Sunnuntain/ Juhlapäiwän eli Rucouspäiwän Huo-
 menestain ripitettämän sittecuin Catechismuren Tutkistele-
 mus on jo päätetty / ja ennencuin Puolipäiwäsarnaan yh-
 tensoitetan: Joca niin hywin myös niille/ cuin Caupun-
 geisa asuwat/ sallittaman pitä/ jos he sitä pytäwät. Jot-
 ca ensimmäisen kerran tahtowat mennä Ripille/ ja Jumalan
 Böydälle/ eli äskēin toisest Seuracunnasta tullet / eli muu-
 toin tundemattomat/ niitä ei pidä edespäästettämän/ennen-
 cuin he owat Kirckoherran tyfönä ollet/ ja hän heitä Chri-
 stilises opisans tutkistellut/ niin myös saanut Tiedon ja To-
 disturen heitän Elämäkerrastans.

§.III.

S. III. Ripille ja HERRAN Ehtolliselle ei pidä ketään päästettämän / joca julkishinnin tehnyt on / cuin Julkiripin alla tuleman pita; Pahowähenunin sitä / jotca pannaan pandu on / muutoin jos ei hän ole cuoleman waaras; Cuitengin aina sillä waroimisella / että jos hän jäl lens terwe-
 ri tule / niin hänen pita Seuracunnan so Wittaman. Joca Työns tunnusta / mutta kiellä sillä pahoin tehneens / sitä ei pidä ripitettämän; Ei myö s niitä cuin Hocarit eli höyrät owat / niñcauwan cuin ei he taida oikiaan Ymmärryren tulla; Ei myö s niitä / jotca ei taida Christillisen Opin Paacappalitans; Ei myö s Papsia cuin 13 eli 14 Ujastaica nuoremmat owat / muutoin jos ei heidän tykönäns / jälkeen ahkeran tutkistelemuren / löytä hywä Ymmärrystä Ripin hyödytyrest / ja pyhän Ehtollisen calliudesta / niñ myö s erinomaista hartautta ja Himo sen jälkeen / erinomaisesti cuoleman waaras / silloin myö s kyllä sitä nuorembatkin sillä lohdu tetta ja wirwotetta taitan. Wanhat / ja ne joilda muisto on cadonnut / niñ ettei he taida oppia / ja cuitengin tunnustawat igens waiwaisir Syndisiri / ja uscowat / että heidän Syndius Christuren tähden anderannetan / mahtawat Ripille ja HERRAN Ehtolliselle päästä. Niñ myö s riñwatut Ihmiset / cosca he sitä anowat / ja Jumalan Armon cautta / owat wapat Satanan ahdisturest / tunnustawat Jesuren Christuren Wapahantajarens / ja rucoilewat Jumalalda Syndein andersaamusta / ymäärä wät autudens Cap-

Cappalet/ ja eldwät Christilise si/ waan ei millän muoto ne/ jotca sencaltaises wihelijshydesäns owat Jumalattomat. My-
kät/ jotca Christilise si eläwät/ ja andawat wahwat merkit/
että he hūnoihewat Rippiä ja HERran Ehtollista/ pitä
myös siitä osallisix tuleman. Wierat/ meidän Religionistam/
jotca ei taida meidän Kieldäm/ ripitettäkön niin/ että jocu
Pappin ja heidän wälilläns tulkise.

s. IV. Ei yriskän Pappi mahda pahjan puhen/ eli tyh-
jän huudon tähden ketän estä pois Ripildä/ ja HERran Eh-
tolliselta.

IX. Luceu.

Julkiripistä ja Kircon- rangaistuksesta.

s. I.

Julkirippi ja Kirconrangaistus on se
Synnin Tunnustus/ cūm jocu Syndinen Lailwoi-
tettu ja sacoitettu teke Seuracunnan edes / cosca
hän tunnusta ihens asian sypädxri / jonga tähden
hän julkise si ripitetän / ja todista Sydämens murhen nūni-
tetyñ Synnin ylitse/ rucoille Jumalalda ja Seuracunnalda
anderi/ niin myös luya catumuren ja Parannuren.

s. II.

s. II. Cosca jocu julkisest tehdyn Synnin tähden pitä Mailmallisen Duomion jälken/ulosseisoman Julkiripin/ ja se asetta ihens sitä vastaan / silloin pitä meidän Käskylläisten Pappille arvolliset olemat / ja niin laittaman / ettei se aiwan cauwat tulis wihwytetyri/ eli se rangaistus perättimään hän hōdyri.

s. III. Cosca sencaaltainen Syndinen näyttä totisen caatumuren ja murhen Syndins ylitse/ ja luya parannuren/ silloin pitä Rippijän hänen synnistäns julkisest päästämän/ ja Jumalan Seuracundan ottaman/ sillä muodoll ja ta walla/ kuin Käskirja sisälläns pitä / ja siinä tykönä manaman händä/ että hän näyttäis Parannurens almuun andantella/ warans ja tilans jälken.

s. IV. Joca Salawuotenteen lange / niin Mies kuin Waino / sen pitä yhden Sunnuntain Puolipäiwän Sarnan alla/ seisoman sitä warten tehdyn ja asetetun rangaistus laudan päällä siitä ajasta / kuin toinen kerta soitetan / ja hän samall kerralla ilmoitettaman Sarnastuolis/ ja coco Seuracunnan läsnä olles ripitettämän. Jos jocu tahto siitä päästä / se andacan Sata daleri Hopia Raha / puolen Pitäjän Kircoon/ ja toisen puolen/ elickä Waiwaisten Huoneeseen / eli Seuracunnan Waiwaissille / siinä kuin ricos on tapahtunut/ ja ripitettäkön Sacarstisa. Tulis jocu jäl lens toisen kerran / ja tahdois silloingin ihens Rahalla lunasta

E

Ran-

Rangauslaudalla/ niin tehkön ulos carikertaisest niin pal-
jo cuin ensimmäisell kerralla: Mutta jos joku colmannen ker-
ran siinä löntän/ niin sen pitä wetämän Sacko 200 Dal-
Hopia Raha/ Kirckoon ja Waiwaisienhuoneeseen/ eli Pitä-
jän Waiwaisille/ ja seisoman yhden Sunnuntain Rangai-
stuslaudalla/ ja ei saaman izens lunasta/ ja sitte pitä hän
julkisest ripitettämän; Jos ei hän woi sacko tehdä/ niin ma-
racan Ruumillans Rangaus Ordningin jälkeen. Joca
wihityn canssa/ eli ihe wihitty waldaman canssa huorin te-
ke/ sen pitä colme Sunnuntaita järjestäns seisoman Rangai-
stuslaudalla/ ja ei suingan saaman izens siitä Rahalla lu-
nasta.

s. V. Julkiripittämissä pitä Papin Cansaa waroi-
man / ettei he niin ajattelemattomat olis / ja soimais sitä
caturvaista Syndistä/ että hän Kirconwangaisturen ulossei-
sonut on / ja niin Jumalan edes izens nöyryttänyt; Jos
joku sen teke/ se pitä Syyus jälkeen curitettaman/ ja Mail-
malliseld Oikudelda rangaittaman.

X.

X. Lucu.

Pannasta.

S. I.

Wlicka Me olem meidän Allammassem wastoin caickinaisia pahoja Töitä / vicoria ja Wicoria hywällä Lailla / Ordningeilla ja Aseturilla niin edescakonet / ettei sitä rangasturen tapa / kuin Pannan panemises tapahtu / Jumalan Arwulla coscan / eli aiwan harwoin / tarwittaman pidäis; Cui-
tengin niincuin se ensunäises Christilises Seuracunnas on pidetty / niin on suurest tarpellinen / että josain senealtaises Tilas meidän Waldacunnasam / Jumalan Seuracunda / jonga perän cakonus / warjellus ja edeswastaus Meille Jumalalda useottu on / tiedäis / cuinga sen cansa tehtämän pitä; sentähden on Pannasta näin asetettu / kuin seura.

S. II. Pappein pitä useollisesi neuwomian Sanancu-
liottans Tatwanwaldacunnan Awaimitten oikiast woimast ja waicuturesta / Jumalan Sanan jälkeen / ja cuinga ne / jotca catunnattomuden cautta Jumalan Seuracunnasta u-
losfuljetan / ihens andawat caikein suurembaan Waaraan ja Cadotureen / niin Jiancaickisen kuin Hallisen hywydens puole-

E2

puolesta; Sentähden pitä heidän niincuin uscollisten Sielun paimenitten/ ei ainoastans yhteisest rangaiseman Syn-
diä/ mutta myös cosca jocu Sanancuulioista julkises/ ja cai-
kille tiettäwäs/ Synnis ja Wias ihens paadutta/ cuin Ju-
malan wihoitta / ja pahennuren ylöskehoitta; Waan on
cuitengin sitä tilasta/ ettei Syndistä taita cohta sentähden
Lain eten wietä/ (sillä ne Usiat/ joiden päälle selkiä Laki on/
pitä cohta Lain jälkeen esittäjän/ Maailmallisen Duomarin
edes) silloin pitä heidän Christuren Käskyn jälkeen/ ensimäi-
sen kerran cahda kesken/ Synnisen eten hänen ricorens pa-
neman/ ja jos ei se tahdo autta/ toisen kerran ottaman tygöns
cari eli colme Jumalista ja Toimelista miestä Seuracun-
nasta/ niiden läsnäollesa/ wastudest manaman Syndistä pa-
rannureen. Jos ei hän vielä sittede tahdois ihens parata /
niin andacon Kirckoherra sen Bispalle ja Consistoriumille
tiettäwäs/ joiden pitä cuhuman Synnisen eteens/ ja händä
täydell todella manaman/ ja jos ei hän ihens käätä tahdo/
paneman hänen määrätty ajari / pois pyhän Ehtollisen
nautikemisesti/ ja muista Seuracunnan wapauristi/ joca cu-
hutan wähemmäs Pannari. Jos hän vielä sittede Synni-
sä ihens paatunen pitä/ niin pitä Kirckoherran sen tekemän
Bispalle ja Consistoriumille wastudest tiettäwäri/ ja heidän coh-
ta andaman Meidän / eli meidän Duomion edesseisöillem
tietä hänen Pahatecons ja catumattomudens / että mah-
detai-

detaisiin coetella/ jos ei sencaltainen Syndimen/ Mailmal-
 lisen Kangasturen cautta sillä tawalla kuin hän ansaitse /
 taitais waaditta Parannukseen. Jos ei hän sijtteen
 Synnistä lacka/ niin mahta wihdoin wijnen hänen Kirko-
 herrans/ sijtteen Usian totinen tlla on Meille ensin ja edel-
 lä ilmoitettu/ ja hän Pispnan ja Consistoriumin käslyn jäl-
 ken/ on colme Sunnuntaita järjestäns/ cuuluttanut hänei
 Parannukseen / ilmoittanut hänen Wicans / ja manannut
 Seuracunda rucoileman Jumalata hänen edestäns/ peräti
 poiseroittaman sen niin paatunen ja catumattoman Syn-
 disen Jumalan Seuracunnan yhtendesi/ ja julkisesti Sar-
 nastuolida hänen Pannan paneman tällä seurawaisella
 tawalla.

Että N. on tehnyt sencaltaisen Synnin/ kuin julki on/ N.
 ja sillä meidän Seuracunnasam sauren pahennuren mat-
 can saattanut/ ja on hän yldäkyllä manattu/ mutta ei cui-
 tengan näytä yhtän parannusta / waan ynsiästi wastan-
 hacta/ ja paatu Pahudesans; Sentähden panen minä hä-
 nen nyt HERran Jesuren Christuren käslyn / ja Sar-
 nawiralla usotun Woiman jälkeen / Pannaan / eroittain
 hänen pyhän Christilisen Seuracunnan Osallisudest/ ja sidon
 hänen Syndiäns/ siihen asti että hän mielens maltta/ itens
 nöyryttä/ Syndins tunnusta/ ja Parannuren taritse.

S. III. Joca tämän enemmän Pannan panemisen cauta tule ulossuljeturi Jumalan Seuracunnan yhteydest / sen pitä myös caikisti Cocourista / ja muiden Ihmisten Cansakäymisestä ulossuljettu oleman / paiksi Wainons / Lastens ja Perhens. Jos jocu muita / joca tietä hänen Pannaan cuuluteturi / hänen Huonesens otta / eli hänen cansans Syö ja Juo / sen pitä seisoman julki Ripin; Cuitengin taitan hänen cansans cauppa tehdä / ostamises ja waiheettamises / waan ei niincuin Christityn Welien cansa.

S. IV. Jos jocu on enemmän Pannasa / cuin coco Wuoden / ja sillä wälillä Sielun Paimenen manuren peräti ylöncaho / ja Catumattomudesans paatu / niin hän pitä Waldacunnasta ulosajettaman. Jos Jumala sen Armon anda / että Pannan pandu teke oikian catumuren ja parannuren / niin pitä hän ilman wihwytystä sallittaman tulla julki Rippiin / ja Seuracunnan wapauriin.

S. V. Jos se joca Pannan pandu on / tule cowin satrari / ja catu Syndeians / anoden HERRAN Ehtollista / niin ei pidä Sielunpaimenen hänelä sitä kieldämän; Cuitengin sillä Esipuhella / että hänen pitä Julkiripin seisoman / jos hän terweri tule: Mutta jos se Pannaan cuulutettu cuole Catumattomudesans / niin ei pidä händä Papilda / eikä Kirkoaitaan haudattaman.

S. VI.

s. VI. Se Wäärinkäyttämys pitää pois pandaman /
 euulutta jongun Pannaan / cusa Työ on kyllä tiettäwä /
 waan ihe Syndinen tietämätöin / ninuin Warcaudes /
 Ryöwämises ja Murhaja; Waan Seuracundaa pitää sen-
 caltaisis Tiloisia manattaman / että he Syndisen ilmoitta-
 wat / jos se jollakin Sanancuulioista tiettäwä on / eli myös
 Jumalata rucoilewat / että hän ilmi tulis.

XI. LUCU.

HERRAN EHTOLLISESTA.

s. I.

Sitä Pääcappaletta HERRAN pyhäst
 Ehtollisesta / pitää Saarnamiesten / caickein suurin-
 malla murhenpitämisellä / Seuracunnisans opet-
 taman Sanancuulioitans oikein ymmärtämän /
 mikä se on / ja mitä hywä ja hyödytystä sen oikea nautiše-
 mus myötäns pitää / niin myös sitä vastaan / mikä Sielun
 waara sen Wäärinkäyttämises ja ylöncakes on / sen päälle
 että Sanancuulioitten Sydämet tulisit ylösherätetyri / u-
 sem / wähiminärikin coline eli nehä kerta Njastajas / Juma-
 liste itsens valmistaman / keltwelisest nautišeinan ja vastaan-
 ottaman tätä pyhä Sacramenti / Uscons wahwisturer ja
 Sie-

VI 2

Sieluins hancakifer Nutuderi; Josta walmiturest/ ja mi-
sä se seis / pitä Sanancuulioita usiast ja uscollisest neuwot-
taman.

s. II. Jos jocu wastahacoisest izens / ylisen wuoden
ja päiwän/ HERAN Ehtolliselda pois-pitä / se pitä pidet-
tämän ja tygöpuhuttaman niñcuin Christittömän / jonga
cansa pitä tehtämän sillä tawalla/ cuin täsä nyt ennen Jul-
kiripist ja Pannasta sanottu on; Muutoin jos ei jocu olis
joutunut sencaltaiseen Oikiuden käymiseen/ ettei hän sentäh-
den taidais hywäll omall Tunnulla siihen mennä ja sallit-
ta; Eli jos jongun Omatundo olis sencaltaisell Uhdisturella
wainwattu/ ettei se olis tarpellinen händä siihen päästä / en-
nencuin hän paraimman neuwomisen cautta tule oikiaan
Dimmärryren johdateturi.

s. III. Sarnamiesten pitä usein opettaman ja mana-
man Sanancuulioitans/ että he wälttäisit caickinaisia Ri-
toja ja Eripuraisutta/ ja ahkeroisisit pitä ystävyyttä ja Christi-
listä Rakkautta/ niñ myös sowindota Lähimmäisens cansa/
neuwoien heitä cuinga suurest tarpellinen se on sille / joca
tahto nähtä oikian catunnuren ja parannuren / sijtte cuin
hän on Lähimmäisensä wastan rickonut/ ja Sanoilla eli Toilla
hänelle wahingon saattanut / hänen Cunnians / Terwey-
dens/ Hengens ja Hywydens puolesta/ että hän tunde Syn-
dins/ anderano sitä sildä joca wahingon kärsinyt on/ ja niñ
paljo cuin mahdollinen on/ hänen lepyttä ja sowitta.

s. IV.

s. IV. Jos ne/ jotca ovat sentaltaises Oikeuden Käymi-
ses / cuin taita kehoitta ja matcausatta carwan Mielen ja
Wihan/ ahkerasti pytäwät mennä HERRan Ehtollisel-
la/ niñ ei pidä sitä heilä kielttämän/ jos he ahkeran tut-
kimisen ja oikean neuwomisen jälkeen / taitawat hywäll o-
mall Tunnolla tunnusta/ ettei heidän Sydämesäns ole mi-
tän paha Rihtawelijens Persona wastan/ waan luottawat
Wiattonuteens ja oikeaan Asiaans/ jonga he ilman wihata
ja Costenpnyndö andawat Duomarin halduun sitä oikein
tutkia ja hywäx löytä. Niñ myös jos jocu joutu Rihtaan
niñ cowan Jhuisen cansa / cuin ei tahdo ihens millän
tawalla sowindoon anda/ jolle hän caicki Christiliset sowin-
non Wälicappalet tarinnut on/ waan ei ole niñllä mitän ai-
coim saanut / se pitää myös osalliser tuleman sijtä pyhästä
Sacramentistä / jos hän sen tykönäns löytä / että hän sen
hywäll omall Tunnolla wastanotta taita.

s. V. HERRan Ehtollista ei pidä kenengän wäärin-
käyttämän/ wahwistarens sillä ihens oleman syyttömän jo-
hongun wican / josta händä soimatan; paljo wähemmän
sitomiser/ wahwistaman sillä jotain lupausa/ olis se Awios-
käskyn Asiaas eli muusa.

s. VI. Ei yhdengän Papin pidä/ jongun oman asi-
ans / eli Secularistens ja omaistens Asian tähden / waicka
mikä se olla taidais/ estämän ketän HERRan Ehtolliselda:

F

Mutta

Mutta ne jotka macawat suurisa Synneisä/ pitä ahkerasti ja usein manattaman/ että he ihens parannaist/ ja olisit pois HERAN Ehtollisella/ niñcauwan cuin he eläwät Catumattomudesans; Ja jos ei he parannusta tee/ pitä heidän cansans tehtämän/ niñcuin täsä ennen Pannasta sanottu on.

S. VII. Tätä pyhä Sacramenti pitä ulosjaettaman niñ usein cuin Seuracunnan Jäsenet sitä hinoitewat / ja suuris Seuracunnisa/ wähhimmärikin joca toisna eli colmandena Sunnuntaina; Ja ei pidä yhdengän Papin sitä ylöslyckämän/ eli sen cansa wihwyttelämän suurijn Jubliin ja Rucouspäiwijn.

S. VIII. Coste HERAN Ehtollisella käydän/ pitä Kirkowärdin/ eli Luckarin/ edestuuman niñ monda öylätti/ ja niñ paljo Wijnä/ cuin tarwitän/ ja ne pannan Altarilla/ ennencuin Asetus Sanat / ja Isä meidän niñden ylise luettu on.

S. IX. Sarnamiehen pitä Sarnastuolilla rucolleman Jumalata/Ripillä käyväisten ja HERAN Pöydän Wierastie edestä/että he keltwolisest nauttisisit sen pyhän Ehtollisen/niñ myös silloin/ ja edellä Ripittämisses manamanheitä/että he hywin walnissetut Christilisel ajattelemisel/caickein suurimall Jumalisydella/totisel uscolla/sydämen nönyrydellä / Hiljaisu-
della/

della/Siweydellä ja raitiudella edesastuivat tällä pyhä/Ehtolliselle/ ja sitte wälittäwät caitecia pahendawaisen seura/Tanhamisia/ kelwottomia Spelejä/ Korttei ja Terningettä/ niin myös muita sencaltaisia/ cuin Jumalisen Halun sydämmeistä poisajawat / ja Sabbatin turmelewat. Jos joku olis niin ajattelematoin ja Jumalatoin/että hän Juowuris/taicka ripittämätä / eli Papilda oikein Syiden tähden neuwottu pitämän ihens pois/ tule cuitengin edes ja tahto ihens tunge sishen/ niin pitä se Altarin edest poisstaksettämän/ ja langennut oleman julkisen Kirconrangaiszureen/ niin myös Sadan Dalerin Sackoon Hopia Raha/ Kirckoon ja Watwaisille/ joca ei woi Sacko tehdä / sen pitä Ruumillans maranman/ niincuin Rangaisustus Ordningi waati.

S. X. Ersta Pappi/ jälken Sarnan/ on weisannut / eli jos aica niin waati/lukenuit Asetus Sanat Altarin edes/puetettutawallisijn Waatteisijn ja caumistureen/ niin pitä hänen caiteella Cunnialla ja nöhydellä pitelemän niistä pyhitettyjä Lahjoja/ ja hywin eteenscahoman/että Communicantit/eli ne Bierat / niistä osallisixi tulewat / fertoin jocaisen edes ne Leitwän ja Wijnan ulosjacamisfes sanottawaiset Sanat/ja niin laittain/ ettei Wijnä ulosjaetais Leitwän edestä / eli jombi cumbi tulis poisjätetyri. Hänen pitä myös wisusti sen perän cahoman / ettei Dylätit Eugunpitämättömydest maahan pudotetais/ eli Wijnä ulosläyckyis; Ja jos jongun Pa-

pin Kädet tulewat niin wapijewaisiri/ että siitä waara on/
 niin pitää hänen pitämän toisen Papin sians / toimitta-
 mas Jumalan Palwelusta Altarin edes. Jos ei siinä Wi-
 nas eli Leiwäs ole kyllä/ kuin alusa sumattin/ niin pitää Pa-
 pin jällens Asetus Sanain lukemisella sen sumaman kuin
 wastudest Altarilla tuodan/ ja mitä ylise jää / pitää tallella
 pandaman/ ja siitä waari pidettämän / ettei jotain niistä
 Tähteistä taickauriin tulis käytetyri.

s. XI. Ei pidä yhdelläkän myöden annettu oleman /
 mennä siitä Seuracunnasta/ josa hän asu / ja josta hän on/
 ja anda itsens ripittä/ niin myös HERRAN EHTOLLISELLA käy-
 dä toises/ ja sildä Papilda kuin hän itse tahto; Waan se pi-
 tä tapahdumian Seuracunnan asetetulda Kirckoherralda / e-
 li Cappalaiselta: Mutta hätä tilas olcon ihcullengin wa-
 paus ehtiä sitä Pappi kuin hän tahto/ ja händä lähin on.

s. XII. HERRAN corkiall EHTOLLISELL pitää käytämän
 Kircos/ ja ei cotona Huoneisa / muutoin kuin Sairauden/
 eli erinomaisen suuren Syyn tähden/ ja Hätä tilasa. Can-
 san tygö pitää myös sanottaman/ ettei he Kircost uloslähde
 ennencuin pyhä Ehtollinen on pidetty/ ja Jumalan Palwe-
 lus Sumaurella päätetty; Jos ei jocu siitä suuremmast syh-
 stä tule siihen waadituri / eli sairauden tähden ei woi lop-
 puu odotta.

XII.

XII. Luku/

Yhteisest Rucourest

ja Litaniast.

S. I.

Sansa pitä/nijn hywin Sarnoisa/cuin
 Lasten opettamisest/ neuwottaman/ oikiasit totisen
 Rucouren omaisudest/ woimast ja tarpest/ nijn
 myös manattaman/ että he jecapäiwä aurhuuta-
 wat Jumalata/ cotona Huonesans/ nijn hywin cuin yhtei-
 sest ja yrinielisest Seuracunnas/ että he pidäisit Rucouret/
 Esirucouret ja Rytoret caicein Ihmisten edest/ Cuninga-
 sten ja caiken Esiwallan edest/ ja rucoilist caiceia/ cuin a-
 jallisen ja hancaicikisen Hywyden edesautta/ ja sitä wastan/
 caiken wahingon/ Onnettomuden ja Surun estä taita.

S. II. Ne yhteiset ja Seuracunnisa tawalliset Rucou-
 ret pitä nijn tästedes pidettämän / cuin tähän asti on tapa-
 ollut. Ja ei kellenkän pidä woima oleman/ omast hywäst
 luulosta jotain niissä muutta. Mutta cosca nijn tapastu/ et-
 tä jocu usi Rucous tarwitan/ määrätyl Ajalla pidettä/ sil-
 loin pitä Arkkipispan ynnä Consistoriumin canssa/ Meidän
 Keskym jälken/ sen cocopaneman/ puhtall' Kuosin Kieles-
 lä/ Ju-

F3

lä/Ju-

lä/ Jumalifil Sanoilla / ilman Sanain caunifuria ja pit-
 kä Puhetta / ja sen Meidän tygöm lähettämän / niin Me
 tahdom sen saman anda ylliecahoa/ ja fitte Hippacundijn
 lähettä/ Seuracunnis pidettäväxi. Cosca Rucous pidetän
 Jumalan Seuracunnas/ niin se pitä myös tapahtuman il-
 man pitkätä Esipuheta / ja Cansa lyhykäifil Sanoilla Ju-
 malifeen Haluun kehoitettaman. Litania pitä wähhimmäxi-
 tin kerta Wätkofa luettaman.

S. III. Caupungeifa pitä joca Arkiopäiwä kläpättä-
 män/ Huomeneltain kymmenen lyödes / ja Ehtona Neljän
 lyödes; Niin myös Maalla joca Amu ja Ehto / niineuin
 tähän asti on tapa ollut/ ja Cansa sillä muistutettaman/ että he
 rucoilewat Jumalalda Stimaufta edesottamifeens / ja että
 Jumala tahdois warjella Esiwallan/ anda Rauha ja Le-
 po/ ja autuallifen Lopun.

XIII. Lucu.

Wirkoweisusta.

S. I.

Seuracunnifa pitä myös Jumalata
 kütettämän Weisulla / Spelil ja Musifilla. Me
 Wirket cum tähän asti owat weisatut/ ja Upsalan
 Wirsi-

Wirskirjaan sisälwedetyt / pitä myös tästedes Jumalan
Palweluren pitämises weisattaman. Jos myös muu-
ta/ Jumalissid ja oppenilda Miehilda coonpandua/ löy-
tän yliscahomises/ yhtentulewan Jumalan Sanan ja U-
scon Puhtauden causa/ jotea owat soweliat Jumaliseen Ha-
luun/ ja ylösraennurexi/nijn ne taitan myös prändättä/ ja
Jumalan Palwelures weisatta.

s. II. Music Uruiin pääällä/ eli muilla Instrumenteilla/
ei pidä nijn pitkän wedettämän / että Seuracunda siitä
tule weisamisesans estetyxi / kättämäst Jumalata omalla
änelläns/ joca pitä tapahuman hywällä järjestyrel ja yri-
mielishydellä / ei ylöñ hädäs / eikä aiwan pitkään. Josta
Kirckoherran tule waari pitä. Paastolaskiais Sunnuntai-
sta/ nijn Pääsiäiseen asti pitä caicki Music ja Speli poispi-
dettämän.

XIV. Lucu.

Tuhla = ja Wyhapäimistä.

s. I.

Näincuin Sabbatin Päiwä / joca
nyt meillä on Sunnuntai/ pitä Jumalan Lain
jälken pyhitettämän/ nijn pitä myös ilman sitä
jälken-

VL2

jälkenseurawaiset Juhlat/ nimittäin Joulu-Pääsiäis- ja Heluntai päivät pidettämän ja pyhitettämän/ sillä tavalla/ kuin tähän asti totuttu on/ ja Cansa manattaman/ että he itsens Christullisest ja hywin siihen walustawat; Niin myös Uudenwuoden- ja Loppiaispäiwä/ Christuren Taimasen astumisen päiwä/ Kyntilänpäiwä/ Marian Ilmoitus- ja Ehtokopäiwä/ Johannes Castajan/ S. Mickelin ja Pyhäinmiehenpäiwä/ niin myös caickein Apostolein päiwät; Cuitengin niin / että wäki Caupungeis ja Maalla saa Apostolein päiwinä toimitta Cauppans ja Afians/ niin myös tehdä luwallista Työtä/ sitte kuin Jumalan Palwelus on päätetty.

s. II. Suurin Juhlapäiwinä/näncuin ensimmäisnä Joulu-Pääsiäis- ja Heluntai päiwänä ei pidä Häitä pidettämän; Mutta jos joku erinomaisten Syiden tähden tahto Paaston aicana anda itsens wihkiä/ niin ei pidä sitä kieltämän/ ainoastans että se tapahtu hiljaisuudes/ ja ilman caickia Hääleikitä. Wihkimisiä ja Häitä ei pidä myös sallittaman Sarnain wälillä/ Sunnuntai- ja Juhlapäiwinä.

s. III. Cosca joku Juhlapäiwä lange Sunnuntain päälle/ niin pitä Juhlapäiwän Ewangeliium aina selitettämän Puolipäiwäsarnas/ ja se kuin Sunnuntair määrätty on/ ulostoinnitetan Ehtosarnas / Caupungeisa / ja Perjantaina sen jälkeen/ Maalla; Mutta jos Apostolin päiwä lange Sunnuntain päälle/ niin Sunnuntain Ewangeliium pitä sarnattaman Puolipäiwäsarnas/ ja Pyhäpäiwän Ehtokir-
 cosa.

s.IV.

s. IV. Jos wapamarkinat / ja ne jotca Torilla pidetän/ langewat. Sunnuntai eli Juhlapäiwän päälle/ niin pitä Markinat ylöslykättämän seurawaisex Päiwäri/ ja Canha Sarnastuolilda manattaman / että he cumniällises wacudes toinen toisens canha cauppa tekewät.

s. V. Jos Marian Ilmoitus päiwä lange Dymnendawijcon sisälle/ niin se pitä pidettämän Palmu Lauwaintaina; Mutta jos se lange edemmä edespäin/ niin pitä se pidettämän colmandena Pääsiäispäiwänä.

s. VI. Cosca vuoden juoru niin myöden anda/ että Dominica VI, Epiphantias sisällange/ niin Euangelium Kymmenest Neikestä silloin ulostoumitetan/ joca muutoin Dominica XXVII. Trinitatis sarnatan. Diminica VII, Trinitatis Sarnatan Puolipäiwäsarnas Christusen Kirkastamisest/ ja Sunnuntain Euangelium selitetän Ehto sarnas; mutta Euangelium wijmeisest Duomioista sarnatä aina Sunnuntain edellä Adventi.

XV. Luce.

Wihlamisest ja Awioskä=

skystä.

s. I.

Etä Awioskäskyn Aasiat owat sen caltaisest Tilasta/ että ne puolittain tulewat Maailmaliseen / puolittain Hengelliseen Oikeuteen; Sen

Sentähden/ että caieki Secaseura tulis ennätetyri/ cuin yh-
del eli toisel puolella sisällangewaisest epätiedost tapahua
taidais/ tahdon Me ne Afiat seurawaisel tawalla eroitta/
nijn että Mailmallisen Duomion ala tule:

I.

Cuca Luonon puolest mahta naida/ eli ei.

II.

Jos jocu rihta tule/ cuca oikia Naittomies on/ eli jos se
wäärin käyttöä Waldans ja Dikeudens.

III.

Cosca rihta tule Kihlamisest/ ja myös Lahjoista.

IV.

Tutkistella ja duomita ihe Afiasta/ siinä cunn jombicumbi
kihlatuista eli Naineista/ luullan erhettyneri Huorudel eli
Salawuoteudella.

V.

Kihlattuun yhdesmacamisest/ kihlauren ajan sisäl/cosca
heidän wälilläns sihta rihta tule/ ja toinen sen kieldä.

VI.

Mikä Dikeus niillä Lapsilla on peria Afiä/ jotca Kih-
lauris syndywt.

VII.

Cosca ero tapahua Awiofääskys / cuca pitä edescako-
man ne Lapsel / cuin molemmat Wanhimmat omarens
tunde-

tundeiwat / ja mikä cuningin Naimisen oikeus on / siinä huones / talois / cuin jaettaman pitä. Näitä nimittettyjä ja muita sencaltaisia mailmalisia asioita tule mailmallisen oikeuden tutkistella ja duomita. Mutta cuitengin pitä Riitta-weljein ensin ne asiat Duomio Capitulumiin edesandaman / ja siellä coeteldaman / jos hywä ja ystävällinen sotoiwido taitan tehdä / niissä asiois / cuin taitan ja tule sopia.

Sitä wastan tule Piispan ja Duomio-Capitulumin tutkistella ja duomitta seurawaisia astota / niincuin.

I.

Eukea cuinga lästä sucu ja heimolaisuus on / cosca siittä riidellän / ja ne jotca sunculaiset owat / toinen toisens omarens pyytäwät.

II.

Euinga Kihlaminen ja Uwioskäsky hywäll omal Tunnot-la taitan raketa ja wallallens päästä.

III.

Euinga se Kihlaus sito / joca ilman ehdon tilata on tehty / cosca molemmat tahtowat eritä.

IV.

Euinga Kihlaus taitan päästettä / cosca kihlatut yhdes maannet ja rickonet owat.

V.

Millä oikeudel Kihlaus eli Uwioskäsky / paitsi huorutta / pitä eroitettaman.

VI. Nijn myös costä Awiopari mahta eroitetta yhdesä ma-
camast ja istumast.

VII. Costä se wtallinen/ joca Huoruden tähden Awiopuo-
lisastans eroitetan/ pitä saaman naida/ ja kenen cansa.

VIII. Costä se joca Puolisaldans hylätyr tule / taita ihens
Awioskäskhyyn anda; Nijn myös enä muuta kuin erino-
maisest tartu künni Jumalan Sanaan ja Omatuundoon;
nijn myös ne Afiat/ joista ei löytä mitän säätysi maailmalli-
ses Lausa/ jotca ei tule Wanhimmiten ja Nainuitten. Dike-
uteen ja naimisen Dikeuteen/ Calus ja Rahas.

S. II. Pappain pitä yhteisest neuwoman Sanancui-
lioitans Awioskäskyst/ ja erinomaisest nytä/ jotca rahtowat
ihens Awiosäätyn andä/ cuinga wahwa ja callis Awios-
käskyn Side on/ ja cuinga Mies ja Waimo/ wastoin ja myö-
denkäymises / uscollises Raackaudes ja sowingos pitä yhdes
asuman/ ja olemän toinen toisens Neuwon / Pohduturen ja
Apuna.

S. III. Heidän pitä myös carttaman sitä/ ettei he Kih-
la eli Wihi ketän/ Lakia ja meidän Säätysäm wastan. Jos
jocu Wircans wäärinkäyttä/ ja wihi sentaltaiset Personat
yhten/ joiden ei ole luwallinen Awioskäsky sito/ nijn se pitä/
nijn-

näncuin Meidän sijtä ulostäynnyt Placati waati/ ruokitta-
man Wedell ja Letwällä Fangiudes/ yhden Euucauden/ ja
sijtte Maasta poisajettaman.

S. IV. Awioškäskyn pitä aljettaman Rucourel ja aur-
huutamisel/ Jumalan Armost/ Awust ja Siunaurest/ niin
myös hywäl ja täydellisel aicomisella/ ja niiden Neuwolla
ja suostumisel/ joidenga se tule; Waan ei köykäisest mielest/
Haureudest/ Juopumisest/ ja muista seucaltaisest.

S. V. Ei pidä myös Miehen eikä Waimon andaman-
zens Awioškäskhyn/ ennen kuin he owat tullet lailliseen ja
täydelliseen Ikaän.

S. VI. Jos Mies tahto ikensä auda Awioškäskhyn/ ja
hänellä owat Wanhenmat elos/ niin pitä hänen edellä ot-
taman heidän Neuwons ja suostumisens: Jos se joldain
poiskiellän/ niin pitä hän/ sijtte kuin Asia on Consistoriumis
edesannettu/ ja caikki sorwinnon wälicappalet coetellut/ ly-
kättämän Mailmalliseen Oikeuteen/ ja Wanhimmat wel-
capääät oleman/ sanoman heidän Syyns; ja jos ne/ täydel-
lisen coettelemisen jälken/ löytän oikeixi/ niin pitä Pojan
Wanhembitans cuuleman. Tyttären ja Piican cansa pi-
tä tehtämän Ruokhin Lain ja Privilegiain jälken. Wähem-
mitten ja Förmyndärein ei pidä wäärinkättämän heidän
waldans/ eikä myös oman hyödytyrer:s/ eli muiden turhain

Syiden tähden/ Lapsille suurax wahingor ja waarax/ ylös,
pitämän ja estämän heitä laillisest ja cumriallisest Awioskä-
skyst; Baljo wähemmän waatiman heitä naiman sitä cuin
ei he tahdo/ waicka mikä Eyy näkyis muutoin wetävän ja
yllyttävän siihen naimiseen. Sijnä cuin niin tapastu/ pi-
tä Lasten Steluns painuennille ja muulle hymmärtäväisille sen
ilmoittaman/ ja ne ahkeroitseman/ cuinga he taidaisit caic-
kia siitä veltättäpä turmellusta hywäl toimella ennättä. El-
lei se auta / niin mahta Asia Duomio- Capitulumisa edesan-
netta/ joca täydellisen tutkistelemisen jälkeen pitä neuwol ja
manaurella tuleman sen awuri/ joca karsi waiwa ja wää-
ryttä. Josei silttekän taita sillä mitän aicoin sada/ niin ly-
kätän Asia Mailmalliseen Oikeuteen/ ja sijnä tehdän ero hei-
dän wälillens.

§. VII. Jotca Huoruden Synnillä itens rickowat/ niin-
den ei pidä milläkän muoto rakendamian Awioskäsky toinen
toisens cansa/ eikä sen wiattoman Puolisan eläis/ eikä hä-
nen cuolemans jälkeen.

§. VIII. Awioskäsky niiden cansa jotca owat wierast
Religionist eli Uscosta/ pitä ahkerasti estettämän; Ei cuiten-
gan niitä peräten poiskielta/ toiwon tähden heidän käändymis-
sestän meidän Oppijm/ ja cosca se tehdän sencaltaisilla Ti-
loilla / cuin meidän Aseturem käskewät.

§.IX.

s. IX. Me tahdom myös/ hywän Järjestyren niin myös
muiden suurten Syiden tähden/ Uuioſtääskyn Newasten wa-
kella niin tästedes/ cain tähdingin asti/ Meidän Alimmaitſil-
dam poiskielä.

s. X. Ei ketän pidä kihlattaman wastoin oma hywä
wapa tahtoans/ ja niiden suostunnista/ cun sihen tule. Eipi-
dä myös kihlaisia pidettämän / josa ei cahta cunniallſista
Eodistajata / Mies - wiestä / yri cunnialdakin puolelda /
ilman Wanheimmita ja Förmnyndäreitä läsnä ole. Ei yri-
kän/ joca ei ole oikiaan Jkääns tullut/ ja on toisen Wallan
alla/ pidä ihens salaisest Uuioſtääskyy lupaman/ taicka kir-
joitturel/ eli walalla; Jos jocu sen teke/ niin olcon se Työ
särjetty/ ja kärskön hän ricorens edestä. Sama Paki ol-
con niſä kihlamisſis/ cun tapahtuwat jongun canſa/ cun
on cown juorouris/ ja sijtte sitä catu.

s. XI. Niiden/ jotea ei taida ihens / eikä onians hilli-
tä/ pitää aieanans andaman Sielunſpaimenen tietä/ cöſca
he/ eli heidän omaisens tahtowat ihens anda kihlata/ että
hän mahdais heitä waroja niſtä esteistä / cun heille
wahingori / Sugun ja Heimun tähden / taitawat tiellä
olla; Jaei pidä ketän kihlattaman/ joca ei taida Lutheruren
Catechisinusta/ eikä ole ollut HERNan ehtollisella.

s. XII. Kihlamiset pitää tapahtuman selkeil ja ymmär-
täwäisil Sanoilla/ ehdon tilan canſa/ eli ilman ehdota;
Cöſca

Costa molemmat sanovat siihen Ja/ ilman pelwota eli
 waatumista/ niin myös andawat toinen toisens Kättä/ sil-
 loin on kihlaminen toimitettu / jos sinä annetan Lahjota
 eli ei.

§. XIII. Jos kihlatut toinen toisens cansa ihens secoit-
 tawat/ niin se ou Awioskäsky/ joca Kircon Sitelli päätettä-
 män pitä. Jos Mies wälttä wihkimisen/ niin se luetan hä-
 nen Wainorens / ja pitä sen yhden/ niñcuin toisengin/ saa-
 man Mailmalliseld Dikeudelda / mitä Laki siälläns pitä.

§. XIV. Jos jocu wiettele Pijcan cansans macaman/
 Awioskäskyn lupauren alla/ niin pitä hänen/ Jumalan Kä-
 skyn jälken / sen awiorens ottaman/ ja ei händä ylöñanda-
 man. Jos hän kieldä Lupauren/ ja ei taitta saada Sowin-
 doon / niñ hän lykätän Mailmalliseen Dikeuteen / siellä i-
 hens oikiall tawalla wapahntaman. Jos hän tunnusta lu-
 paurens / ja cuitengin wastahacoisel mielellä ylöñanda hä-
 nen/ uñ se Wainon puoli nauttise saman Dikeuden / cuin
 kihlattu Morfiain / ja Mies rangaistan niñcuin se joca il-
 mau Syhtä sencaltaisen ylöñanda: Cuitengin jos ei hän
 wiellä ole tullut täyten Ikään/ waan ou Wanhemmitten ja
 Förmyndaritten wallas/ niñ ei pidä händä niñ cowin waa-
 dittaman Awioskäskyn/ muutoin cuin jos Wanhemmat
 tahtowat siihen suostua.

§. XV.

s. XV. Kihlaiset Ehdon tilain canſa/ mahdetan myöden annetta / ainoastans että ne yhten sopiivat Jumalan Eanan / Luonollisen ja Mailmallisen Lain canſa; Ja ei pidä ketän Uuiofkaſkyyh waadittaman/ niñcauwan cuin ne Tilat ei ole täytetyt; Ja niñcauwan cuin ne wielä cohdallans seisowat/ ei pidä cummallecan puolella walda olemān/ Kihlauſta ricke / ja toiseen eñens ſite: Mutta jos kihlatut toinen toisens macawat/ niñn pitää Uuiofkaſky päädetettämān/ jos Ehdontilat owat täytetyt/ eli ei.

s. XVI. Jos jocu iñens kihla cahden canſa/ niñn pitää se ensimmäinen kihlaus olemān wahwa/ waicka ne jälkimäises/ ja ei ensimmäises/ toinen toisens maannet olisit/ jos ainoastans se ensimmäinen tahdo sen petolisen omarens; Ja se cuin toisen niñn pettä/ seisocan Julkirivin / ilman ſitā Nangaiſtuſt/ cuin Mailmallinen Laki hänen päällens pane: mutta jos ei se ensimmäinen tahdo ſitā Huikendelewaista / niñn wiñittākān jälkimäiseen.

s. XVII. Canſa pitää neuwottaman/ ettei he ajattelemat iñens annais ſencaltaiſijn Kihlauriñ / cuin on Ehdontilan canſa/ ja pitkän Uian päälläseisoman pitää; Niñnmyös wardittaman ajattomast yhdesmacamiseſt/ kielttämān/ ja myös eſtettämān niñldā/ joidenga se tule tehdä/ yhdes Huones ja Talois olemast/ ſijhen aſti cuin he tulewat wiñityri.

§. XVIII. Ennen kuin Häät pidetän / pitä Pappain
 Sarnastuolilda cuuluttaman caickein niiden edestä / jotca
 tahtowat Awioskäsky päättä / colme Sunnuntaita järje-
 stäns/ siinä Seuracunnas / josa Morsian on / molemitten
 Nimellä ja Ltkaninellä: Mutta jos jocu tule Esiwallalda
 picaisel asialla tauwas lähetetyr / eli jos wastoin toiwu äki-
 linen Sotawaellus tapahtu/ Waldacunnan Wihollisia wa-
 stian/ ja jocu tahto ennen waellustans/ anda Awioskäskyn
 edeskäydä/ niin taita caickei colme Cuulutusta yhdel kerral-
 le tapahtua/ jonacuna Sunnuntaina eli muuna Pyhäpäi-
 wänä; Joca myös pitä ymmärrettämän yläst / niin hy-
 win kuin Morsiammest/ joca Sairasna maca.

§. XIX. Jos jocu tundenatoin tahto anda edestäns
 cuulutta/se ei pida tapahtuman/ ennen kuin hän Pappille e-
 desanda wahwat tiedot Elämäkerrastans ja Tilastans; E-
 li muutamit läsnäolewaiset/ wahwat ja hywinuscottawat
 Miehet taitawat siitä todista. Pappi on nuhtetoin / jos
 hän tietämättömis ja epäiltäwäisiss tilois wjwyttä cuulut-
 tamisen/ siihen asti että hän neuwoi kysy Proswastildans /
 jos muutoin Duomio · Capitlum on jotakin caucana siitä.
 Jos ei hän sitä tee / waan anda ihens wieteldä wihkimän
 niitä yhten/ joiden Awioskäskyst siitte walitus/ eli riitta tu-
 le/ niin pitä Pappi erhetyrens tähden rangastaman; Mut-
 ta jos Asia on selkiä / ja ei hänellä ihe yhtän epäillystä si-
 tä ole

tä ole / niñ mahta hän kysymät / ilman nuhtet cuulutta.
 Jos joku wääräl Todisturel hänen pettä/ se pitä Mailma-
 lisen Duomion alla annettaman.

§. XX. Niitä Waimon Personia / jotca andawat i-
 tens maata Ulkäniehildäns / ennen Hääpäiwä / ei pida
 Papin wiikimän muulla Morsian caunisturella / kuin met-
 dän Aseturen ja se Tapa kuin ollut on / myöden anda / jos
 heidän erhetyrens waiwoin ilnei on. Se joca on maattu
 Uliäldäns / ja se on wielä tietämät / cuitengin rohkene pää-
 lens otta puhdasten Morsjanden Caunisturen / pitä teke-
 män sacko Kirckoon / Carl Dalarita Hopia Raha.

§. XXI. Wiikiminen pitä toimitettaman niillä Ruco-
 uril ja Wirillä / cun löytän Käsitirjaan sisälwedetyr; Jos
 Papit siinä tykönä pitäwät jongun Esipuben / niñ pitä hei-
 dän sen tekemän lyhykäisest.

§. XXII. Jos jombicumbi / Ukä eli Morsian / Papil-
 da wiikimises kysytty / julkisest kiellä tahtowans elä Aiwios-
 kästys / sen icansa / kuin edes asetettu on / niñ pitä Papin / pa-
 remban tieton asti wiikimästä lackaman.

§. XXIII. Niitä Ceremoniatt / jotca elickä Meidän Sää-
 tym ja Asetustem / eli luwallisen tawan jälken Häisä pide-
 tyt owat / ei pida muutettaman / eli udistettaman; Cuiten-
 gin pitä Pappain / joidenga tule muiden edelläkäydä hy-

wäl Toimella/ wivan puolesta kieltämän Häiwäke catkest
ylönpaldisuudest / niin hywin Jumalan Lahjain walnustu-
res/ cuin nyiden nautihemisest / niin myös catkest tawatto-
mudest/ Tuomisest ja usos Luues.

§. XXIV. Leskiwaimon pitä murhetiman edesmennyt-
tä Puolisotans coto Wuoden / ja Leskimiehen wähimmäri-
kin puolen Njastaita/ ennen cuin he andawat ihens wastu-
ttiheen Naimiseen; Ja pitä tällä catkilda Papeilda heidän
wircans poisniistamisella / kieltty oleman wihkimäst Leski-
miestä eli Waimo / jonga ei hän hywin tiedä poiseroitta-
nen Lastens Perindö.

§. XXV. Et yhdengän Morsian joucon pidä tuleman
Kirckoon/ Trummuilla / Ambumisella/ ja catkimaisel sopt-
mattomal Metelillä; Jos se tapahdu / niin pitä sencaltaiset
rangaistaman Aseturen jälkeen.

§. XXVI. Jos jocu tahto estä eli kieltä Awioškästy/ hä-
nen pitä sen Kirckoherrall tiettäwäx tekemän sijnä cuin Mor-
sian asu/ cahden eli colmen cunniallisen Miehen läsnollesa;
Ja ottacan se cuin sishen Nsiaan puhu / Oikeuteen cuhumi-
sen hänen päällens/ jota wastan puhutan; Mutta jos hän
puhu jongun toisen puolest/ niin pyytäkön wihkimisen ylös-
lyckämistä/ sillä tallela pitä nyiden Oikeutta/ joidenga se tu-
le/ ja pangan Lacaturen culuturen edest/ cuin Morsianwä-
eldä

elkä sencaltaisen estämisen tähden huokan meitä / ja jos hä-
nen puhens löytän tyhjäksi / niin maracan Lain jälkeen.

XVI. Luceu.

Prosta Kihlauris ja Awioskästys.

S. I.

Cosca jocu eki ero Kihlaures eli Awios-
kästys / niin hänen pitä ensin itsens edesandaman
Bispan tykönä ja Capitlumis / siinä cuin hänen
Riittäwehens asu / ja he ahkeroihewat siitä / cuinga
he parhain saisit ne Riittäiset sowindoon; Mutta jos ei sitä
taita aicoin saada / niin he lykätän Mailmallisen Oikeuteen /
siellä tutkia ja duomita itse Työtä / josta sitte eron syh eki-
tän. Sitte pitä Päällecandajan andaman Riittäwehens
cusutta Duomio-Capitlumiin / cusa caieki Awioskästyn e-
rot säädyllisest tapahduman pitä. Jos se riekonut Puolion
ilman estetä / ja ei tahdo edestulla / cosca hän cusuttu on /
silloin anda se Syytöin edes Mailmallisen Duomion / jonga
cautta se toinen Sacoitettu on / ja silloin teke Bispa eron
cansa / niincuin selkiäs / ja sencaltaises Ustias / josta ei yhtän
rättä ole. Mutta jos se joca päällecanda on myös Huoru-
della

H 3

della

della erhettynyt sitä Puolisotans wastan/ jonga päälle hän
canda/ eli myös jos se Wiatoin on maannut sen toisen cans
sa/ sitte cuin hänen vicozens tiettävä oli/ niin ei pida heittä
eroitettaman. Ei yhdelläkän/ eikä kihlatulla / eikä wihi-
tyllä pida walda oleman oman Tahtons ja Mielens perän
ižens eroita toinen toisestans.

S. II. Ero Kihlaures/ sallitan seurawaisten Syyden
tähden.

I.

Cosca jocu on waadittu Kihlaureen/ ja ei Morfiandans
jälken Kihlauren maca / ei myös jollain muulla tawalla /
cosca hän on ilman waatimista / oma wapa tahtons siihen
Sanoilla eli Toilla nähtä / cuin taitaisit täydellisen suostu-
misen todista.

II.

Cosca sowittamatoin Wiha ja Waino kihlattuun wälis-
lä tule/ jostain Syystä / jota he molemmat ei ole tietänet /
silloin cuin he kihlattiin/ ja sitä wiha ei taita taritull Sowi-
nolla/ eikä hywäin Ihmisten wälinkäymisellä / eikä Mail-
mallisel Rangaisturella sowitetta ja ojetta.

III.

Jos haurellinen secanus/ eli jochä häpiällinen Työ/ en-
nen eli jälken Kihlausta/ on toiselta heistä tehty/ sen wiat-
toman tietämätä/ jonga cautta sen wiällisen Cunnia/ hy-
wd Ni.

wä Nimi ja Sanoma turmellan/ eli tewollinen Canſakäy-
minen heidän wälilläns eſtetyr ja pahottetux tule.

IV.

Tarttuwaiset ja parandamattomat Taudit/ joilla ſe toi-
nen on ollut ſalaiselti waiwattu/ ennen kuin he kihlattiin/ eli
myös ſen jälkeen niihin joutunut/ niincuin Epitali/ Lange-
wainen Tauti/ Mielipuoliſus/ Wimmuus/ Huowintauti/
cauhiſtawaiset ja ſuuret wiat ja puuttumiset/ kuin aina tai-
tawat hänen eſtä toimituxiſtans ja Clatureſtans.

S. III. Näiſä ylösluetuis Tiloiſ/ ei pida Piſpan ja Ca-
pitlumii oleman työlät myödenandaman ero; Sillä joſ ne
oliſit molemmiin puolin ollet tiettäwät/ ſilloin kuin Kihlaus
tapahui/ niin oliſ toſin ſe toinen/ joca on niſtä waiwoiſta
wapa / ihens toſin ajatellut / ja Kihlaureſt poiſpitänyt :
Mutta joſ molemmat / waikka he ſenc altaiſet Tilat toinen
toſeſtans tietäwät/ tahtowat ſittekin yhdes olla/ niin ei pi-
dä ſitä heillä kielttämän/ ulosotetut tarttuwaiset Taudit /
ſilloin pida tohtulinen aicg etenpandaman/ jona mahdetan
coetella/ joſ Tauti parata taitan/ joſ ei/ niin Kihlaus maa-
han lyödän.

S. IV. Joca ilman oikeita Epitä kihlatun Puoliſans y-
lönda/ pida kielttu oleman rakendamasi Awioſkäſty toſ-
ſen canſa/ ſiihen aſti kuin hän on ſen hylätyn canſa ſopinut/
ja hänen ſorwittanut.

S.V.

s. V. Jos joku kihlaurisen jälken / omast ehdoftans me-
ne waellureen Morsiamens tykö / ja wastoin hänen tah-
tons / caurwan poiswäpy / niin tälle sallitan anda ihens A-
uwioskäskyn toisen cansa; Cuitengin pitä hänen ihens en-
sin ilmoittaman Bispän tykönä ja Consistoriumis.

s. VI. Awioskäskys sallitan myös ero / Cosca Mies eli
Wainio Mailmallises Dikeudes / niin hywin muista tiedoist /
cuin omast tunnusturest / löytän olewaisen Awioskäskyn al-
la ihens secottaner jongun muun cansa / ja Huorintehneri /
ja se wiatoin puoli ei tahdo anda ihens sowitta. Josa Ti-
las ne pitä Bispalda ja Capitlumilda eroitettaman / sillä
tawalla / että wiatoin sanotan wapari Awioskäskyn Site-
stä / ja saa ihens anda toisen Awioskäskyn / waan se pitä o-
leman wiattiselta poiskielty / niincaurwan cuin wiatoin on
naimatoimna: Mutta cuinga se sama sitte mahta naida /
eli ei / se annetan Consistoriumin hywäx löytämiseen.

Awioskäskyn eroittamises pidetän seurawai-
nen Sanain myöto:

Etta N. selkiäst Tiedoista / ja omast Tunnusturest kyllä
tiettävä on / cuinga tämä sinun Puolisas N. Huoruden
Syndyän / Jumalata ja hänen pyhä Käskyns wastan lange-
nut on / ja sillä caiken Awioskäskyn Dikeuden sinua wastan
rickonut; Sentähden sanon Minä / Jumalan ja hänen py-
hän Sanans puolest / sinun hänestä wapax / waldamar ja
eroite

eroitetur toiseen Awioskäskyyn/ cosca ja cusa ikänäns sinulle itse hywän näky/ ja Jumala siihen neuwon anda.

s. VII. Awioskäsky taitan myös eroitta/ cosca jocusuunmärtä Morfiamentis toiselta maaturu/ ennen eli jälkeen Kihlauren/ jos ei händä taita yllise puhutta / anderiandaman hänelle hänen Nicostans: Mutta jos hän hänen maca sitteste cuin hänen langemisens hänelle tietävä oli/ niin hänen pitää hänen pitämän. Juuri niin pitää myös tehtämän Miesten cansa/ jos se joca kihlattu on/ tahto ja taita sito Ylkämiehens / kihlamisen jälkeen pitänen luwatoinda cansakäymisi jongun cansa/ ja niin näyttänen itzens petoliser händä wastan.

s. VIII. Ilman huoruden Synnit/ eroitetan Awioskäskyyn Side/ cosca jocusuunwaatimata ja ilman oikeita syitä/ wihasi ja pahasti Sisust/ ylönnanda Awiopuolisans/ ja sen tykö poisjuore/ oleffele ulkona waldacunnast/ sillä aicoinisel ja Njaturel/ ettei enä asua/ eikä yhtä ylä hänen cansans/ eli tehdä hänelle sitä welwolisuutta/ Apu ja Holhomista/ cuin Awioskäsky ano ja waati. Silloin pitää sen/ joca niin hyljätty on/ anoman Mailmalliseld Duomarilda julkista Eukkirja sen paennen perän / niin myös Duomio-Capitulimild / että hän Sarnastuolilda Pitäjans Kircosa ja coco Prowasti-Cunnasa/ edescukutaisin. Jos ei hän cukumises määrätyl ajalla edestule / niin etikon se hyljätty Piispa ja Capit.

Capitulumita/ ja eroitettacan sijtä carannest: Mutta jos jocu ylönannda Puolisans / ja pysh cuitengin Baldacunnas / ja sen ylihen walitetan/niñ;pitä Mailmassisen Duomarin tekemän wirrans/ ja toimittaman hyljätlylle oikeuden.

s. IX. Niiden Awioapuolisat / jotca wirrans tähden / Sodas/ Caupalla/ eli muissa tarpellisis Toimituris/ Merellä eli Maalla/ cauwain poiswyhyvät/ ja ei yhtäkän tietoihestäns anda taida / pitä kärsimisel odottaman heidän cotiatulemistans; Andaden sillä wälillä niistä/ jotca palwelawat Maalla/ eli Sotalaiwain päällä/ ehtiä Sota- ja Laiwanmiesten Kullista/ ja niistä muista/ cusa toiwon on saada wahwinda tieto. Jos se on mahdollinen saada / niñ kirjoitettacan Duomarilda ja Capitulumist hänen tygöns/anomuren canha sen Paickacunnan Esiwallan tygö/ josa hän olestele/ että hänelle sallitaisiu anda ihens Puolisans tygö; Jos hän elä / ja on ilman estettä / ja ei sittäekän cuin hänen Käskyn saanut on / milläkän muoto tahdo tulla / niñ mahta se hyljätty anda ihens toiseen Awioskäskyn/ sittäecuin Ajustaica on culunut / sijtä päiwäst cuin Euhumises määrätty oli/ niñ myös; tutkisteleumus heidän yhdeselämifestäns edelläkäynyt. Jos ei mahdollinen ole saada jotan tieto/ jos hän on eläis/ eli cusa hän ihens pitä/ niñ mahta se cotia jäänyt/ sittäecuin Seitsemän Ajustaica culunet owat hänen poislähtemifestäns / ja sillä wälillä ei yhtäkän tieto hänestä ole

ole tullut / anda itsens toiseen Aiwiofääskhyyn / jos ei erinomaistet tilat myöden anna sitä aica lyhetä. Tule se endinen jälleen / ja taita täyhällä eli uscottawilla tiedoilla näyttä / ettei hän ole taitanut tulla cotia / eli anda jotain tieto häneftäns / niin mengän Waimons tygö / ja se jälkimäinen waetaan / jos ei he taida sitä muutoin sopia; Ja sillä joca walda max tule / olcon walda itsens anda mualla naimiseen.

s. X. Ei ketän mahdeta waaditta pitämän sitä Puolisonans / joca luonollisest Turmellurest / eli jostan muusta putumisest / Aiwiofääskhyyn / ja sen welwoliusuden tekemiseen perätti sopimaton on / muutoin jos ei se Wirhi ole tullut sijtecuin Aiwiofääsky päätettin / silloin ei taita sitä eroitetta.

s. XI. Cosca Wiha / Waino ja Mielencarwaus tule Aiwioparin wäillä / ja enä ja enä walda saa / niin etteimananaret / waroimiset / eli söwittamiset suuren rangasturen uhkamisella taida autta / waan he jocapääwäises tappelures / riidas ja toras aina eläwät; Pitä Sarnamiehen caickein suurimast ahkeroiseman sittä / cuinga hän tietä sais Syyn sihen Eripuraisuteen / ja jos toinen / eli molemmat löytän shyyääri / heilen selkiästi näyttämän / cuinga pahoin he owat Perkeleldä kiedotut / että he rihtelewät ja tappelewat oman Eihans canssa / ja niin perätti turmelewat itsens kessen ins. Jos ei sillä mitän aicoin saada / niin pitä ne cukahtaman Duomto - Capitlumijn / ja Asia siellä hywin tutkittaman ja cuultaman.

Jos ei sekán tahdo autta/ niñ se annetan Mailmallisen Ot-
 feuden eteen/ että he Asianhaarain ja Personain Tilan jäl-
 ken/ elickä fangeuxella/ eli muulla tavalla mahtawat ran-
 gaitsetur tulla. Jos tämä jätetän tekemät / niñ andacan
 Duomio = Capitlumi sen meidän HofRäteille tietä / joiden
 pitä niñ laittaman että ne joidenga se tehdä tule/sitä täydel to-
 della toimittawat. Jos ei sekán heidän ylitens käynyt rangai-
 stus mitän taida matcan saatta / waan molemmat/ eli toi-
 nen heistä pyshywät Bahudesans/ kiuckuises ja ilkiäs Elämä-
 säns / niñ pitä he määrätty ajari eroitettaman toinen toi-
 festans/ Canhakäymisest/ Yhdesmaeamisest/ Pöydäst ja A-
 sunsiasta. Sillä wälillä pidetän Rucous Seuracunnas/että
 Jumala tahdois heidän käätä / ja johdatta jälleñs oikiall
 Tielle. Jos ei he sjittekän ihens paranna/ niñ pitä ne Wi-
 alliset nimitettämän / ja cuulurettaman kerta ja cari pa-
 rannuxeen/ ja wñmen sidottaman Syndeins.

S. XII. Jos ilkiwallaisia ja tottelemattomia löy-
 tää / jotca owat ja culjeskelewat niñsä Kihlacunnis ja Hy-
 pacunnisa / joisa he owat Puolisans ylonandanet/ eli Mies
 aja pois Waimons/ on ihe cotona/ ja nautihe molemitten
 Omatsutta; Niñ pitä Sarnawiran sencaltaiset Seura-
 cunnast ulosfuleman / jos ei he edelläkäynnen tutkistelemu-
 ren ja waroimisen jälken ihens paranna; Cuitengin aina
 waarinottain sjitä Processist eli Ordnungist cuin sjitä ennen
 kirjoj-

kirjoitettu on. Pappain tule myös ſencaltaiſis Tulois ehiä
 Mailmalliſen Oikeuden apua/ että ſencaltaiſet pahat ja hil-
 limättömät tulſit curiteturi / ja cuuliaiſuteen ſaeteturi.

XVII. Luce.

Sairasten ja Gangein Oppimisesta/ eli tygökäymisestä.

§. I.

S Arnawiran pitä ſekä Opeturel / että
 Elämäkerralla neuwoman Sanancuulioitans /
 cuinga suureſt he ſiſhen welcapäät owat / että he
 ahkeroiſiſit Chriſtiliſen Raclauden Töitä/ joiden
 ſeas Sairasten ja Murhella ahdiſtettuin oppiminen/ lohdu-
 tus ja holhominen ei wähiimmät ole.

§. II. Pappain pitä myös iſe oleman waluit hywäl
 mielellä oppimaan Sairaita / coſea heitä Pitäjän Aſialla
 tahdotan / ja ei he mahda millän muoto ihens ſitä eſtä /
 muutoin jos ei he maca Tautiwuoteſa) eli näytä täydelliſtä
 mahdottomutta. Jos jocu löytän muutoin ihens poispitä-
 neri lugunpitämättömydeſt ja laiſeudeſt / niin maracan en-
 ſimäiſen ja toſſen kerran Kirckoon/ puolen caikeſta ſen Wuon-

Den Balcastans; Ja jos hän colmannen kerran löytän sen teh-
neri/ niin hän pitää peräti pois wiralda pandaman. Heidän
pitää myös usein cūhūnata oppiman Sairaita/ erinomai-
sest Köyhiä / ja Christilifest Niwoituxest heille Lohdutust ja
Palwelusta tarixeman.

s. III. Ettei Pappi taida cohta tietä saada/ cosca hyri
eli toinen sairax tule/ pitää heidän manaman Cansa Sarna-
stuolilda/ että he sen aicanans tiettäwät tekewät/ niincāu-
wan cuin Sairas taita jongun selityren edestāns tehdä; sil-
lä se Palwelus cuin Pappin pitää Sanalla ja Sacramentilla
tekemān Sairalle / ei taida muutoin tulla hänelle hywäri/
Lohdutuxer ja Djennuxeri. Heidän pitää myös poisottaman
Yrkerraisilda sen turhan ja tyhman Luulon / että Lahti
enāne / eli Sairas cuole sitä pikemmin / jos Pappi
aicanans tule hänen tygōns; Näyrtāin heille Jumalan
Sanasta / että hän saa siitä parannan turwan ja wah-
wuden Ruumin ja Stelun puolest. Jos joku Sanancuullia
Caupungeis eli Maalla ei anna aicanans cūhua Sieluns-
paimenda tygōns/ ja niin cuole pois/ ilman Ripitā ja Her-
ran Ehtollisen Osallisutta/ niin on Pappi ilman syhtā.

s. IV. Näiden käändymystä ja parannusta / jotca ede-
sāns pitääwāt Jumalatoinda ja ylönnannettua Elämäkerta/
ja langewat ākilliseen Sairauteen ja Sydāmen abdistuxeen/
pitā Pappiin caikel ahkerudella esimān/ ja ei heitä ylönnan-
dantau

daman niñcauwan cuin Hengi heisä on. Jos Jumala armon anda/ että he tunnustawat ja caturwat Syndejans- ja anowat Sacramenti / niñ pitä se heille annettaman: Mutta jos he pyshiwät pahudesans/ ei pidä heidän sittä osallisiri tuleman. Jos he niñ cuolewat Synneisäns/ niñ ilmoitetan Seuracunnalle mildisen lopun he saanet owat/ manaurella Jumalan Sanasta/ että he ottawat cartten niñden Langemisest ja Cadoturest.

s. V. Jos jocu cauwan sairastua maca/ ja ei anna Sielunspaimenda tygöns cuchia/ ei myös näytä yhtän totista catunust ja Parannusta/ pitä Pappin cuitengin hänest murhen pitämän/ nuhteleman häändä lugunpittämättömydestä/ ja muistuttaman hänelle hänen Autuuttans/ ja niñtä wälicappalita cuin Jumala sihen asettanut on. Jos myös jocu tule kielettömäri/ eunnecuin Pappi hänen tygöns tule/ joca ennen on elännyt Jumalisest / ja jollain Merkillä nähdä anda/ että hän huihoise HEDran Ehtollista /sen pitä myös sittä osalliser tuleman; niñ hywin cuin nekin/ jotea owat joutunet johongun Pään-Heickouteen/ cosca he tulewat Ymmärryheens jälleens.

s. VI. Pappem pitä myös manaman niñtä/ jotea Sairaitta caturwat/ että he uscollisest ja ahkerast sen tekewät/ ei ole cauwan pois heidän tyköns/ ja jätä heitä yrinäns/ erinomaisest cosca Lauri wälewä on/ ja Sairas atwan heicko.

s. VII.

§. VII. Cosca Jumala rangaise Maacunnan Rutolla/ ja se waarallinen Tauti on sisältullut johongun Caupungin eli Pitäjään/ niin pitä Cansa lujast neuwottaman/ että he hywin ihens walwistawat/ ja coco Taloit ja Perhecunnat käywät HERRan Ehtolisella/ niincuurwan euin he puhtat eli saastuttamat owat ja hywäs terweydes. Cosca yri eli toinen tule saastutetur yhdes Huones/ niin pitä muiden Jumalisest ja hywin ihens walwistaman / käymän HERRan Ehtolisella / ynnä Sairan cansa. Pappain pitä möys ilman sitä welcapääät oleman/ ihens andaman/ niin usein euin heitä euhutan/ jollengin jacaman HERRan Ehtollista/ saastutetus Huones/ ja sillä wälillä menemän Sairasten tygö / ja niitä Jumalan Sanalla lohduuttaman ja wahwistaman. Wähis Caupungeis ja Maalla tehdän tämä heidän omilda Papeildans ja Sielumpaimenildans; Mutta suuris Caupungeisa annetan se Caupungin Esiwalan ja Consistoriumin haldun / yhteensopia siitä/ eutea siihen asetettaman pitä.

§. VIII. Jos niin tapahtu/ että joku euin ei ole meidän Religionistam eli Uskostam/ ano suures Sairaundesans / jongun meidän Opettaistam tygöns / niin ei pidä hänen ihens estämän siitä/ waan mielelläns händä oppiman/ ja Jumalan Armon lupaurilla opettaman / ja lohduuttaman; Hänen pitä möys toimellisest/ ja ahkerasti/ Christilisel Käywäydellä/

della/ Halul ja Macudella siitã abkeroiheman / cuinga hãn
 taidais totuden Sanalla wetã hänen otkiall Tielle/uscoman
 ja tunnustaman/ että Jumala tahto caickein Ihmisten Ar-
 tuutta/ niñ myös että Christus on cuollut caickein edestä /
 ja sentãhden anda caickia Syndisã tygõns cukua; Mutta
 ei hänen pida millãn muoto hãnda waiwaman wastaha-
 coisill eli rittaisill ja shwillã Kshmyrillã ja Campauril-
 la. Jos se Sairas Jumalan Armon ja Pyhãn Hengen y-
 löswalsturen cautta/ meidãn Christillisen Oppin ja Uscon
 wastan otta / ja Syndins tunnusta / niñ ei pida hãneldã
 kielttãmãn yhtãn autuden wãlicappaletta eli jotain muuta
 Palwelusta/ cuin Christin uscowaisille tãsa meidãn seasam
 tehdãn.

S. IX. Niñden tygõ/ jotca Pahain töidens tãhden / istu-
 wat Hengens pãalle sangina/ eli jo cuolemaan duomitut o-
 wat/ ei pida waldainda ja Jumalatoinda Wãke Sangihuo-
 neseen pããstettãmãn; Erinomaisest ei pida Tããrãnnist ja
 Juopunutta heidãn seasans sallittaman. Sencaltaiset Pc-
 pit pita myös heidãn tygõns lãhetettãmãn / cuin löytãn
 parhain taitawan heitã neuwo/ ja Jumalan Sanasta loh-
 dutta. Suruttomain ja Cowacorwaisten cansã / niñ myös
 niñden jotca langewat epãllyheen Jumalan Armost ja Syn-
 dein anderi saamisest/ Cuoleman wãpistureen/ eli muuhun
 sencaltaiseen / pita kãytãmãn sillä muodol ja tawalla/ cuin
 siitã

sijtä Käsi kirjjas edespandu on. Sentähden pitä myös Pappain/ ennencuin he Pappix wihitän / hywin harjoitetut olemän oman tunnon Usiois ja Kysymyris/ ja oppiman/ cuitingga Heickomieliisiä/ ja nihtä jotca Berkelelda eli muulda heickoudelda waiwatut owat/ Sairaita ja Murhellisia/ eli Euolemaan duomituita Jhnuusia parhain taitain lohduutta/ eli pitä lohduuttaman. Cosca Pappit seurawat Fangeja Euolemaan / pitä heidän waarin ottaman / ettei heille annetais ylönpaljo Wiina/ niin että he tulewat Juowuriin/ ja sen cautta sopimattomari caturwaisiin Mjaturiin/ ja rucoileman Jumalalda autualista Loppu/ ja Sieluns ijancatckista Hywyttä.

XVIII. Luccu.

Christilifest Hautamifest.

§. I.

NE jotca Christilifesti elänet owat/ pitä/ cosca he t. istä Mailmast pois cuolewat/ cunniallifest ja cohtulifel tawalla Hautaan toimitettaman. Heidän Euolemans ilmoitetan Sarnastuolil lähin seurawaisna Sarnapäiwänä/ eli Rucous hetkend/

lenä / Kiirorella Jumalan tygö / joca sen edesmiennen ar-
mollisest i pelastanut on/ niin myös Rucourella niiden Mur-
hellisten lohduksen edestä. Euolluitten jälkeen pitä soitetta-
man yhdel eli usiammal Kellolla/ cuin cungiin Sädylle mei-
dän Ordningitten woimalla myöden annettu on/ ei jongun
taickauren tähden/ waan sillä ilmoitta sen Euollen ero / eli
täällä poislähdendötä / ja ylöskchoitta Christilisiä Njatu-
ria Euolewaisest menosta/ niiden tykönä cuin elämään jäl-
ken jäänet owat.

s. II. Cansa pitä myös manattaman / että he ojenja-
dawat ihens Maahanpaniaisis ja Peijaisis Meidän Asetu-
stem ja Sätyim jälkeen / ja laittawat ihens Tilans ja Säät-
tyns jälkeen/andain poisolla callit Ruumin Arcut ja Käärini-
set; Joiden tykönä tästedes/ ainoastans muutamit harwat
lähunnaisest Sugusta/ ja ei yhtäkän muita / pidettämän
ja cuhuttaman pida.

s. III. Walwintuwat pitä peräti pois pandaman/ ja
ainoastans joca harwa wuorottain walwoman/ ja waarin
ottaman Ruumista / ettei mitän sopimatoinda sille tapah-
duis. Ruumin Arcuin kinnipanemises pitä wisu waari ja
carte pidettämän/ cosca, ei juuri wahwaa ja täydellistä Euo-
leman merckejä ole.

R2

s. IV.

s. IV. Cosca Ruumit wiedzän Kirckoon / siellä oleman
 sihenasti cuin Maahan panaisset pidetän / niñ se pitä ta-
 pahunnan hiljaisudes / ilman caiketa Processit / (saatta-
 mista) ja custannusta / eikä yhtän muuta pida saattaman /
 cuin ne jotca candawat / ja muutoin tänty siellä olla toi-
 mittamas. Jos joeu tätä vastan ricco / se tehkön sacco Kir-
 koon 500. dalarit Hopia Raha / ja Waiwaisille juuri niñ
 palio. Ei yhtäkän Ruumista pida ylise puolen Ujastaita
 hautamat pidettämän / jos ei sitä suuremmat ja corkiamat
 Synt ole pidembän ylöslyckämiseen. Se wäärinkäyttämys
 tule myös tällä peräti poiskieltyri / omast tahdosta laske Ru-
 mita Hautoin / ja anda ne aina edespäin olla Hautama-
 ta; samalla nuoto anda ne / sittecuin ne yhdes paicas o-
 wat haudatut / jällens toisen paikkaan Processilla Hautaan
 maahan laske; caicki yhtäläisel Rangaisturella / cunn täsä
 ylömmä mainitan.

s. V. Papeilda pitä myös tällä totifesi ja Rangaistu-
 rel kieletty oleman / menemäsi cotta Cartanoihijn / joista
 Ruumit uloscannetan / niñtä ulosweisamast / eli myös jo-
 sacusa jotain Cotosaarna pitämäsi. Sentähden pitä niñ-
 den / jotca Cuolleitans tahtowat anda haudata / elickä niñ
 warhain samana Päiwänä / eli jos tie niñ pitkä ja työlläs
 on / Päiwä ennen / tuoman Ruumit Kircon tygö /
 niñ ettei määrätty Jumalan Palwelus / ja Catechisimuren
 tutki-

tutkimus / estetyri / eli ylihen totutun Njan ylöslykätyri
tulisi.

§. VI. Jos Nuumis haudatan Kirkoaitaan / niin ei pi-
dä sitä ensin Kirkoon cannettaman / siinä seisoman / siihen
asti että Sarna pidetty on / ja sitte jälleus uloscannetta-
man Hautaan / waan cobta maahan laskeettaman ja handat-
taman; Ja sen jälkeen mennän Kirkoon Sarna cuuleman.
Jos Nuumis haudatan Kirkoon / niin seisocan Sarnastuo-
lin cobdalla / niincuurwan cuin Sarna pidetty on / ja sitte
hautaun maahan laskeettacan.

§. VII. Personaliat (Elämäkerran kirjoitukset) pitää co-
compandaman ja sovitettaman itsecingin Elämäkerran jäl-
ken / ilman pitkätä puheta / ja turha ylistystä ylihen ansion.

§. VIII. Haudat Kircosa pitää oleman Coline Ky-
närätä shwät / ja ei ylöinä Permandota corotetut / Waen
wapan käymisen esteri. Ne pitää myös Mullalla jälleus täy-
tettämän / eli muutoin hywin kynnijuhettaman ja päälde
peitettämän. Kirkoaidat pitää hywin ymbärins raketta-
man / ja hywin warjellut cumiallisesti pidettämän / niiden
tähden / jotca niissä lepawät; Sentähden owat Seuracum-
nan Jäsenet welwoliset / cuin edestäns ulostekemän / mitä
Kirkoaidan rakennureen tarwitan / jos he tahtowat Ran-
gaistusta wältä / cuin Pitäjän cocoures wasiashacoisten pääl-
lepandaman pitää.

S. IX. Usken syndynet Lapsset / jotca ei ole Castetta saanet/ heidän picaisen cuolemans tähden/ pitä saaman nautta Wanhuimbains Hautasian / ja Papin oleman siinä länä/ heittämis Mulda niiden päällä / ja lukeman Rucouren.

S. X. Ne Lapsset jotca Uparänä syndyiwät ja murhatan/ pitä pandaman taemba Kirkoaitaan.

S. XI. Ne jotca owat wierast Religionist/ eli Uscosta/ ja cuolewat täsä Waldacunnas / nauttewat kyllä Kirkoaidan ja Hautasian/ Waan ei Schoulua/ weisamista eli Ruuminfarna.

S. XII. Niiden Hautamisen cansa/ cuin owat edesäns pitänet Jumalatoind Elämäkerta/ ja cuolewat suuris Synieisä/ ei pidä Papin kührutaman/ waan sen Mailnallisen Dikeuden eten andaman/ että sitä tutkistellaisin/ ja Duomitaisin/ cuinga niiden hautaminen pidettämän pitä. Samalla tawalla tutkistellan ja duomitan Mailnallises Dikeudes niiden ylise jotca Hengens huckawat.

XIX.

XIX. Lucu.

Sarnawirasta.

S. I.

S fenengän pidä isens andaman
Sarnawircaan/ joca ei laillifest ja oikein eusuttu
ja anottu/ ja Bispalda eli Superintendentilda so-
weljari lähtty/ hywär tuttu ja wihitty ole.

S. II. Joca tahto Jumalan Seuracunda palwella
Papin Eäädys/ sen pitä oleman Jumalisen/ ja Cunnialli-
fest/ siwiäst/ raitist ja puhtast Elämän / hänelle pitä myös
oleman turmelematon Nimi ja hywä Sanoma/ puhdas
ja selkiä puhen parsi / ja pitä ulosseisoman wahwan ja
tarckaan tutkimisen Bispald eli Superintendentilda ja
Consistoriumilda/ caikkis niissä cappalissa/ cuin Gymnasiumeis
ja Academicis edes panna/ ja Papille tarpelliset owat wir-
tans oikiaan edesseisonuseen. Tämädä cuuldelemisen ja tut-
kimisen pitä tapahtuman. 1. Kielten taidosa / nim. Lati-
nan/ Graecan ja Hebraean 2. In Disciplinis Philosophicis, e-
rinomatain in Rhetorica, Logica, Ethica, Physica, Arithmeti-
ca ja Computo Ecclesiastico. 3. in Theologia, ja erinomaisest
meidän Uscom Cappalissa ja Locis Communibus. Heidän
pitä myös ulco taitaman Latinan ja Ruosin kielen/ ne Ru-
mattuin Pää Todisuret/ joiden päällä Useon Artiehit peruste-
tut

tut owat/ ja niillä oikian Ymmärryksen jälkeen/ wahwiste-
 tur tulewat. 4. Heitä pitää myös cuuldeltaman niissä erino-
 maisis Controversiis ja Ryshmyris. 5. in Historia Biblica ja Ec-
 clestiastica, niin hywin kuin myös in Theologia morali ja Casibus
 Conscientiæ. 6. Biblian Textist selittämän muutamia Ranga-
 tum Päätodisturia/ ja andaman nähdä cuninga he sillä taita-
 wat Totuden wahwista/ ja taraperin aja niitä/ jotca wastan-
 sanowat / ja saatta ne oikiaan käyttämiseen ja harjoitukseen
 meidän totises Christilishdesän. Joca näin löytän sowelia-
 ri/ ja tule lailltsest cehuturi / silbä ei pidä Ordinatioa pois-
 kieltämän. Hänen pitää myös oleman täyttänen Ikäns
 25 Uastatca/ muutoin joser jocu olis/ joca ennen sitä/ erin-
 omaisilla Lahjoilla/ ja edesjoutumisella Kirjallisis harjoitu-
 ris / niin myös kytettäwäs Elämäkerras/ olis tehnyt ihens
 siihen niin erinomaisest soweliaxi/ ettei Ordinatioa häneldä
 taita oikeudella kieltä. Jos jollain löyttäis edelläkäyneisä
 harjoitus Sarnois jocu sencaltainen Wirhe Muistos ja ulos-
 puhesa/ kuin hänelle Wiran toimituses esteri olis/ niin pi-
 tä Bispan sencaltaisen täydellä todella poiskieltämän/ ja ei
 millän muoto händä ordineraman; Ei myös niitä/joiden Ja-
 senet owat niin wirhelliset / että se on heille esteri Jumalan
 Palweluren toimituses.

s. III. Niitä jotca palwelewat Academiis/ Gymnasi-
 umeis ja Schouluis / waicka he owat saanet in Philosophia
 Gra-

Gradum Magisterii, ei pidä Papeir wihttamän / ilman edelläkäynettä Examine Theologico, ja Coettelemus Saarnoja.

s. IV. Niitä/ jotka tahtowat ihens anda Hengelliseen Säätyn/ pitä neuwottaman/ että he Esimestens edes/ Academiis ja Gymnasiumeis / harjottawat ihens Sarnawirast ; ja jos he tahtowat josakin Seuracunnas anda heitäns cuulla/ niin se pitä tapahtuman Piispan myöden andamisella.

s. V. Ei pidä yhdengän Wieran eli tundenattoman Personan/ jolla ei ole hyviä ja uscottawia Todisturia/ sallittaman Sarnata / paitsi edeskäynyttä Piispan ja Consistoriumin coettelemusta / ja sen päälle annettua kirjallista saldimista.

s. VI. Ei ketän pidä Papii Ordinerattaman/ jolla ei ole wahwa wirca/ Schouluis/ Gymnasiumeis eli Academiis/ jolla hän ihens cunniallisesti ylös pitä ja elättä taita ; eli myöden costä joku muu Tila on awoi/ johonga hän taitan autetta. Sentähden pitä tällä Piispoilla ja Superintendenteillda kieltä oleman wihtkimästä usiambia Papeja / cuin suures tarpees tarwitaan/ ja Tiloilla edescahotta taitan. Jos joku teke tätä wastan/ niin se pitä sentähden ansions jälken nuhdeltaman ja Rangaistaman.

P

s. VII.

S. VII. Cosca jocu mutos tule Bapin tilois / niñ että Kirckoherra eli toiseen paikkaan autetan/ eli cuoleman caut-
 ta poislähte/ niñ on hän welcapä/ eli sen edesmenen Leski
 ja Perilliset / cohta Prowastille eli Bispalle sitä tiettäwä-
 ri tekemän / senpäälle että he Jumalan Palweluren ylös-
 pitämisest mahdaisit ilman wiywytystä asetta. Sijtte mah-
 ta Seuracunda/ jos ei se Pitäjäs eli Kirckoherran Tila ole
 Regal/ Cuuden Cuucauden sisäl / walita toisen Kirckoher-
 ran / ja Prowasti Bispan aseturen jälken samas walikemi-
 ses lähä olla / ja Sarnasa Seuracunnalle ilmoitta-
 mistä siinä waari otettaman pitä. Jos walikemus lange-
 jongun päälle/ joca ei ole sitä mahdolisembi/ ja Bispa löy-
 tä/ että Hüppacunnas on muita / joita ei he tunne/ joita
 Oppins/ pitkällisen Palwelurens/ hywän Lahjains ja toi-
 mellisudens tähden / pitä ennen sitä / jota he toiwowat /
 wircaan ylöndämisellä muistettaman / joilla on hywä To-
 distus heistäns / ja andawat wahwan Toiwon / että Seu-
 racunda heidän cauttans taitan merkillisest ylösrahetta ja cas-
 wa; Sillom pitä heidän / siinä cuin oikein on / ja ihe hei-
 dän hywäreus tule/ andaman heitäns ojeta / ja tythmän
 Bispan ja Consistoriumin Asetureen. Jos jocu Seuracun-
 da on hidas / tätä tarwettans oikialla Ujalla Bispalle il-
 moittaman/ niñ hänen pitä sijttecuin Prowasti tästä mu-
 stuttanut on/ walikeman heille sowelian/ hywän ja uscoli-
 sen Kirckoherran/ etens ottain Capitlummin Miestens cansa
 niiden

nijden lugun/ jotca owat wanhemmat/ oppinenumat/ ja par-
hain Schouluisa palwellet / Eotapapit / ja Cappalaiset
Hüppacunnas / jotca odottawat laillist Cuhumista parem-
baan Tilaan / ja nijstä eteen paneman yhden eli cari / cuin
soweltaminax löytän/ siihen arwoiman Siaan tuleman/ jot-
ca he sinne lähettävät pitämän coettelemus Sarna ja otta-
man Seuracunnan suosiota ja oikiata cuhumusta wastan ;
jonga päälle sijtte wahwistus Kirja Bispalda annettaman
pitä.

S. VIII. Tästä pitä ne Papit erinomaisest muistetta-
man/ jotca köyhydellä waiwatan/ joilla on monda Lasta e-
descatotta / ja owat siinä tykönä toimelliset / niin hywin
cuin myös ne/ jotca sen edesmenen Kirkoherran Huonen
taitawat ylösautta ja turwata: Cuitengin niin/ että Seu-
racunnan parasta ja hyödytystä eninitten ja ennen caikia
siinä tykönä esitän ja cahotan / sillä ettei ne Papin tilat
maca jongun Berindö oikeuden/ waan wapan ja määrätyn
walikemisen alla/ joca caikel Oikeudella pitä langeman ni-
den päälle/ cuin toimellisimnat owat / ja parhain ansain-
net. Jos Poica ja Wärowy on / joca löytän siihen niin so-
weltax ja mahdollisex/ cuin jocu muu / niin pitä hän myös
muistettaman ja edesautettaman.

S. IX. Cappalaisten asettamisest pitä kyllä Bispin ja Capit-
lumin tygö luotettaman/ sentähden että he parhain tunderat

Personain toimellisuuden ja Lahjat/ niin myös tietävät heidän edeskäynninsens kirjallisis Harjoituis: Cuitengin pita Seuracunnan walikemus ja cuhumus caiteki edelläkäynnän; josa ei myös Kirckoherran/ joca sencaltaisista Cansapalveliaita tarwisse/ suostumista ja Votum pida ohjekäytäntämän/ jos se ainoastans löytän olewan cohtulinen.

§. X. Niincuin Me ihellem pidäm caiteki Regal Tilat / jotca elickä owat wanhasi sencaltaiset ollet/ eli sijtte Cuningal. Kirjain ja Asetusten cautta niiri tehdyt/ eli myös tästedes/ erinomaisien syiden tähden tehdä taitan; Niin tahdom Me sencaltaisil Miehillä ne edescatso / jotca Opilla/ Palwelurella ja Työllä / erinomattain Academiots/ Gymnasiu- meis ja Schouluisa / niin myös meidän Häwisam ja Sota Statis/ owat ihens tehnet Jumalan Seuracunnasta ja yhteisest hywästä hywin ansaineri. Ja senpäälle/ että Me sijnä tykönä tulisim sitä parammun tietämän ja muistuteturi/ heidän toimellisudestans ja Tiloiustans/ jotca Hippacunnas owat/ niin pita Bispan/ cosca jocu Regal Tila awoi tule/ edespaneman ne/ cuin hän tietä sencaltaisiin Tiloin sowelioiri ja mahdolisiiri; Silloin Me tahdom eli jongun niistä/ eli toisen/ Meidän armollisen Tahdom ja hywän Suosiom jälken siihen asetta. Samalla muoto sallim Me Seuracunnalle sen Wapauden / nöhydes anoa yhtä eli toista/ cuin hän luule siihen olewan sowelian / joca on ansainnut tulla Mei-

Meidän tykönam armolliseen arwioon / tahdom Me sifte /
 taicka yhden niistä / eli jongun muun walita / jonga Me i-
 se tunnem / ja hywin tiedäm olewan Meidän armolliseen e-
 desauttamiseen mahdollisen.

§. XI. Niiden Seuracundain jotka owat Meillä ja en-
 disild Cuningoilda / saanet jongun erinomaisen Privilegiu-
 min Papin walikemisēs / pitä sen hywärens nauttihan /
 euitengin niin / ettei Bissa millän muoto ohise käydä.

§. XII. Jus Patronatus, jota seisö Oikeuden Tilas / wali-
 ta ja kuhua Pappia johongun Seuracundaan / tule ainoa-
 stans niille / jotka sen ansainnet owat / siinä / että elickä hei-
 dän Esissäns / eli he itse / omasta wahwast Omainsudestans owat
 andanet Maan ja Manderen siihen / cosca Kircko ylösraket-
 tin. 2. Tule se niille / joiden Wanhimmat ja Esissät / omal-
 la custannurellans / sen caiken ja coconans itse ylösrakenda-
 wat / eli myös hywän osan uloslewittawät / niin hywin cuin
 myös / cosca se on tullut kylmille lassetur / eli cowin rau-
 wennut / merkkillisel ylösrakennurel ja suurel custannurella /
 walmit tehdä ja parata andanet. 3. Niin hywin niille / jot-
 ca owat omasta Maastans andanet Pappilan / ja sen wan-
 hast allaolewaiset Maat ja omaisudet. Muut Lahjat / cuin
 tulewat Kircon tarpex ja caunisturer / niincuin Waattet /
 Altari Taulit / Suintit / Cattamiset / Walkiar liinamiset &c.

Waikka ne owat kütettäwät/ ei ne cuitengan ulotu sihen /
että jocu nyllä ansaitis Jus Patronatus Seuracunnas.

s. XIII. Patronin Oikeutta ei pida seostettaman sen
cansa / kuin Bispalla ja Capitulumilla on / awoimijn Ti-
loin asetta. Patronin tule / kuin sanottu on / walita ja cu-
hua jongun Bayintilaan / ja asetta hända Bissan eteen /
jonga ei pida hända hyljämän / muutoin / jos ei se sama /
sijte kuin hän Ordineratur tuli / ole palio pahendunut Opis
ja Elämäkerras. Jos hän kelwottomax löytän / niin kää-
däkön Patronus Silmäns toisen päälle / joca mahdollinen on.
Mutta jos walitsemus on langennut mahdolisen Miehen
päälle / jota wastoin ei Bispalla ole sencastaist Estentila /
kuin sanottu on / silloin pitä hänen sen paneman sihen edes-
alettuum Tilaan. Jos Sarnamies Wircans laiscast edes-
seiso eli wäärinkänttä / niin tule Patronin eli Seuracunnan
Bispalle ja Capitulumille sen tiettäwät tehdä; Mutta pan-
na Pappia peräti / eli määrättyr ajar pois Wiralda / costä hän
sen ansaitse / owat ne Usiat kuin Bissan ja Capitulumin tu-
lewät / joihin Patronin ei tule ihens anda; Ei myös johon-
gun muuhun / kuin Opetureen ja Papin Wiran toimitu-
reen tule. Toimen Oikeus / kuin Patronin tule / on tämä /
että coco Seuracunda on hänelle welcapä cunnian / niin
myös parhan Benginsian Kircosa Sanancuulioitten seas.
Patronin pitä myös Kircost ja Seuracunnast murhen pitä-
män /

män/ ja niiden Oikeuden edesi wastaman / wastoin caickia
Wäärnyttä ja Wahingota. Ja jos jotain Kirconrakennus-
res lange udesta tehtäwät/ laitettawar ja parattawar/nijn
pitä se caicki tapahtuman Patronin Neuwost ja Tiedosta.

§. XIV. Niincuin Jus Patronatus usialla tawalla taitan
ansaita/ niincuin ennen mainittu on / niin taita se myös
tapahtua / cosca yhdes Seuracunnas löytän usiambi cuin
yri/ jotca nimitetyt Oikeudes yhden werta osalliset owat /
että eriseura Papin walikemisess heidän walillans nouse ;
Silloin se Walikemus woitta/ josa enämbi Äniä on: Mut-
ta jos äniä on yhden werta/ eli myös cumbikin niistä lange
omalle puolellens / niin mahta Piispa heidän erotta. Jos
rytä tule Piispan walille yhdeldä/ ja Patronin toiseldä puo-
lelda/ jota ei sowingolla siwotta taita / niin lykättäkän se
Meidän ojennukseen.

§. XV. Mitä nihin Seuracundijn tule / joisa Adels-
miehtiä on/ jotca ei niiden tilain woimasta/ cuin tässä ennen
ylöspannut owat/ ole Jus Patronatus ansainnet / waan ai-
noastans Privilegiain jälken on heillä se Jus; niissä ei mahda
nämät jälkimäiset sitä heillens omista/ niille endisille ester ja
wahingori / joilla ei ainoastans ole yhtäläisiä Privilegiatta
heidän cansans/ mutta myös siihen päälisex se Oikeus/cuin
heille Esisildäns perinnör langenu on / eli ihe heildä wai-
wal ja Eustannurella toimitettu.

§.XVI

s. XVI. Ei hyttin Adelsintes / jolla ei ole Istumba Cartanota Pitäjäs / mahda niiden Lambuodin tähden / kuin hänellä sinä on / omista ihellens jotain Jus Patronatus: Mutta niissä IstuinCartanois ja Cuningan Cartanois / kuin meillä yhdellä eli toiselle taitawat caickinaisil Tilloilla / Lahjar annetut ja suodut olla / eli jocu niissä asu Balckans edestä / panttamisen eli Arrendin alla / ja niillä on ennen ollut sencaltainen Jus Patronatus. sen pidäm Me meillen / niin hywin sen jälkeen kuin tässä ennen sanottu on / kuin niiden tätä ennen uloskäynen Asetusten / tehdä ja myöden anda / kuin Me parhar ja sowelixari löydäm.

s. XVII. Cosca jocu Kirkoeherra / Bispan sisälasetus Kirjan jälkeen on Seuracundaan sisälpandu / silloin pitää Kircon tallella olewaisen Omainsuden / Caunnistusten ja Caluin Inventarium ynnä Kircon Kirjain cansa / hänelle annettaman; Ja jos se löytän / että Kirko on wännein edesmenneen / eli poislähtenen Papin syystä jongun wahingon saanut / niin pitää sen edesmenneen Lesken ja Perillisten / eli hänen itse joca Kirkoeherran Tilasta pois lähte / sen palkkeman ja täyttämän. Joca caicki Bispan eli hänen uloslähetetyys / niin myös Kircon Esimiesten Alekirjoituxel / Kircon Kirjaan ylöskirjoitettaman ja todistettaman pitää.

s. XVIII. Cosca jocu Pappistarwike jongus waelbäd / niin pitää hänen edelkäywäisnä Kirconpäiwänä sen Seuracunnalle

cunnalle tiettävää tekemän/ ja niin sitä edescashoman/ että se Jumalan Palweluxel ja Pitäjän Usioisa joldain muulda Papilda hänen sians/ sillä wälillä hywin edesseisouri tule/ jonga ylitse pitä Prowastin wisun päälle caskomisen pitämän. Jos ei hän saa ketän/ joca hänen sians Palweluxen toimitta/ niin ilmoittacan sen cohta Prowastille/ joca jongun sen Prowasticunnan Papeist sihen asettaman pitä. Jos jocu Pappi löytän/ joca ei tästä lucua pidä/ eli ilman laillista Syytä ja estettä/ canwan Seuracunnasta potswiipy/ niin hän pitä Bispald ja Capitlumilda sen tähden nuhdeltaman / ja Syyns jälken rangaistaman.

§. XIX. Ei yhdengän Papin pidä Jumalan Palweluxta pitämän toisen Seuracunnas/ muutoin jos ei häneldä sitä anota. Maahanpantaisis/ cosa Cuollut uloscannetan siä Seuracunnasta / josa hän asunut on / ja pitä maahanpandaman toisen Pitäjän Kirckoon / josa hänen Hautans on/ silloin hauta hänen/ hänen Sieluns Paimen. Mutta jos niin tapahtu/ että jocu corkiammasti Eädyst ja Tilasta/ eläisäns/ eli myös jongun Perilliset hänen Cuolemans jälken/ walitsawat jongun muun/ niin pitä se aicanans sille Kirckoherralle ilmoitettaman/ eusa hauta on; ja nautitcan niin hywin hän/ cuin sen Seuracunnan Kirckoherra josa se Cuollut asunut on / Oikeudens Testamendis ilman wähenämätä.

M

§. XX.

s. XX. Cusa Kircoherran alla on usiambi cuin hyri Pitäjäs/
ja ne palwelfarella edesahotan sekä yhdeldä Kircoherrald
että yhdeld Cappalaiselda/ niin pitä Kircoherran enimmitt
ten Pääkircosa/ jos sihen enä wäke tule/ Sarnaman/ cari
eli coline Pyhä- ja Sarnapäiwä järjestsäns/ ja pitäkän Cap
palainen sillä wälillä palweluren toises Kircosa/ niin hywin
myös sarnackon Kircoherran siäs Pääkircosa/ cōsta Kirco
herra teke palweluren toises Kircosa. Mutta cusa ei yhtän
Cappalaisia ole / pitä Kircoherran niin laittaman / että
Jumalan Palwelus niin hywin yhdes cuin toises Seura
cunnas welwollisest ylöspidetän.

s. XXI. Jos jocu Pappitule julkisest huutoon/ eli joldain
soinatur häpiälliseen Työhön/ jota Mailmalisen Dikeuden
tule duomita / silloin pitä händä Lain ja laillisten asetusten
jälken käskettämän wastaman niincuin muutkin / ja olcon
niincawwan Wirasans/ sihenasti että Duomio Usian yli
tekäy. Jos hän woitetan / ja Usia käy Hengen ja Cunni
an päälle/ ja ei tule Armoon oteturi/ niin pitä Bispan pois
paneman hänen Papin Wiralda / ja hänen sijtte seisoman
Mailmallisen Rangaisuren. Jos se niin on/ että hän saa Ar
mon/niin hywin Hengen cuin Cunniangin puolesta/ niin hän
cutengin pannaan pois Wiraldans/ ja se seisocan Meidän ty
kōnain ainoastans/ jos Me hänen merkillisen parannurens
päälle / tahdom anda hänen nautita jongun edesauttami
sen

sen muhin Maanpatekoin/ ja ei sinne cusa hänen tiettäwä
 Työns taita pahemmuren ylöskhoitta; Ja cuin niin tapah-
 tu / niin Me tahdom Bispalle sen tiettäwäxi tehdä / että
 hän mahta hänelle Wiran jälleäs anda. Jos joku Pappi
 teke Miestapou hädäs / eli oikias Hengens warjellures /
 niin hänen cansans pitä tehtämän Lain jälleäs; Ja niin-
 tauwan cuin Asia Dikeudes riippu / pitä hän ihens pois
 Wirans toimituresta.

s. XXII. Ei pidä Pappien ajaman muita Asioita Lain
 ja Dikiuden edes / cuin niitä / jotca heidän oman Perso-
 nans / Wainons / Lapsens / Berhens / eli Pappilan o-
 wat / eli myös niitä / joiden edeswastaurer he owat erittäin
 Bispalda ja Consistoriumilda täydel woimalla siaan pan-
 dut. Heidän pitä myös carttain ja harwom Kucous-
 kirjoilla / Cannekirjoilla / ja erinomaisesi Todisturilla Sa-
 nancuultoitens edesi ihens ulosandaman / ja ei secoittaman
 heitäns muhin Mailmallsin Asioin ja Toimiturijn / joihin
 ei heidän mitän tule / ja heitä heidän Wirans toimitures
 estäwät.

s. XXIII. Se Pappi joca ihens heittä laiscuteen / Hau-
 reuteen / Juopumiseen / ja secoitta hänen pahendawaiseen
 seuraan / Wannoo / kiroile / juo ja täärä / lyö kortti eli heit-
 tä Terningi Kaban eli Calun päälle / eli muuta sencaltaista
 luvatoinda teke; Niin myös se joca Bispans ja Esimiehi-
 M 2 äns

äns wastan on ynsiä ja tottelematoin/ nijsä Usiois cuin heidän wircaans tulewat; pitä ensimäisen kerran ajar pois wiraldans pandaman / ja Bissa Consistoriumin cansa jacton toisel toimellisel Papille hänen puolen Balckans ja sisäl-tulemistans/ joca Balweluren niñcauwan edesseiso; Ja jos ei hän sijtekkän ihens ojenna/ niñ pandacon peräti pois/ ja toimen hänen sians asetettacon.

s. XXIV. Joca Pappi seisio toisen Tilan perän/ erinomaifest cosca hän sitä warten etens otta wääriä ja luwattomia wälicappalita/ sadarens händä siitä pois/ ja ihens siihen jällen; se sama / että hän Christittömästä ja Jumalan Käskyä wastoin teke/ pitä Wiraldans pois pandaman/ ja ei ikänäns siihen enä tuleman. Jos myös niñ tapahtu/ että jolleculle on Meildä/ eli Bispalda ja Seuracunnalda Tila luwattu / johonga ei hän ole vielä taitanut tulla/ ja toinen tule sillä wälillä/ ja pane ihens siihen wäljñ/ ekein yhden eli toisen arwulla sadarens sitä Tila alans; Niñ pitä sen saman oleman langennen suuren Rangaisturen ja Rukhten alla / sen jälkeen cuin Usianhaarat osottawat: Mutta jos se tapahtu toisen paneturel ja parjaurella / niñ olcon saman Rangaisturen ala annettu / cuin alus täsä Punctis mainittu on.

s. XXV. Ne Papit/ jotca andawat ihens sencaltaiseen Caupantecoon ja toimitureen/ cuin ei heidän eikä heidän Wircaans

caans sorwi / eikä heille hywin seisfo / niñcuin pitä Oluen /
 Balandowijnan ja Tubakin ulosmyymisti / eli muutoin ehi-
 wät muodotoinda woittoa/ ja tunnotoinda corcoa; pitä siitä
 lackaman/ jos ei he muutoin tahdo tulla paiksi Wirans ja
 Tilans.

s. XXVI. Riittäiset Pappit / jotca lackamat owat Eripu-
 raisudes ja riidas Canhawehens/ Sanancuulioittens ja Pi-
 täjän miestens eli muiden cansha / eikä waroimisten ja ma-
 nausten jälken heitäns ojenna/ pitä Wiralda ja Tilalda pois
 pandaman.

s. XXVII. Pappein pitä pyshmän siinä Waattenpar-
 res/ cuin heidän Säätyns parhan sopi ja seisfo; Ja ne ale-
 maisemmat Pappit ei mahda canda sencaltaista waatten-
 tapa/ cuin Pispain/ Superintendentein/ Consistoriorum Prae-
 sestien ja Theologiae Doctorein tule.

s. XXVIII. Pappein pitä Huonens hywin edessei-
 man/ itse pitämän Jumalista / cumialista ja ylistettävä E-
 lämäkerta/ niñ myös wilpittömällä wacundella saattaman
 Papsens ja Perhens tekemän sitä sama. Erinomaisesti pitä
 heidän carttaman ja wälttämän Waloja ja kirousta/ nuhte-
 leman ja neiwoman muita / cuin he jloytäwät siinä wialli-
 seri/ ja caikis Toisäns ja menoisäns pitämän ihens Pawa-
 lin manauxen jälken.

§. XXIX. Jos Pappit cuhutan Wieraspiitoon / niin he mahtawat sinne mennä / cuitengin heitâns siellä kâytttä Wircans welwolifuden ja arwon jâlfen / ja aina carttaman caieckia sitâ / cuin Pubeisa / Käytöris ja Toisa / Jumolan wihoitta / muita pahenda / ja hywät tawat turmella taita. Heidân pitâ myös toimellifest / yrivacaisudella waroittaman niittä Wieraitta / joiden he ymmärtâwât jotain sopimatoinda edesâns pitâwân / että he siistâ lackawat; Ja se cuin ei ihens siistâ anna ojeta / niin hywin cuin myös se / joca juomissella Pappia eli muita waiwata tahto / pitâ pidettâmân häwyttômân ja pahanelkisen edestâ. Jos se tule törax / rîfdax ja tappeluxeri / niin pitâ Pappin sen siweydellä estâmân ja poiskieltâmân. In summa, niincuin Pappiin pitâ oleman muille Esimerkix ja ojentuxer / opeturella ja Elämäkewralla; Niin pitâ heidân myös waarin pitâmân ihestâns / ja kâytâmistâns / että se olis waca ja cunniallinen / andain Walkeudens walaiста Jhustien edes / että he näkisit heidân hywät Työns.

§. XXX. Jos jocu Pappi joutu Caatuwaiseen Tautijn / niin ei hän mahda Wiran Toita toimitta / siihen asti cuin Jumala hänen siistâ autta. Sama Laki oleon niistä / jotea Mielipuolisudella / Spitalitaudilla / eli muilla senealtaisil hirmuisil ja waarallisilla Taudella waiwatu owat / jotea muulla tawalla pitâ edescahoturi tuleman / josta Pispan tulemurhen pitâ.

§. XXXI.

§. XXXI. Niinuin se yhteinen Jumalan Palwelus /
 aina ja kaikella ahkerudella pitää woimansa pidettämän / ja kai-
 kein / jotka Seuracunnissa asuwat / sen saman tykönä / Ju-
 malan Huones ja Kircos läsnä oleman / ja siinä myös nau-
 tižeman Autudens Wälicappalita ; Niin ei tarwita / paiksi
 niitä jotka sen julkisen Jumalan Palweluren toimittawat /
 muuta erinäisiä Pappoja asetta / jotka yhtä eli toista hei-
 dän Huoneisians sarnamisella palwella taitawat : En Me
 cuitengan tahdo poisleicata ja otta / Meidän uscollisid A-
 lammaisildam Meidän Neuwonandaistam / wapautta / heil-
 lens otta ja pitää cotona Huoneisa hywia ja toimellisia Pap-
 peja ; Mutta jos ne Ridderkapisti ja Adelist sitä toiwowat /
 niin pitää heidän ensist sen Piispan ja Consistoriumin tykönä /
 joiden se tule / näyttämän ja edesandaman ne Syyt /
 heitä siihen johdattawat ; Jota Wapautta / saada anda
 sarnata cotona Huoneisa / heidän kaikkein cuitengin niin
 nautižeman pitää / ettei se mahda usiammasti tapahdu /
 kuin cosea joku Sairaus / eli muut lailliset Syyt sitä waatiwat /
 ja niinä hetkinä / joina Jumalan Palwelus Kircossa pide-
 tään ; Niin myös sillä Esipuhella / että se joca sencaltaisen
 Papin wastanotta ja ano / ei mahda sentähden wähetä jo-
 tain siitä Oikeudest kuin Kircoberran ja Cappalaitten Seura-
 cunnas tule / ei myös hyljätä sitä wastanotettua Pappi /
 niin cauwan kuin hän hywin ja toimellisest ihens käyttä /
 waan pitää hänen / siihenasti kuin hän muulla tawalla taita edes-
 caho-

cahoturi tulla; Josa ei Bissa ja Consistorium mahda wastahacoinen olla / händä Ansions ja toimellisudens jälken auttaman.

§. XXXII. Jos jocu/ cuin jo Bappi on/ eli tahto Bappiri tulla/ Bissan ja Consistoriumin ylöncaho ja ohitse mene/ ja ricco tätä Ordingi wastan / se pitä Duomio-Capitulumin cuhuttaman / ja siellä/ niincuin hänen Dicorens olla taita/ rangaistaman/ ja cuuliaisuteen saatettaman/ sen jälken cuin Meidän Aseturem laillisesta cuhumisest sisällens pitävät ja käskewät.

XX. Lucu.

Bissan Balitzemisest.

§. I.

Josca jocu Bissan Tila aukenee/ silloin pitä Capitulum Meille sen tiettäwä tekemän / ja sijte Meidän sen päälle annetun saldimisen ja käskyn jälken Pappein cansa/ heidän Walans ja Omantundons päälle / nimitämän sencaltaisia Miehiä/ cuin he siben Wircaan luulewat olewan Jumalan Seuracunnalle ja Hüppacunnalle caickein tarpellisimmat /
Opis

Opis ja Elämäkerras toimellisimmat / jotca pelkäwät Jumalata / joista on hywä Sanoma / owat waat ja totiset / wihawat Ahneutta / ja Academiois / Gymnasiumeis / eli muissa erinomaisis Wiroids tehnet ihens tutuix ja hywiin ansainneiri.

S. II. Ennen kuin Bapit andawat ihens walizemiseen / pitä heidän seurawaisen Balan tekemän:

Minä N.N. lupä ja teen iheni sijnhe welwoliseri Jumalä edes / että minä ilman eagonista yhden eli toisen Mieli-suoston ja Ystäwyden / Sugun eli Heimolaisuden / eli myös oman hyödytyreni päälle / tahdon nimittä sencaltaisia Miehiä - sisäldä eli ulco Hüppacunaft / Pispän walizemises / N. Hüppacundaan / kuin minä parhan Ymmärryreni / ja wahwan Omantundoni jälken / taidan ajatella ja arwata soweljatri edesseisoman sitä Birca / niin myös Cuningal. Matjestetille / minun caitein armollisimmal Cuningal - ja Herralleni uscolliser ja hurscari / niin hywiin Seuracunnalle nimitetys Hüppacunnas / ja muille caikille coco Isänmaasa hywär / ja oikialle Religioinille ja Opille wahwistureri; Minä rucoilen niin totta Jumalata auren / kuin minä tämän uscollisest tehdä tahdon.

S. III. Cosca walizemus tapahtunut on / cocoo Capitulum caicki Zedelit yhten / ja Registeriä ylöskirjoitta nyden ninet / jotca nimittämiset Saanet owat / niin myös sen Mei-

N

dän

dän tygöm lähettä; Sijte Me tahdom walita yhden ni-
stā/ jotca niñ nimitetyt ja edespannut owat/ eli niyös jon-
gun muun/ jonga Me löydäm mahdoliser/ ja Pispan Wir-
caan soweliari.

§. IV. Arckipispan walitsemises/ pitä caikilla Duomio-
Capitulumilla Waldacunnas oleman heidän Nimitämisen;
ja cosca cuolexian tila tapahtu/ niñ pitä Duomio-Capitlu-
min Upsalas Meille sen nöyrydes tietä andaman / silloin
Me tahdom walitsemisest Meidän armollisen Käskyn ulos-
käydä anda niyden tygö/ joiden se tule/ että he nimitämi-
sens Meidän tygöm lähettävät.

XXI. Luku.

Walitun Pispan ordi- namisen eli wihkimisen tawast.

§. I.

Nosca Pispā wihitän/ niñ pitä sen jo-
ca hänen wihki/ jälken pidetyn Sarnan/ lyhykäi-
sest muistuttaman Cansalle/ cuinga suuri Juma-
lan Pyhän Hengen Armo ja hywä Työ se on/ et-
tä hän lähettä uscolliset Opettajat Seuracundaans/ joiden
ei ai-

ei ainoastans caicein pida sarnaman Jumalan Sanaa/ mut-
ta myös muutamitten / jotca suuremmat Lahjat saanet o-
wat/ oleman Esimiehet cahtomas muiden perän/ ja waarin
ottaman/ cuinga uscollisest ja wiriast ne jotca heidän perän
cahtomisens/ ja cuultaisudens alla owat/ Wiricans welwollis-
suden/ Opis ja Elämäkerras tähdellisest tekewät; soriitta-
den puhens sen eteen asetetun / ja Pispän Wircaan cuhu-
tun Personan tygö / rucouillen Jumalata hänen edestäns /
että hän sen niin edesseisoa taidais/ että se taidais olla Ju-
malalle otolinen/ ja Hyppacummalle/ cuin hänelle uscotur-
tule/ hedelmällinen ja hyödyllinen.

S. II. Senjälken ylösluetan Pawalin Manaus Tituren
ja Timotheuren tygö / oikian Pispän welwollisist Tawoist
ja Merkeistä/ ja sütte Meidän hänelle annettu Kirja wiricans
tähdelliseen womaan; jonga päälle hän/ coco Seuracum-
nan läsnä olles / laskein Kästens pyhän Biblian päälle/ teke
seurawaisen Balan/ jonga hän myös sütte kirjoitetun ala-
kirjoitta / ja Meidän Cancellijn lähettä:

Minä N. N. lupan ja wannon Jumalan ja hänen py-
hän Evangeliumms päälle/ että niincuin Minä Jumalan
pyhän Colminaisuden Nimeen wastan otan tämän Pispän
Wiran/ niin tahdon minä en ainoastans ihe wahwana py-
hyä Jumalan puhtas Sanasa/ ja Oikias Religionisa/ mut-
ta myös pita siitä murhen/ että caicki muut / sekä Opetta-
jat

jat että Sanancuuliat Hiippacunnas/ myös sijä pöshwät/
 ja edesäns pitawät pahendamatoinda Elämäkerta / eteni
 pannen Apostolin Pawalin Opin ja Manaurin Tituren ja
 Timotheuren tygö minulleni ojemmurexi/ niitä seuratareni.
 Minä tahdon myös uscollisest pitä sijtä waarin/ että Hiip-
 pacunnas/ kuin minulle uscottu on/ pitä toimellisest tapah-
 tuman/ Nuoruden opettamisest Catechismures ja Chrissi-
 sen Opin Cappalisa/ Sacramentein oikias ulosjacamisest /
 ja Taitwanwaldacunnan Awaimitten toimellisest käyttä-
 misest/ jota warten Minä myös tahdon wiriäst wisiterata
 (Piispan Karäjitä pitä) caikisa minulle uscottu Hiippacun-
 nan Seuracunnis/ ja silloin wisust peränkysyä ja tutkistella/
 cuinga caicki tapahtu/ mingä wireyden Papiet tehnet owat/
 erittäin cuinga he opettawat ja eläwät. Samalla muoto
 tahdon minä pitä/minun oikiana Peri-Cuninganani/ Suuri
 woinallisiman Cuningan ja Herran/ Her CARL XI.
 Kuosin/ Götein ja Wändein Cuningan/
 Suomen Suuren Kuhtinan/ Herttuan
 Skånis/ Estinmaalla/ Wiroids/ Carelis/
 Brehmis/ Behrdis/ Stettin, Pommeris/
 Cassubis ja Wändis / Rügenin Kuhti-
 nan/ Ingerin Maan ja Biszmarin Herran;
 Nijn

Nijn myös Pfals: Grefwin Rheinini Beije-
 ris/ Gülüchin/ Clewin ja Bergin Herttuani;
 Ja hänen Cuningal. Mathestetins cuolewaisen poislangemi-
 sen jälkeen/ jonga Jumala armollisest cauwon wiihyttäkön/
 Hänen Cuningal. Mathestetins Awio Perilliset/ yhden Pe-
 rillisen toisen jälkeen/ jotca sen Cuningallisen Huonen Perindö-
 Dikeuden puolest Waldacundaan/ ja Siantulemisen Ordnin-
 gin jälkeen/ tulewat omistaman Cuningallita Istuinda. Mi-
 nä tahdon myös olla Hänen Cuningal. Mathestetins Cor-
 kial Rackalle Puolisalle / minun Caicein armollisimmal
 Drottningilleni / corkiast nimitetyille Cuningal. Perilli-
 sille/ Waca/ Uscollinen ja Cunniallinen Palwelua ja Alam-
 mainen/ ja caikest sija Dikeudest ja Omaisudest cuin corkian
 Cuningallisen Wallan alla owat / caiken minun Ymmär-
 ryxen ja woimani peräst/ waariin otta/ ja nyden edest wastata.
 Minun pitä myös caikein suuriiast sija murhen pitämän/
 cuinga minä taidaisin toimitta ja edesautta caikia sitä/ cuin
 Cuning. Mathestetins palweluxer ja hyödytyrex/ yhdellä eli
 toisel tawalla tulla taita/ ja minun woimani peräst estä ja
 poispoista Cuningal. Mathestetin ja hänen Waldacundans
 Wahingo ja Turmelusta/ nijn myös aicanans ilmoitta/ jos
 minä ymmärrän sencaltaista tarjon olewan. Minä tahdon
 myös sen jälkeen cuin tarwe waati/ asetta kelwollisia Papy-
 peja/ sencaltaisia jotca Elämäkerras/ Opis ja Lahjois/ par-
 hain

hain sishen Wircaan löntän toimellisix ja joweljoiri / ja en tahdo ikänäns jongun häyhyn Woiton ja hyödytyren tähden/ eli myös Nstävöyden eli Sugun tähden / eli muiden sencaltai-
 taisten Syiden tähden/ saldia jongun kelvottoman ja sopi-
 mattoman / eli sen joca ei ole käynyt welvollisen Examenin
 alla/ tulla pyhän Saarna Wircaan; En myös yhtän toi-
 mellista ja mahdollista / jolla Laillinen cuşunnus on / siitä
 poisestä ja pitä. Saman minun Wircani ahkeruden ja mur-
 hen pitämisen tahdon minä myös näyttä / cosca joci pitä
 Gymnasiumein ja Schouluin vastanotettaman/ ja asetetta-
 man Studerawaisen Nuoruden ylöscaswattamiseen ja opet-
 tamisee/ että ne Personat mahdaisit tulla sishen walitux/ joilla
 sencaltaiset Lahjat ovat/ cuin sishen tarwitan/ ja taitawat
 olla Nuorudelle parannuxer ja rakennuxer heid in harjoitu-
 risans/ ja caikis Christilisis Aiwuis ja hywisä Tawois; Ja
 täsä erinomaisest cahoa Seuracundain ja Nuoruden hyödy-
 tystä ja parasta. Sijnä siwus tahdon minä aina ehiä Maan-
 rauha/ olla ihe uscollinen ja cuuliatnen/ ja niñ paljo cuin mi-
 nä woin ja taidan / toimitta cuuliatisuuden oikiata Esiwal-
 da wastan / ja neuwoa Pappaja / että he hywin ajattele-
 wat ja puhuwat Mailmallisest Esiwallast/ cuin Jumalal-
 da asetettu on; Entahdo minä myös iheni secoitta sencal-
 taisijn Mailmallisijn Ahiöjn/ jotca ei minun Wircaani hy-
 win sowi. Ja caikesa muusa cuuliaisest iheni käyt-
 tä. Cuningal. Maifestetin julkisest ulosannetun ja cuula-
 tetun

tetun Kircfo-Ordningin jälkeen / niin myös caikella wacudel ja ahkerudel neuwo ja manata Pappeja Hippacunnas sita sama tekemän. Nämät caicki tahdon minä Jumalan Armon kautta mielelläni tehdä / niin totta Jumala minua auttacon. Hengen ja Sielun puolesta.

§. III. Cosca Ordinandus sen jälkeen on tehnyt Uscons Tunnusturen / niin Ordinator anda hänelle Bispan Wiran / Nimen Isän / ja Pojan / ja Pyhän Hengen: Pannen sijte ynnä nuiden Bisvain ja Pappein cansa / jotta siinä tykönä owat / Kästens hänen Pääns päälle / cosca Isä meidän hetan / ja sijtte toinen. soweltias Rucous; Jota Siunaus seura / ja päätörex weisatan yri Wirsi.

XXII. Lucu.

Pappein ordineramisen tawast.

§. I.

Siecki Pappein wikkimiset ja Ordineramiset / pttä jälkeen edelläkäiwäisen cuuluturen taphtuman Kircosa / muutoin joski caickein suurin hätä toisin waadi.

§.II.

§. II. Bissa mene niiden cansa jotca Ordinerattaman pitä/ edes Cuorin/ ja sijttecumi hän on lyhykäisellä Puhel neuwonut Cansa/Papin Wiran asetusest/ Pappein cuku- misest ja Wirast/ niñ weisatan: O Pyhä Hengi tule; Ja sen jälken luetan yri Rucous/ että Jumala / joca on Elon Herra/ tahdois Eloous lähettä uscollisia Työmiehiä. Cosca se on toimitettu/ niñ Bissa pane heidän eteens/ mikä heidän welwolisuuden on/ sen jälken cuin Pawali opetta ja neuwo Timotheuren ja Tituren tygö. Sen päälle pitä heidän Hengellisest/ pyhän Biblian päälle Käden panemisella/ seurawaisen Walan tekemän / jonga he sijtte kirjoittawat/ ja Nimens ala panewat/ ja se Consistoriumis tal- lella pidetän.

Minä N. N. joca pyhään Sarnawircaan nyt cuhutan ja otetan / lupan ja wannon Jumalan / ja hänen pyhän Evangeliumins päälle/ etten minä tahdo/ engä salaisest itse tykönäni pitä / engä julkisest Sanancuulioitteni e- des opetta ja sarnata jotain muuta Dypia/ cuin sitä/ jonga Jumala Pyhä Hengi itse on andanut ja opettanut/ ja joca pyhästä Biblias pitkäldä käsitetty on / Mutta lyhykäisest meidän Uscon Tunnustures/ja wastanoretuisa Symbolis, Apo- stolico, niñ hywin cuin Nicæno ja Athanasiano, niñ myöskin muut- tamattomas Augsburin Tunnustures/ cuin Upsalan Con- ciliumis, Anno 1593. caikilda Waldacunnan Säädhyildä wa- stano-

stanotettin ja hywäär löyhttin. Minä tahdon myös oikein pi-
 tä ja ulosjaca niistä corkeita Sacramentejä/ ja ahkerasti har-
 joitella minun Sanancuulioitani Catechismuren Opisa /
 sen oikian Ymmärryren jälkeen. Samalla muoto tahdon
 minä pitä minun oiktana Peri-Cuninganani / Suuri woi-
 mallisimman Cuningan ja Herran / Her CARL XI.
 Ruogin / Götein ja Wändein Cuningan /
 Suomen Suuren Ruhtinan / Herttuan
 Skånis / Estinmaalla / Wirois / Carelis /
 Brehmis / Berdis / Stettin / Pommeris /
 Cassubis ja Wändis / Rügenin Ruhti-
 nan / Ingerinmaan ja Wismarin Herran;
 Niin myös Pfalz / Grefwin Rheinlin Bei-
 jeris / Göllichin / Clewin ja Bergin Herttuä;
 Ja Hänen Cuningal. Majestetins cuolewaisen potslange-
 misen jälkeen / jonga Jumala armollisest cauwon wiywyttä-
 tön / Hänen Cuningal. Majestetins Awio-Perilliset / yhden
 Perillisen toisen jälkeen / jotca sen Cuningallisen Huonen täy-
 dellisen Perindö Oikeuden puolest Waldacundaan / ja Sian-
 tulemisen Ordningin jälkeen / tulewat omistaman Cuningalli-
 sta Istuinda. Minä tahdon myös olla Hänen Cuningal.
 Majestetins Corkiall rackalle Puolifalle / minun caikein
 Armol-

Armollisimall Drotningilleni/ ja corkiast nimitetyille Cuning-
 gal. Berikisille/ Waca/ uscollinen ja cunniallinen Balwelia
 ja Mammainen / ja caikest sijtä Dikeudest ja Omaisudest /
 cuin corkian Cuningal. Ballan alla owat / caiken minun
 Ymmärryreni ja woimani peräst/ waarin otta ja niiden edest
 wastata. Minun pitä myös caikein suurimmast murhen pi-
 tämän/ cuinga minä taidaisin toimitta ja edesautta caikia
 sitä cuin Cuningal. Mahestetin uscolliser Balweluxer/ yhdel-
 lä eli toisel tawalla tulla taita/ minun woimani peräst estä
 ja poistorjua Cuningal. Mahestetin ja hänen Waldacun-
 dans wahingo ja turmellusta/ niin myös aicanans ilmoitta/
 jos minä ymmärän sencaltaista tarjon olewan. Minä tah-
 don myös minun Bispalleni ja Hengellisi Esimiehilleni
 caiken Welwolisen cunnian ja cuuliatituden näyttä/ ja mitä
 minun päälleni minun Wirasani pannaan / uscollisest tehdä
 ja toimitta. Salaisilla juonilla ja laittomil wälicappalilla
 en tahdo minä esitä minun edesauttamistani. Minä tah-
 don myös wnostiwoudelda ja jocapäitwä ihemi aina parani-
 mari harjoitella Jumalan Sanas / ja wahwista minuani
 Uscon Cappalitten tiedosa / niin hywin cuin muisa minun
 tarpellisist kirjallisist Harjoituisani aina esitä hywä edes-
 käymistä / ja en niitä millän muoto unhotta eli maahan
 lyövä. Minä tahdon myös Jumalan Armon cautta oikein
 ulosjaca totuden Sanaa/ ja toimitta minun Wirani cunni-
 allisest/ niin myös ahkeroita Jumalista/ toimellist ja raidi-
 sta E-

sta Elämäkerta / wälttä cautea Häpälisyyttä ja turhutta
 Canhakäymises / ja ylönpaldisutta Ruas / Juomas ja
 Waatteisa / nñn myös pitä iheni pois coiranparisest ja hä-
 jyst leicktuphest / pahendamaisist Toista / ja häwyttömist ja
 taittamattomist käytörisi / ja iheni käyttämisis / Sanoisa ja
 Toisa nñn laitta / cuin oikran Opettajan hywin sopi ja tu-
 le / nñn että minä taidan niissä muiden edellä käydä hywäl-
 lä Esimerkillä. Minä tahdon myös hywin ahkerotta pitä-
 reni minun Sanancuuliotten seas oikrata ja cohtulista Kir-
 con Oikeutta / juuri sen Cuningal. Matjestetildä ulosanne-
 tun ja julistetun Kircho Ordningin jälkeen / manata heitä Ju-
 malisuuden harjoitukseen / yhteiseen Maanrauhaan / cunnial-
 liseen Elämäkertaan ja Canhakäymiseen / nñn hywin cuin
 keskenäs yrinnielisyyteen ja Raakautteen toisen toistans wa-
 stan / nñn myös rucoileman Jumalata corkian Esiwallan
 edestä / muistutta heille heidän uscollisuuden welwollisuuden /
 ja heitä cuuliaisuteen ja nöyryteen uscollisest manata. En
 tahdo minä iheni secoitta maailmallisiin ja sencaltaisiin toi-
 mituksiin / cuin ei minun Wircani sowi / eli cajota nñhin A-
 sioin cuin Papin ja Opettajan ei hywin seiso. Minä tah-
 don myös cartta ahneutta ja ilkiätä woittoaa; Ja co-
 sca minä johongun wihiin Seuracundaan sisäl asetetur tu-
 len / en tahdo enä waatia minun Sanancuulioildani / cuin
 minun oikeudella tule / ja he welwolliset owat / Cuningal.
 Aseturen jälkeen / cuin eli nyt tehty on / eli tästedes tehdyr
 D 2 tule:

tule: Erinomaisesti en tahdo minä köyhiä ylitse heidän Ti-
lans ja Voimans ahdistia ja waiwata / paljo wähemmän
jotan puuttumisen tähden welwolisten Dikeutteen ulosteke-
mises Autudens Wälicappalista ja Kircon wapaurist estä ja
ulossulkee; Waan cangetta ja wastahacoisia wastan ezia a-
pua ja ojennusta / Asian Tilan jälkeen / nyiden Käskyläisten ja
Duomaritten tykönä / cuin se tehdä tule. Jos minä josa-
kin asias erhedyn / ja Esimiehildäni tygö puhutur ja waroi-
tur tulen / nyin tahdon minä / Jumalan Alwun cautta / itse-
ni mielellän ojeta ja parata. Tämän caiken / ja mitä muu-
ta on / cuin corkemmast nimitetyn Cuningal. Maifestetin
cuulutettu Kircko-Ordningi tietä anda / ja minun / nyin cuin
oikian Pappismiehen sijhen sito / tahdon minä uscollisest / ja
caiken minun woimani peräst ilman estet ahkerasti tehdä /
paiksi cawalutta ja wieckautta / nyin totta minua Jumala
auttacon Hengen ja Sielun puolesta.

Sitte anda Ordinator heille Papiin wiran / Nimeen
Isään / ja Pojan / ja Pyhän Hengen / ja pane ynnä lasnä
olewaisten Pappein cansa Kästens heidän Pääns päälle /
cosca Isä meidän Kucous luetan; ja cuin he ordineratut o-
wat / manatan heitä Apostolin Petarin Sanoilla / mene-
män / ja caikeman Christuren Lauma. Senpäälle seura
Siunaus / ja sijtte päätetän caieki sowelialla wirrellä.

S. III,

§. III. Ordination jälkeen pitä ordinerattuin ottaman
Bispalda Papiin Kirjans / josa todistetan heidän Laillisest
cuzumisestans ja wiikimisestans.

§. IV. Cucca ikänans rohkene etens otta / ja toimitta Pa-
pin wirca / ja ei ole siihen walittu eikä cuzuttu / eli tällä e-
deskirjoitetulla tawal Bispalda Ordinerattu / se pitä Con-
sistoriumilda rangastaman; muutoin jos ei hän Bispalda
erinomaisen Syiden tähden ole lupa sanut sarnata josain
erinäises Seuracunnas. Jos jocu Pappi paiki sitä anda
jongun tykdnans sarnata / eli Seuracunnasans / niin hän
pitä Consistoriumilda cowin tygö puhuttaman / ja ehdolli-
sella Rangasturel costettaman.

XXIII. Luccu.

Quinga laillisest cuzuttu

Kirkkoherra pitä Seuracundaan asetettaman.

§. I.

Quin sin pitä siinä wajas Seuracun-
nas wiikko eli cahta ennen ilmoitettaman / että hei-
dän Kirkkoherrans pitä laillisest asetettaman Seura-
cundaan; ja cosea se tapahtu / niin pitä Bissan

D3

eli

eli jongun muun hänen puolestans. 1. Neuwoman Sanan-
 euulioita/ kättämän ja rucoileman Jumalata oikiam Opet-
 taitten edestä/ joita hän lähettä Seuracundans rakennurez
 ja Autuder / ja että heidän ahkerasti heitä cuuleman pitä /
 oppiman ja kättämän Jumalan Sana / cuin heille Sar-
 natan aiwan hywään Sydämeen / oleman Opettaißlens
 euuliaiset / racastaman heitä / cunnioittaman heitä / ja hy-
 wäst tahdosta ylöspitämän / että he tekisit wirrans ilolla ja
 ei Huocauxella. 2. Pitä hänen neuwoman Kirckoherra /
 aina Sydämeistäns Jumalalda rucoileman ymmärrystä ja
 ylöswalustusta / harjoittaman ihens wirrasti Biblian ja mui-
 den Jumalisten Kirjoitusten lukemisēs / ja nñncuin uscollin-
 nen Jumalan Palwelia / opettaman Jumalan pyhä Sa-
 na puhtast / selkiäst ja wilpittömäst; signä tykönä toimelli-
 sella ja cunniallisel Elämäkerral andaman Sanancuulioi-
 lens hywän esimerkin; Johon Piispa toiwotta hänelle Ar-
 mo ja apu Corkeudesta. Sütte luetan Isä meidän / ja joen
 toinen sowelias Rucois / nñn myös Siunaus / ja päättöxi
 weisatan wirsi.

§. II. Cosca tämä caicki toimitettu on / ja usi Kircko-
 herra sisälötettu / nñn pitä cohta hänen ja Kirckowärtein ja
 Cuusmiesten läsnä ollesa tutkisteldaman / mitä Inventari-
 umi ja caunistusta / nñn myös muuta Omaisutta / on Kirco-
 sa tallella / joiden perän pitä wisust cahoittaman / Kircon
 Kirjan ja endisten Inventariumitten jälken. Se pitä myös
 tapah

tapahduman Bappilan Inventariumin canha / Jongun
 Erunun Palwelian läsnä olles/ jonga Maanherra siihen a-
 setta/ ja cusa ei sitä löytä paratur/ waan paheturi/ niin pi-
 tä sen endisen Kirckoherran Perillisten oleman welcapäättä si-
 tä täyttämän/ ja parembana/ waan ei heicombana/ tykö-
 öns poisandaman sille joca siantule. Se caicki pitä Kircon
 Kirjaan kirjoitettaman/ ja Bispalda eli hänen uloslähetetyl-
 däs ynnä muiden läsnä olewaisten Bappein canha todistet-
 taman ja ala kirjoitettaman.

XXIV. Luku.

Bispoista/ Superinten-
denteist/ Profwasteist/ Kirckoherroist/
Cappalaisist/ ja muista Kirconpalwelioist.

S. I.

Bispain ja Superintendentein/ jotca o-
 wat niñcuin peräncasomus Niehet Hippacun-
 nas Jumalan Seuracunnan Päälle/ pitä ei ai-
 noastans sarnaman puhdast Oppi / mutta myös
 wisust sen perän casoman/ että ne Bapit cuin owat heidän
 cuuliaisudens alla/ samalla tawalla Jumalan Sana selki-
 äst/ puhdast / oikein ja wilpittömäst Sanancuulioillens edes-
 panewat /

panewat/ Sacramentit/ Christuren aseturen jälkeen/ oikein ulosjacawat / wirtäsi Lapsia opisa harjoittawat / saattawat Cansaa Ruconreen ja Christillisen Raackauden Toihin/ nyñcuin Alimun andamiseen Waiwaisille / Sairasten cahomiseen/ Murhellisten lohduttamiseen ja Cuollutten hautamiseen; ja caikis näisä heidän edelläns käywät hywäl Esimerkillä / ja pahendamattomal Elämäkerralla. Heidän pitä myös sen perän cahoman / että Jumalan Palwelus nyñ tehdän/ cuin Jumalan Sana käske/ ja tämä Meidän Ordningim sisälläns pitä.

s. II. Käytiset Usiat/ cuin Kircon Duomion ala erinomaifest tulewat / ja täsä ennen ylösluetelut owat / pitä heidän Oikeudella tutkiman ja päättämän / ja caieki mitä Jumalan Sunnitar/ Kircon Palweluxer ja oikeuder tule/ nyñ myös cuin Sarnawiran asiat owat / uscollisest edesauttaman/ ja hywim toimittaman.

s. III. Pispain pitä myös cahoman Gymnasiumein ja Schouluin perän/ nyñ myös Nuoruden ylöscaswattamisen Schoulu-Ordningim jälkeen / josa ei yhdengän pidä omast tahdostans mitän muuttaman. Heidän pitä myös cahoman Lectoresten ja Schoul-Mästarein perän/ millä wirehdellä/ murhen pitämisellä ja hyödytörel he wirecans edesfowat/ poistomittaman ne jotea sijhen owat sopimattomat ja hitat / ja ei ketän muuta sijhen asettaman / waan nyñtä
 cuin

cuin he juuri hywin tundeswat/ ja tietawät olewan Duorudelle hyödylliset.

s. IV. Sijnä tykönä pitä heidän ynnä Consistoriumin cansa/ murhen pitämän Duomio- Kirckoin sisältulennest/ Inventariumeist/ Maista/ Cartanoist/ Huonest/ Rakennusrist/ Rahoist/ Eugunlastemissist/ ja caikista cuin heidän omans owat.

s. V. Että Hjäppacunnat owat suuret ja wirca rascas/ niiden monen Asiain tähden cuin niissä toimitettaman pitä/ niin pitä Bispan apunäs pitämän Consistorialeret/ niin myös Caupungeis ja Maalla Prowastit/ joiden neuwolla hänen pitä yhtä ja toista wiran puolest toimitettaman.

s. VI. Bispan pitä Hjäppacunnasans/ ferran wuodes wisiteraman niin monda Seuracunda cuin mahdollinen on; ja ilman Prowastit ja muutamat Contractisteit/ yhden Capitulunnist/ ja sen Notariuren awurens ottaman.

s. VII. Visitation Termini pitä ennen muutamia Sananapaitwia cuulurettaman / niin myös lyhykäisest/ mitä sijinä toimitettaman pitä; Ja pitä sekä Opettaitten että Sanancuulioitten izens siihen walmistaman ja sowelixari tekemän. Ei pidä yhdengän Sanancuulian / Uluunmäisen eli Alammaisnen / Lasten eli Palkollisten / ei niidengän jotca wierast Opist owat/ ja Pitäjäs asuwat/ ilman laillista esiet-

B

tä sij.

tä ſitã poisoleman/ ulosottain niñ monda/ cuin Huonet-
ta caſoman ja warjeleman cotia jaãman tarwitan. Waſta-
hacoiften ja ynſiãin Ntinet pitã ylöſkirjoitettaman/ ja joca
ilman laillifit eſiettä pois on/ ſe tehkõn Sacko Kieckoon yhden
Dalarin/ mutta Lapſet ja Balkawãki Cari Marcka Hopia
Raha.

s. VIII. Piſpan tulles Prowaſtin tygõ/ eli Pappilaan/
pitã Prowaſtin enſin lugun tekemãn iſe edeſtãns / ja Wir-
cans toimituſeſt/ niñ myõs Seuracunnan Tilaiſta/ ja mi-
tã Opettajin ja Sanancuullioihin jollakin tawalla tule/ joif-
ta Piſpalle pitã tieto oleman/ caicki ſelkiãſt ilmoittaman. Kirc-
koherran pitã Piſpalle tietãwãr tekemãn / cuinga ahke-
ra hãn on Kirjans lukemiſeſ ja Oppiñs harjoituriſ/ ja millã
tawalla ja järjeſtyrellã hãn Sarnans teke. Sitãlikin ede-
andaman Rippi-Kirjan / joſa on kirjoitettu cuinga Pitã-
jãn Wãki on parandumut Catechiſmuren Opis/ jonga jãlken
heitã ſeurawaiſna pãrwãnã pitã tutkiſteldaman. Senjãl-
ken perãn kyſytãn mitã Piſpan kãſkyn jãlken on toimitettu
ſijttecuin ſitã ennen Piſpankãrãjã pidettin; Samalla ta-
walla Cappalaiften / Sotapappein ja Studentein kãyttã-
miſeſt Pitãjãſã. Sijtte edeſotetan Kircon Kirjat/ joif-
a erin-
omaiften Pladein ja Pããllekirjoitufien alla ſiſãlwe-detãn. 1.
Caiken Kircon omaifuden Inventariunuit / waldamas ja
kũndiãſ Calus/ caiken ſen tiedon canſa cuin ſiſhen tule. 2.
Kircon

Kircon sisältulemuret / millä Nimellä ne ikänäns olla ta-
 tawat. 3. Pappilan Inventarium / ja caicki sen vrtaisu-
 det. 4. Kircon Penckein Lengdit/ joisa Wuosi wuodelda/
 ne muutoret/ cuin nijsä tapahtuwat/ ylöskirjoittaman pitä:
 Mutta Penckein ryhdät/ cuin ei sovimolla taita selitettä/ tu-
 lewat Mailmallisen Dikeuden alla. 5. Kircon Räkningi sisäl-
 tulon ja ulosannon päälle/ joca wuoden edest erittäin/ Creditin
 ja Debetin alla oikein kirjoitettu/ niñ myös Kirckoherrald/ ja
 Kirckowärdeilda ala kirjoitettu/ sijttecuin se Seuracunian lasina
 olles on ylösluettu ja totiser löytyy. 6. Mitä Pitäjän cor-
 ues päätetty on/ cuin Kircon tarperi tule. 7. Mitä ihmellist
 Pitäjäs tapahtunut on / yhden eli toisen eriomaisist hywist
 eli paboista töistä/ eli myös sitä / cuin wastoin luonon yh-
 teistä meno/ Elementeis/ eli Eläwäs taicka Hengettomäs/
 ihens näyttä ja osotta/ cuin mahdollinen on ylöskirjoitetta.
 8. Mitä Wisitatio on toimitettu. 9. Caicki Morsianwäki/
 heidän ja heidän Wanhimmittens Nimen cansa / niñ
 myös tiedon/ custa he owat tullet / ja mitä Todistusta heillä
 ollut on. 10. Caickein niñ Awio- cuin Awäwä Lasten/ ynnä
 heidän Wanhimbains ja Cummain Nimet / Syndyniä ja
 Casten Päiwä / niñ myös paicka/ josa he syndynet owat.
 11. Euoluitten Nimet/ jotca Kirckoon eli Kirckoaitaan han-
 datut owat / lyhykäisen ilmoituksen cansa heidän Hautasi-
 oistans/ Sädystäns/ Tiloitans/ Elämäkerrastans ja Jä-
 stäns. 12. Niñden Nimet/ jotca ajan toisen jälken sijtäwät
 sisäl

sisäl Seuracundaan/ eli sijtä ulos/ tiedon cansa/ custa he tul-
let owat/ cuinga he ihens käyttänet/ ja cubunga he mene-
wät. Riippikirja toimitetan erinäns / josa Pitäjän Wäki
kirjoitettu on/ Kylä-ja Taloi lugun jälken/ jaettu cukiin erin-
omaisen Pladin päälle/ johon kirjoitetan/ cuinga cukiin joca
lukea taita/ on Catechismuren opis harjoitetur tullut/ ja se pitä
Papilda lucuin Nimen alla selkiäxi laitettaman/ seu ajan wä-
hillä cukiin Wisitatio cuulutetan/ ja cukiin se yidetän. Cosca cate-
ki nämät Pispalle eli Prowastille annetan / niñu pitä Kir-
con Esimiehet oleman sijnä tykönä. Silloin myös Kirko-
herra anda Memorialin niñden Usiain päälle / cukiin hänelle
owat Wisitatio edesandaa.

§. IX. Seurawaisna Päiwänä/ cosca Cansa on Kir-
koon cocondunut/ aljetan Wisitatio Jumalan Palweluxel-
la. Kirkoherra pitä Saarnan/ eli jos hän sairas on/ Cap-
palainen.

§. X. Sen jälken etenotetan Catechismuren tutkistele-
mus; josa ei ainoastans pida waari otettaman sitä/ cuinga
Wäki luke ulco ja sisälbdä Kirjast/ mutta myös/ cuinga he i-
he Textin ja D. Lutheruxen selityxen ymmärtäwät ja käsit-
täwät. Cosca luettaminen loppunut on/ niñu Wainowäki
ja Nuoricansa saa luvvan cotia mennä; niñtä/ jotea owat
wiriät ollet/ kiste än/ ja hitait manatan parambaan ahke-
ruteen ja murhenpitämiseen. Mieswäki wäpny Kircos/ ja
Wanhim-

Wanhimmat astu
Kirkoheran sisäl
Seuracunnalle
suuttamis/ eli vi
eten panna. W
pitä tapastuma
myös Acta Vite
Visitatoreilla a

§. XI. W
tä he andatvat
hywin ja ohke
murhe Seur
sen opettami
man Kirja.

§. XII.
cuinga se tule
tiedon pyytän
parassa.

§. XIII. V
con Rahosfia
ri/ waan jos
kähösti aicorw
man heidän om

Wanhimmat astuwat sisäl Chuorijn; Silloin edesotetan Kirkoherran sisälannettu Muistokirja / ja mitä paitsi sitä Seuracunnalle yhteisest/ eli jollaculle erinomaisest on muistuttamist/ eli Visitatorit löytävät tarpellisex Seuracunnan eteen panna. Mitä Kircon Kirjaan pitää kirjoitettaman/ se pitää tapahtuman ennencuin he ercanewat/ niin hywin cuin myöds Acta Visitationis Notariuxelda walmix tehtämän / ja Visitatoreilda alakirjoitettaman.

§. XI. Wanhemmita pitää uscollisest manattaman/ että he andawat Lapsens heidän Christilisen Opins Cappalis hywin ja ahkerast opetetta; ja käskettämän niitä / joiden se murhe Seuracunnas pitää tule/ että he caikella wireydel Lasten opettamisen päälle pitävät/ ja opettawat Lapsen lukeman Kirja.

§. XII. Pitäjän Waiwasten Huonen sisältulemisest / cuinga se tule edesfeisoturi/ pitää Visitatoritten heillens hywän tiedon pyhntämän/ ja caikella tarwal holhoman Waiwasten parasta.

§. XIII. Visitatioisa ei pitää kenengän ottaman jotain Kircon Rahoista / ja andaman Bispalle eli Prowastille lahjari/ waan jos Kirkoherra eli Seuracunda hywäst ehdost ja tahdost aicoiwat jotain heille anda / niin se pitää tapahtuman heidän omastans/ ja ei Kircon Wälicappalista/ jotca

ainoastans sen omar tarper ja palveluxer / pitä tallella ja wähendämpät oleman.

§. XIV. Jos joku Bissa Wircans laiscast edesseiso/ ja Tuoppumisen eli muun tawattomuuden kautta welwolisuuden tekemätä jättä/ eli edestuo erhettymäiset huulot Opis ja Religionis; Niin pitä Consistoriaalesten händä toimelisest neuwomana ja waroittaman; Ja jos ei hän heidän manaukstans tottele/ andaman Archiepiscopan sen tietä / joca händä warotman pitä / että hän siittä menost laickais: Jos ei hän siittekään itsens paranna / niin cannetan Asia Meidän eteem/ ja silloin pitää hän ricorens jälkeen/ rangaittaman niincuin hän ansainnut on/ ja Wiraldans pois pandaman.

§. XV. Bissa ricco myös Wircans / jos hän Lahjan tähden autta kelwottomia ja mahdottomia Personia Papin Wircaan ja Tilaan; Niin hywin myös costä se löytän tapaturer lugunpitämättömydest / eli Sugun ja ystäwyden tähden / ilman Personain hywin coeteltua toimelisutta ja kelwolisuutta.

§. XVI. Jos joku catendest ja pahast Sydämeest Bispans ja Esimiestans wäärin nuhtelee/ ja hänen päällens canda/ jota ei hän toderi saada taida / hänen päällens pahana sanoman saatta/walhettele ja panettele/ sen pitä ei ainoastans tuleman wircaans paiksi/ mutta myös siitre/ Ricorens jälkeen rangaittaman/

man/ Mailmalises Oikeudes: Mutta jos hän löytän Totu-
della ja toinelisudella/ ja oikeasti kiiwaudesta Jumalan Cunn-
nian/ ja Seuracunnan hywyden tähden jotain candaneri /
silloin pitää hän Meildä warjelukseen otettaman / wastoin
caickia wainomista.

§. XVII. Caicki mitä tässä edellä / niin hywin kuin coco
tässä Meidän Aseturesam Bispoist edespandu on/ pitää myös
superintendentest nunnartettaman / jotca heidän cansans
owat yhden caltaises welwoliusudes ja Wiras.

§. XVIII. Joca Prowasticunnas Maalla pitää yri Pro-
wasti oleman/ johon Bispan/ sijttecuin Contractistat owat
heidän hywät löytämisens tietä andanet/ pitää walikeman
ne jotca muiden Pappien seas owat siihen soweliammat/ et-
tä hänellä heistä sitä enä apua olis Kircon Afsiois.

§. XIX. Prowastin Wirca Wisitatiois on: 1. Ahke-
rasti perän cahoa/ cuinga Catechismuren Opin päällä pi-
detän/ Contractistain Seuracunnis, 2. Kircon Oikeutta ja
Curitusta weimasa pitää / ja niin laitta / ettei Jumalan
Palwelus misän estetyr ja turmellur tulis. 3. Peränkysyä
cuinga Tiundi Meille ja Kirkoyn uscollisest ja oikein ulosteh-
dän. 4. Anda jongun Erunun Palwelian läsnä olles/ jon-
ga Maanherra siihen asetta/ pitää Huonetten peräncasomu-
sta/ Pappiloisa/ Cappalaisien ja Luckaritten Maisa / niin
että

että ne Huoneiſta/ Pelloiſta ja Niſtuiſta tulewat hywin cor-
 jatur/ raketur / woimas pidetyr ja paraturi. 5. Annalla
 tawalla caſoa Kirconrakennuren perän/ niſn myös Kello-
 caſtarein ja Kelloin. 6. Miiſecahoa Kircon lugunlaſkemifen
 kirjan/ että ſen ſiſältulo ja ulosando oikein ja uſcollieſt käy-
 tetäiſin / niſn että ſen hywoyſ joca wuoſi liſännyis / ja että
 Kircon Wiina- Tywät/ niſn hywin cuin Rakennus Tywät
 hywin ulosmydyr ja käytetyr/ Kircon Kirjaan ynnä muun
 ſiſältulon canſa ſiſälwedetyr/ ja Kircon Arcus tallella pide-
 tyr tuliſit. 7. Hänen pitä myös ſitä waatiman/ että Duo-
 miokircon Tyhmyrit tulewat ſelkiäſt maretur. 8. Pitämän
 Prowaſtin Kirjan / ja ſiihen ylöſkirjoittaman ne Aſiat /
 cuin tulewat hänen tutkiſkelemiſens ja coettelemiſens alla.
 Joſ joeu ſuuri Syndinen hänen Prowaſticunnasans löy-
 tän/ niſn pitä hänen ſen Nimen/ ricoren ja rangaiſturen y-
 löſkirjoittaman/ ja yhden Copian ſijtä Kircon Arcuun pane-
 man/ ja toifen Capitlumia. Ei Prowaſti etens ota raseait
 aſioita/ eikä Omantunnon Aſioita/ ennencuin hän ne Pi-
 ſpalle ja Conſiſtoriumille tiettäwäri teke / ja oman ajatu-
 rens niſtä ilmoitta/ ja ſaa ſiellä käſkyn/ cuinga hänen pi-
 demmäidä ſen canſa tekemän pitä.

§. XX. Prowaſtin Karäjä pitä ſowelial ajalla Wuod-
 des pidettämän: enimmäſt Syryllä/ coſca Tiundi taita olla
 ſiſältullut.

§. XXI.

Prowaſteit/

§. XXI. Joſ
 ri tulla/ niſn pa
 nen ſians/ ja an
 ſtä/ eli cuinga be

§. XXII. Kirko
 ri Canſa hänen
 riäſ Chriſtilieſens
 cuultoittentä
 min puolin ſiſe
 rän kyſymän/
 hens/ keſtenän
 ſiihen cuin hy
 hänen myös ne
 taſto heidän et
 daiſit olla wa
 edellä käymän

§. XXIII.
 Omantunnon
 etren tulewat
 myös ſitä aſke
 Lunot ja Criſe
 wat ſitä luonoſi
 nant eli Caupun
 Cuningin pitä

s. XXI. Jos Prowasti on pitkällisest Sairaudest hetco-
ri tullut/ niin pangan Piispa toisen toimellisen Miehen hä-
nen sians/ ja andacan hänelle puolen Prowastin Tynnyrei-
stä/ eli cuinga he muutoin sopiwat.

s. XXII. Kirckoherran pitä sittä murhen pitämän/ että Nuori
Causa hänen Pitäjäsiäns oppis lukeman Kirja/ ja ymār-
räis Christilisen Opins cappalet/ Niin myös menemän Sanan-
cuulioittens tygö/ Huonesia Huoneseen/ cosca heillä molem-
min puolin sishen sowlitas aica ja tila on/ ja silloin sen pe-
rån kysymän/ cuinga he/ niin myös heidän Lapsens ja Per-
hens/ keskenäns izens käyttävät / manaten heitä caickeen
sishen cuin hywä ja cumniallinen on. Sencaltaisis tiloisa pitä
hänen myös neuwoman Wanhoja/ niistä kysymyrisi/ cuin hän
tahto heidän etens Kircosa panna / senpäälle / että he mah-
daisit olla walmit sowlitasti wastaman/ ja Nuoren Causan
edellä käynnän hywällä Esimerkillä.

s. XXIII. Kirckoherran pitä myös Sanancuulioitans
Omantunnon Asiosti opettaman / ja cosca raseat Asiat
eteen tulewat/ ne Prowastille tiettäwät tekemän. Hänen pitä
myös sittä ahkeroitseman/ että hän taidais sowitz wäärät
Luulot ja Eriseuran Sanancuulioittens wälillä/ cosca ne o-
wat sittä luonost/ että se taita tapahtua/ Meidän/ Kihlacun-
nan eli Caupungin / eli myös muiden Dikeuden rickomat :
Cuttengin pitä hänen sen tekemän sillä carttamisella / ettet
hän

hänen päällens jommalda cummalda tultis epäluulo/ ja hän omistais ihellens duomiota heidän yltiens.

§. XXIV. Hänen pitää myös sen miuhempitämisen tykönä/ cuin hänellä on Kircon Omastudesta/ waldamas ja kunnias Calusa/ niin myös luguuntekemisest sisältulon ja ulosannon päälle/ siittä waarin pitämän / ettei ne Huonen waiwaiset ja Kerjäläiset cuin hänen Pitäjäsäns owat / tultis awuttomax/ ettei myös jotain luwatoinda kerjämist/ wastoin kerjättien-Ordningi pidhäs sallitais; Ei myös andaman Kirja jollain/ käyda sillä ymbärins / muille Pitäjille rastiurxi.

§. XXV. Cappalaiset owat Kirckoherran Apulaiset / sentähden pitää heidän sen / mitä Kirckoherran Wraast ja welhwolisudest / Jumalan Sanas ja tässä Ordningis löytän kekketyr/ heillens ojennurax ottaman. Ja että he seisowat Kirckoherran alla / niincuin Esimiehens / niin heidän pitää näyttämän hänelle Cunnian ja cuuliaisuden/ Wiran asiois/ ja eikä salaisia juonia pitämän / eikä julkisest ihens asettaman händä wastan. Jos jocu tätä wastan ricko/ niin pitää Kirckoherran itse/ cahdakeksen/ ja jos se usiammasti tapahdu/ ynnä Prowastin cansa/ manaurella Cappalaisen eten paneman hänen toimettonuudens; Mutta jos ei se auta/ Usan tilan Pispian eten wetämän/ joca sen pitää cohtuhisest hiltkemän ja ojendaman.

§. XXVI.

§. XXVI. Cappalaisild pitä myös poiskieletty oleman / ilman Kirckoherran luvata / pitämäst muuta Pappeja sians / Sarnastuolis eli Altarin edes / jos he muutoin ilman estet woivat Palweluren itse tehdä: Mutta jos Pastor tahdois heidän Palwelustans yllisen heidän Woimans / wäärin käyttä / niin turwackon he Prowastiffi eli Bispaan / joiden tule estä / ettei heille jotain ylöllistä tapahduis.

§. XXVII. Caupungeisa / niin hywin kuin Maallakin / olcon ihecullengin wapaus / euhua Sairan tygö / elickä Kirckoherran / eli jongun Cappalaisiffi.

§. XXVIII. Kirckoherran pitä puolehdans näyttämän ihens Cappalaisista wastan ystäwällisef / hywän tahtoiser ja Cunniallisef / ja ajatteleman / että hän on hänen Cans sapalwelians Sanasa / ja sentähden ei pidä pandaman niiden Ascaritien toimitukseen / kuin hänen ja hänen Wircans ei sowi: Waan andaman hänelle / niincuin Pappismiehelle hänen cohtulisen Cunnians / ja murhen pitämän hänen menestyrestäns / ja hywästä arwoistans Seuracunnas.

§. XXIX. Jos joku Kirckoherra eli Cappalainen tule niin heicori / ettei hän Jumalan Palwelusta woi ylöspitä / niin hänen pitä Bispalda ja Consistoriunnilda anomaa Pappia tygöns / joca sen edesseiso / ja ylöspitämän sen Rualla ja Pascalla / kuin he eli itse keskenäns yhten sopiwat / eli BispalpaCa-

spa Capitulumin cansa arwa ja cohtuer luke : Mutta osaa Pitäjässä ei pidä Kirkoherran hänelle millän muoto andaman. Ne jotca jongun waarallisen ja tarttunaisen Landin cautta tulewat aiwan wihehäisex / pitä ylöspidettämän lähimmäises Waiwaisten Huonesä/ cuitengin ransa masti/ ja paramalla tilalla/ cuin ne muut yhteisest. Jos heidän wihehäisyydens niin suurer löytän / ettei yhtän toivo ole parannurest / niin mahta Piispa Capitulumin cansa asetta toisen Kirkoherran eli Cappalaisen / eli myös jos Tila on Regale/ Meille sen tiettäwät tehdä/ ja siitte jätetän sille wihehäisel Christuren Palwelialle jotain ylöscannosta / cuin cohtuliser arwata taitan/ silloin myös sen joca sian tule/ täyty uscollisest pitä/ mitä määrätty ja luvattu on/ jos hän muutoin tahto rangaisusta wälttä.

§. XXX. Organista walitan Kirkoherrald ja Seuracunnald/ joca hänen palckans mara/ niineuin he siitä taitawat yhteensopia; Mutta Duomiokircois pitä se tapahtuman / niin hywin Consistoriumin / cuin Seuracunnan ja Kirkoherran tahdosta.

§. XXXI. Luckari pitä samalla muoto Kirkoherrald ja Seuracunnald walittaman; waan ei ilman Tacausmiehiä wasta otettaman. Hänen pitä oleman cunniallisen/uscollisen ja wiriän / Kirjantaitawan / ja taitaman weisata ja kirjoitta/ niin että hän siinä Seuracunnas Nuorta Cansa opetta taita.

§. XXXII.

§. XXXII. Hänen pitä myös oleman Kircolle uscollisen/ ja Kirckoherral ja Seuracunnal cuuliaisien/ murhen pitämän soittamisest ja kläppämisest/ cullakin ajallans/ laitta Stundikelloja / niin myös ottaman wisun warin / ja hywin tallella pitämän caickia mitä hänen halduns annettu ja uscottu on. Niin pitä hänen myös Paville Jumalan Palwelures/ Rippiisialla/ ja cosca käsketään/ Pitäjän Ahoilla/ niin myös muusa Kircon palwelures/ käsillä oleman; waan ei millään muoto Kirckoherrä oman palweluren kautta rasitettaman/estettämän eli poispidettämän sittä welwoliusdest/cuin hänen tule caikel wireydel ja uscollisudella Lasten opettamisen pääällä pitä. Hänen pitä myös edeswiemän Capitlumiin/ Prowastin ja Kirckoherran Kirjoja Prowastin tygö/ cosca ne tulewat hänen kätens/ lähimmäisel Luckarille/ ja jos se wiywytetyr tule/ wastaman sen wahingon edest/ cuin sittä tapahdu. Caikesa muusa/ mitä hänen wirecaans tule/ojenda hänen ihens sen Ordningin jälkeen/ cuin Bispa ja Consistorium hänen etens kirjoittawat.

§. XXXIII. Jos Luckari on keliwotoin / laisca / luuwi-
tämätöin ja tottelematoin Kirckoherra ja Seuracundaa wa-
stian/ ja ei tahdo ihens ensimmäisen kerran/ Kirckoherran eri-
näisen / ja toisen kerran/ hänen/ Cappalaisen eli Kirconesi-
miesten läsnä olles/ yrivacaisen/ cuitengin toimellisen ma-
nauren jälkeen / ojeta anda / niin pangan Kirckoherra Kir-
contraadin canssa/ hänen pois Wiralda/ ja toinen otettacon
hän

Hänen sians: Mutta jos Kirkohera teke Luclarille jotain
ylölistä / niin esikän tämä Prowastia / ja jos ei hän tydy
sihen cuin hän päättänyt on / niin pitää Bissan heittä eroit-
taman.

XXV. Lucu.

Pappain cocourest.

§. I.

Deaires Hiippacunnas eli Superin-
tendentias / pitää jokatuuosi / määrätyl ja sowelial a-
jalla / Pappain cocous pidettämän / sekä Kirkoher-
ratin että Cappalaisten canssa / ja cosca he owat co-
condunet / pitää heidän läsnä oleman Duomiokircos / Amul-
la Seisemän lyödes / cosca Sarna pidettämän pitää; Ja
sen jälkeen menewät Pappit Bissan canssa Auditoriumin / e-
li siihen paikkaan cuin sitä warten cakottu on / cusa ensist
weisatan Veni Sancte Spiritus, ja seurawainen Lucu luetan /
Deus qui corda fidelium &c. Eritte pitää Bissa lyhyen Pu-
hen / sowitetun siihen cuin edesotetan / ja sen päälle seura
Disputatio.

§. II. Jokatuuwa pitää heidän alemman cocourens Ju-
malan Palwelurella / ja Sarnalla sitä asiast cuin tutkistel-
lan.

lan. Tertit cuin siihen walitan/ pitä oikial ajalla ja ennen lähetettämän niiden tygö cuin se tule.

§. III. Præses ja Respondentes pitä oleman walmit edeswastaman / joco Theseret owat kirjoitetut å Præside, ja Consistoriumis ylise cahotut / eli jocu Artikel Augsburin Tunnustures / eli myös in aliquo Auctore Locorum Communium, jotea alusta niñ loppuun etenotettaman ja päätämän pitä.

§. IV. Disputatioisa tule Bispan waari otta/ että caicki toimellisest tapahduis/ poisestain caicki pahemmuret; ja mitä opponeratan ja wastatan / tulis siihen asetetuilda Notaruurilda wisust ylöskirjoiteturi.

§. V. Jälken puoldapäiwä / Cahden lyödes / pidetän Oratio samast Materiast/ sildä cuin Bispa siihen määrännyt on; ja siette Theseriä Pappein cansa tutkistellan ja selitetän å Præside, wñden lyömän asti.

§. VI. Toisna Päiwänä Cahderan lyödes / Sarnan jälken/ kirutetan Disputation cansa/ cuin wñpy Yhdentoisakymmenen lyömän asti/ ja jälken Puolenpäiwän/ Cahden lyömäst Wñden lyömän; ja siettecuin yxi ja toinen on opponerannut / niñ hywin ordinariè cuin extraordinariè, pitä Prowastitten/ jotea siihen ihens walmistanet owat/ sen päätämän/ ja sillä ajalla cuin sanottu on lopettaman.

§.VII

s. VII. Colmandena Päiwänä eteenotetaan ahtera
tutkisteleimus/ Seuracundain Tilasta/ coco Hyppacunnas;
Silloin myös joca Prowastin pitä kirjoiturella sisäpane-
man/ mitä sinä Wuona on hänen Prowastieunnasans ta-
pautunut / euinga Catechismuren tutkinnisen päällä on vi-
detty/ ja niitä muuta hyödyllisiä tehty on. Nämä Prowa-
stin Acti pitä erinomaiseen Kirjan yhteen sidottamaan / Joca
Prowastieunnan erimäns / ja Ulomio-Capitulantis tällellä-
pandaman. Jos muutamia asioita on jätetty/ joita ei he ole
rohennet pdättä ja selittä / ne samat pitä Pappien cocoures/
Consistortainin ja Pappien eteenjärjestäns pandaman/ tut-
kisteldaman ja pdättettämän.

S. VIII. Sutte pane Bispa eli Superintendenti hyrwacai-
sen ja Jumalisen manauren Pappien eteen/ että he
I. Wircans uscollyest ja wiriast edessellöwat / ja niin
hywin Esimerkillä ja Elämäkerralla/ kuin opeturella Seu-
racunda ylöstrakendawat/ pitawät hywän Järjestyren Sa-
nanneulioittens cansa / sen päälle / että he mahdaisit aina
nähdä ja tietä/ euinga he paranewat Opis/ ja Canhakäy-
mises/ niin hywin Cotona kessenäns/ kuin yhteises Elämä-
kerras/ Manateu hettä/ että he x bösa hemmutoin ymmär-
täwät olewan kuin hywin / millään muoto läcka siinä o-
jendamast Sananneulioittans/ sekä yhteisest Sarnastuolis /
että erinomaisesti/ yrmäisen canhakäyren cansta.

2. Pitä

2. Pitä heitä n
kirjallissa harjoit
marinottamilla

3. Etä he pitä
na Huoneisan/
tse heitäns hyw
sä Tarwis/ ja
dän Personans
kähden/ jollain
löncasoturi.

4. Neuwos
tähdellä todel
man sitä juur
euolleman hä
lan edesi / ni
suuret Maan
Hengellisel et

s. IX. E
os lähimmäis
Vice-Prasidem
sen kuin Over
jälken edestule

s. X. Co
hellu luwan co

2. Pitä heitä manattaman / että he ahkeroisewat itsens Kirjallisista harjoituksesta / ja ennen caickia / wirtäst ja suurel warinottamisella lukewat pyhä Ramattua.

3. Että he pitäwät pahendamatoinda Elämäkerta / coto- na Huoneisans / niñ hywin cuin cocouris / laittaden aina ihe heitäns hywät Esimerkiri Sanancuulioitten eten / hywi- sä Lawois / ja cunniallisēs Cansakäymisēs / niñ ettei hei- dän Personans tulis jongun ajattomuden ja toimettomuden tähden / jollain tawalla pahoin ulospuhuturi / ja Wircä y- löncäpoturi.

4. Neuwowat Sanancuulioitans / ilman lackamat / ja täydellä todella / palweleman / racastaman ja cunnioitta- man sitä suurta Jumalata / jolda caicki hywä tule / uscollisest rucoileman hänen Seuracundans edest yhteisest / ja Esival- lan edest / niñ myös coco Isänmaan / ja rucoileman että suuret Maanwäiwat / caicki Wahingo ja Waara / sekä Hengellisel että Ruumillisella muoto poispoistetyri tulisit.

§. IX. Sätte asetta Pissa eli Superintendens Officiari- os lähimmäiseen Pappain cocoureen / niñcuin Präsidem, Vice-Präsidem, colme Respondentes, colme Opponentes, ja sen cuin Dveraman pitä / andaden caickille tietä / mitä sen jälken edestuleman pitä.

§. X. Cosca caicki tämä toimitettu on / anda Pissa heille luvvan cotia mennä / andaden heitä Jumalan suosel- lukseen.

tureen; ja niin päätetään yhdellä Wirrellä/ ja soweliassa Ru-
leourella/ ja wäimem HERan Sumaurella.

XXVI. Luku

Wirkoist/ ja niiden Lau- nisturist ja Omastudest.

S. I.

Dca Duomio Kirkoon pitä asetetta-
man yri toumellinen Oeconomus, joca myös on Pap-
pi/ että hän toisinans mahdais autta sarnaimises/co-
sca ei hän Wiraldans estetty ole/ jonga pitä sen pe-
rån casoman / mitä Kircon tarwe yhdel ja toisel tarwalla
waati. Hänen pitä jokatwosi kahden Wijcon sisäl jälkeen
Pääsiäisen / Ynnä muiden siihen asetettui cansa/ erino-
maisest hywin coetellun Huonenerakendajan cansa/ casoman
puuttumisten perån/ ja ne ylöskirjoittaman / niin myös ar-
wion custannuren päälle / cun parannureen tarwitan;
Jonga päälle Maanherran ja Piispan määrämisen jälkeen /
niin myös tehdyn Contractin niiden Wirkamiesten cansa /
jotca siihen suurest tarpeliset ja aiwoitut owat/ pitä työ Oe-
conomuren perån casomisen alla/ DuomioKircon custannu-
ren

ren päälle khrutettaman / ja sen päälle selkiä Luceu pidettä-
män. Caicki mitä Duomiokircon oma on/ josta Oeconomus
waarin otta/ niin myös Sacarstis eli mualla tallella pide-
tän/ se pitä joca wuosi inventerattaman / neljännen Pää-
stais päiwän/ ja sen jälkeen seurawaisen Sunnuntain välillä.
Original Inventarium panna tallelle Kircon Arkkuiin/ niin
myös mitä inventeraturi tule/ niincuin waattet/ Hopia /
Raha etc. Mutta se cuin joca päiwä pidettä tarwitan/ an-
netan Lucarin käsijn/ jonga ynnä Oeconomuren cansa jo-
cawuosi/ eli niin usein cuin tarwitan / pitä murhen pitä-
män / ettei mitään Coista / homelta ja cahomattomudest
turmellais / niin myös siinä tykönä peräncahoman / että
Caicki ja Patena aina hywin puhtana pidettäsin/ niin hy-
win cuin caicki muu mitä tarwitan.

S. II. Oeconomus pitä Bispalda Consistoriumin tiedosta
ja suosioista vastaanotettaman/ ja asettaman täydellisen Sa-
cauren edestäns / sen päälle että Kircolla olis wahwa tieto
custa se wahingons maron sais/ jos niin tapahuis / että se
hänen hitaudens eli hucuttamisens kautta wahingoon tu-
lis; Jonga perän Bispian ja Capitulumin ahkerast cahoman
pitä/ ja Oeconomuren siihen wiriäst pitämän / että hän jo-
cawuosi edestuo tietous Kircon hywäst ja tarpeista/ ja jo-
cawuosi oikialla Thalla sisäl anda selkiän Lugunlastemus
kirjans Capitulumin / joca siinä yliscahottaman pitä / ja

sitte annettaman / niin hywin Ordinarie kuin Extraordinarie
sisältulon päälle / ei mitän ulosjättäm / Maan Contoirtin.

§. III. Oeconomus otta myös vastan sen Ihväin se-
sältulon / kuin kuhutan Duomiokircon Synnyri / joca so-
welialla Ajalla myytämän pitä / Kircon hyväri / sen hiinan
jälken / kuin Bispa ja Capitulum / walmin Rahaa edest hy-
wäx löytävät / cahoin etens / ettei Kirko siinä wabingota
kärses.

§. IV. Jos Duomiokirko tarwike suurta ja paljo eu-
stantawaista rakennusta / niincuin Catto / Tornia / Muuria ja
niin pitä Bispaa anoman sen paitsacunnan Maanherralda
Neuvo ja Apua / sen valmistureen / ja Duomiokircon ul-
conolewaisten wällicappalitten sisältuottamiseen. Maan-
herran tule myös pitä Maanboockhällaria sihen / ettei hän
wihwottelis ylisecaso Duomiokircon Räkungeitä / sitte
cuin ne owat Bispalda ja Capitulumin Miehibda alakirjo-
tetut / ja hänelle annetut.

§. V. Caisesta Duomio-Kirkoin / niin myös muiden
Kirkoin / Campungeis ja Maalla / tyndiäs Omaisudest / eu-
sa se ikänäns olla taitta / pitä Oeconomuksen ja muiden / joi-
den se tule / murhen pitämän / että se oikein cahotur / wot-
mas pidetyr / ja wastoin caicke wäkiwolda warjelluri tulis /
ja jos se wäärlydellä poistullut on / oikeudella jällens wotte-
taisin /

taisin; Johon jälkimäiseen pitää Bispian Oeconomurel caatek-
naises Tilas tähden woiman andaman / eli jos hän esteetty
on/ jollain toisel Paville hänen sians/ jolle meidän Käsky-
läiseldäm Kihlacunnun ja Lagmannin Kärijäs/ niin myös/
jos Asia Hofrättiin tule/ Meidän Advocat Fiscalilda/ cohtu-
lisen apu tapahduman pitää. Ja näncuin Meidän armol-
lisen Lahton on / ettei ne jorca löytän wäärhdellä Kircon
Omaisudet allans hõneri/ millän muoto pitää pääsemän il-
man suurta Sacko / ja Kircon eli Kirconmaan wahingon
täyttämistä; Niin pitää myös Bispain ja Oeconomusten hy-
win etens rahoman / ettei he ilman hywia ja totisia tietoja/
ketaidän waatwa hywin saadus Omaisudesans.

§. VI. Kircon wahwa Maancartanota / eli Taloja/
ei pitää kenengän myimän / ilman caatein suurinda tarwet-
ta eli hyödytystä/ ja Meidän Tiedotam ja saldumistam. Jos
kõytän waldaında Calua/ Kircon oma/ näncuin Culda/ Ho-
piata/ Kirjoja/ etc. eli jotain muuta / kuin Wanham Ni-
cain muistor hywä olis/ sitä ei pitää millän muoto jocu Pri-
vati saaman; ja jos se jo tapahdunut olis / niin pitää se mei-
dän Archivumille tietä annettaman / että se omistajan hy-
wällä suosiolla taistan taesaperin toimitetta.

§. VII. Ei pitää Oeconomuren sista kuin hänen hallusans
on/ pienindäkän uloslainaman/ ilman Bispian ja Capitlu-
min kirjallista asetusja ja käskya/ paljo wähemmin jotain pois-
andaman.

§. VIII. Joca Kirkos/ Caupungeis ja Maalla / pitä o-
leman yri/ ja jos niin tarwitan/ usiambi Arku/ Colmen Lu-
cum canha / josa pitä tallella oleman Kircon oma) Kaba /
Culda/ Hoptia/ Waatteet/ Tina/ Waski/ Eugunlastemus-
kirja/ Inventariumit Bappilan / Cappalaisen ja Luckarin
Maan päälle/ niin myös muuta/ cun Kirkoon neuworja
tiedor tarwitan. Yhden Kwaimen pitä Kirkoherra/ toisen
Kirkowäärti / ja colmannen yri Cuusmiehistä; Ja ei pidä
mitän sitä ulosotettaman / muutoin cun näiden Colmen
läsnä olles.

§. IX. Me tahdom myös täsä cown kieldä / ettei ke-
nengän pidä rakendamman huonetta niin lähes Kirkoa/ että
se sitä taidais olla Tulipalon wauras; ja jos Huoneet jo o-
wat raketut aiwan lähes Kirkoja Maalla / niin pitä ne en-
simäisel tilal maahan rewittämän/ ja edemmä sitä sijettä-
män / josta Kirkoherran ynnä Sewacunnan canha pitä
uurhen pitämän; Ja siinä cun he näkewät waaran läsnä
olewan/ ja ne/ joiden tule/ ei tahdo hywällä ihens ojeta an-
da/ siirtämän Huoneitans/ ja Kircon waara poisestämän/ sil-
loin pitä Meidän Maanherrain ja Käskyläisem heille awul-
liset oleman.

XXVII. Luku.

Cuinga Jumalan Bal-

welus pitä Udest raketus Kircos al-
jettaman ja pidettämän.

S Dscia jocu tahto Kireko eli Cappelit u-
dest raketa/ pitä se ensin Meille/ ja siitte Bispalle
ja Consistoriumulle tiettämän; Ja koska
se waluis on/ pitä se Bispalda itse/ eli toiselda hä-
nen siasans/ niñcuin Jumalan Huone / HERRalle pyhi-
tettämän/ seurawaisella tawalla.

S. II. Ensisit cuulutetan se Wifcto edellä; Ja koska Seu-
raeunda nimitetynä Sannuntaina cocoon tule / wetsatan
tohta hri Wirsi; Ja sen jälkeen pitä Bispin eli sen cuin hä-
nen siasans on/ Altarin edes sanoman nämät Sanat: Pyh-
hä/ Pyhä/ Pyhä HERRa Jumala Zebaoth/ tähdet owat
Taitwat ja Maa sinun Cunniatas / tähtä myös nyt sinun
pyhällä Cunniallas/ tämä sinun Huones/ ja caickein Chri-
stityin Sydämet/ sinun pyhän Nimes Cunnian tähden.

S. III. Siitte neuwo hän Cansa lyhykäisellä Puhella
sittä Afsast/ cuin edesotettu on/ ja rucoile Jumalata Armon
ja A-

XXXX

ja Aiwun edestä/ että hänen Sanans ja Evangelium aina
puhstast ja ilman petolisutta/ siinä tulis opetetur ja sarnatu-
ri/ ja pyhät Sacramentit oikias menosans pidetyri. Sen
jälken luke hän Isä meidän/ ja toiwotta Siunausta ylitse co-
co Seuracunnan yhteisest/ ja erinomaisest sen ylitsejoca Kir-
con rakendanut on/ ja sitte weisatan/ O Jumal sinua kütän.

s. IV. Sen päälle pitä Bispia/ eli se joca hänen siasans on/
manauxen Eansan tygö/ että he tämän Templin/ niincuin
HERRalle pyhitetyn Aiwinsian/ pitäwät cunnias ja corkias
arvos/ uscollisest siinä rucoilewat/ kütätawät ja ylistawät Ju-
malata/ mielelläns cuulewat ja kätkewät hänen pyhän Sa-
nans/ ja oikein nautihewat Sacramenttejä. Cosca caicki tä-
mä tapahunut on/ niin aljetan ja pidetan määrätty Juma-
lan Palwelus/ ja päätetan sitte Rucourel / Siunaurel ja
sowelialla Wirrellä.

XXVIII. Lucu.

Waiwaisten Huoneista.

s. I.

Nincuin Jumala Sanasans kasse/
että meidän pitä murhen pitämän Waiwat-
sist/ Sairasist/ Duduwst ja Sokeista/ jotca ihe
etens

etens ei yhtän Neuvo tiedä/ ja täyty turwata nuorhin heidän Tarpesans; Niin ei pidä tätä millän muoto hyljättämään eli poisjätettämään/ Waiwaisten Huoneissa/ ja Sairausten Luovis Maalla.

§. II. Uusi Waiwaisten Huoneilla / jotea jo ovat Duomiokirkoin tygö ja muissa Campungeis raketut / taicka tästedes raketta taitaan/ pitä oleman heidän wisit sisältulons/ ja ne wähendämät pitä saaman naurita/ ja ei mahda kengän nittä jollain tavalla wähetä. Joca kirkoin / Hospitalein ja Waiwaisten omaan luwattomast tarreu/ ja ne huentta / se pitä pidettämän niincuin Wasas/ ja rangaittaman carikertaisella rangaitturel muuta warcantta wassan.

§. III. Caickein Waiwaisten Huonetten perän / niin Duomiokirkoin tykönä cuin muiden / pitä Maanherran / Bissan/ Kirkoherran ja yhden Bergmestarin cahoman/ ja caickei tarpen jälken lanttaman / ja ei mahda kengän niissä mitän tehdä eli toimitta/ ilman heidän tiedotans ja tahdotans. Maanherran Bissan caussa pitä sen työn wallitsemän/ waan ne muut oleon heidän Neuwonandajans ja Apulaisens/ joiden myhös/ cofca heitä cehutan/ pitä lähes tuleman. Stockholmis pitä Hospicahin Edesseisijat oleman / paitsi ylimmäistä Stäthällarit / Ison Kirkon Kirkoherra/ nyt Bergmestari ja catti Campungin Radinnestä.

S

S

§. IV.

§. IV. Sairausten Luovista Maalla / pitää Adelini ynnä
Kirckoherran / Wärtin ja Eruusmiesten kanssa waarinti-
tämän. Ja tusa ei vielä yhtän Sairausten eli Waiwaisten
Lupa ole ylöspandu / pitää se ilman wärytyksi tapahtu-
man / joca Pitäjäs / ja Kirckoherran muistuttaman Seu-
racunnan Jäsenitä / että he ei ainoastans ymmelisest auta
Kakennukseen / mutta myös waransa Tilan jälkeen / wapaasti
ja hywästi Tahdost / andawat joca Wuosi jotain tarwike-
waisten Canssa Christittyys ylöspitämiseri / sillä näyttäin
Ehkollisudens Jumalata vastaan / taiken sen Etunauren / ja
taicken Armon hywän Toiden edestä / kuin he sind Wuon-
na / ja taiken elinaicans sanet owat. Kirckoherrain joca
Seuracunnas / pitää myös / muiden kanssa kuin tule / hywin
peräncakoman / että ne Rahat kuin Huonenwaiwaistille
cootan / oikein ulosjaetur tulewat / niille enä ja erinomaisest /
jotca parhain tarwikewat / ja owat wihelijaisemmat.

§. V. Cungin Kihlacunnan ja Pitäjän pitää elättämän
omat Waiwaistens / ja ei millän muoto / niincuin tähän a-
sti muutamis Paicots ymmärretän tapahtunen / wiemän
niitä muihin Pitäjin / heille cuormar ja waiwar: Cui-
tengin mahta toisnans toinen Pitäjäs / josa taita olla wä-
hembi Waiwaistia / jollain awulla holhoa niitä lähin ole-
waistia / josa usiammat owat.

§. VI.

S. VI. Ei kenengän pidä nauttisevan ylöspitämystä Waiwaisten Huoneista/ joca ei parhallans siinä olestelle; ja joca siihen tahto wastanotetta/ sillä pitää oleman hywä Todistus Kirkeherraldans/ ja sisäländaman edestäns Carithym mända Dalarit Hopia Rahaa; Ei cuitengan pidä niitä jotta niin Wiheljäiset ja Waiwaiset ovat / ettei he millän tavalla taida sitä Rahaa aicoin saada/ poislykättämän eli uulosuhettaman / waan Maanherra ja Bispa pitävät siitä murhen/ että jongun toimelisen Miehen cautta/ hywän Ihmisten tykönä/ niin paljo heidän hywärens cootassin/ ettei Waiwaisten Huonen sisältulosta mitän wähenis / eikä ne köyhät ja wiheljäisimmät / joita ensin ja ennen caickia hohottaman pitää / jais awuttomiri. Ei pidä Waiwaisten Foudin ketän sisälöttaman / ennen kuin hän Maanherrald ja Bischalda lupa kysy; ei pidä myös yhdengän sinne sisäl tuleman/ joca niin wahwa on/ että hän muutoin taitta Lepäns ansaitta / ei myös se jolla jocu muu neuwo on ylöspitämiseens / muutoin kuin jos he edestäns niin runsast sisäländawat / ettei Waiwaisten Huonelle yhtän wahingota / waan hyödytys ja woihto siitä olla taitta.

S. VII. Waiwaisten Papiit/ jotea Waiwaisten ja Sacerastien Sieluin autuutta ehtiwät / pitää Ruwal / Pälcalla/ Ylöspitämiset ja Pämbyhdällä edestahottaman. Jos ei Waiwaisten Huone woi eri Foudia pitää/ niin pitää Papiin myös

myös sen Wiran edesseisomair/ ja sen taiken toimittaman/
cuiin siihen tarwitan. Mitä Eugunlastemisen tule/ niin pi-
tä siinä sijtä waari otettaman/ cuiin Duomiokircon Oecono-
murest asetettu on.

§. VIII. Joca colmas Wuosi/pitä nyden jotca Waiwaisten
Huonetten perän cahowat / asettaman cari toimellist ja
useollista Miestä/ joilla pitä oleman yri Browiant-Huonen
eli Mitan Awain Foudia wastan/ ja aina oleman läsnä/ co-
sca sisäl-eli ulosmitatan ja punnitant/ ja Kirkeherran cans-
sa sijtä murhen pitämän/ että Kawinnon jacamisen cans-
sa hywin käy.

§. IX. Waiwaistet pitä Orduingin jälken rawittaman;
Ja cosca Ruuan jacaminen tähty toisinans erinomaissten syh-
den tähden muutetta/ niin olcon se Peräncatojitten hywät
löytämisses/ ja ei Foudin/ jonga isens Orduingin jälken täy-
dellisest pitämän pitä.

§. X. Waiwaisten Huonesä pitä Jumalan Palwelus
pidettämän joca Sunnuntaina / Wuoden Jublina ja Sur-
riina Kucouspäiwinä/ niin myös joca Tuorstaina Wiikofarna/
silloin jotain Catechismurest edespandaman pitä. Jos jocu
on pois Jumalan Palwelurest/ jolla se woima on/ että hän
taita Kirchoon mennä / olcon paiksi yhtä osaa Kuwast ja
Tuomast. Waiwaisten pitä ilman sitä Jocapäiwä yrimie-
lifest

...tullaan Kir-
... Jumalata
... Waldmannin
... niin myös caiffe-
... nita auttavat
... edes/ jotca ei wo-
... malan Palwel-
... nia opettaman
... sen.

§. XI. W
... cumialista ja
... nen/ mielell
... panetteleman
... Waiwaisten
... paiksi oleman
... sin ajettaman
... seisojall/ Pa-
... isens parata.

§. XII. C
... peräncatoim
... Waiwaisten
... si tapahdu/ ja
... ta Kirkeherran
... ne sillemenem

lifest tuleman Kirckoon/ pitämän Ruconschette / ja ruoille-
man Jumalata hänen Seuracundans edest / Esiwallan /
Walbacunnan hywyden/ ja yhteisen Maanrauhan edest /
niin myös caikein niiden edestä / jotca Waiwaisten Huo-
netta auttawat ja ylöspitäwät. Rajarickoin ja Sairasten
edes/ jotca ei woi Kirckoon tulla/ pitä Papiin toisimans Ju-
malan Palweluren tekemän heidän Macauswuotens tykö-
nä/ opettaman/ lohduuttaman/ ja neuwoman heitä kärsimi-
seen.

§. XI. Waiwaisten pitä edesäns pitämän Jumalista /
cunnialista ja hiljaissta Elämäkerta. Jos jocu on Capinalli-
nen/ niielessäns rühte/ mene ulos Catuille ja Cartanoihin/
panetteleman ja muuta turhutta tekemän / eli on pois yötä
Waiwaisten Huonesta/ sen pitä ensist jongun ajan Ruocans
pahti oleman / ja jos ei se auta / pois Waiwaisten Huone-
sta ajettaman. Sama Laki olcon sen edes/ joca anda Edes-
feisjoill / Papiill eli Foudille häwiälisiä Sanoja/ ja ei tahdo
ihens parata.

§. XII. Että caieki hywin käwis / pitä niiden joilla
peräncasomus on/ usiast/ määrättyinä aicoina/ menemän
Waiwaisten Huonesen / ja perän tshymän / cuinga caie-
ki tapahdu/ ja mitä puuttu/ cohtulifest ojentaman. Mut-
ta Kirckoherran pitä wäghunnärikia carikerta cucaudes sin-
ne siälämenemän/ ja culdeleman cuinga sielä asiat owat.

§. XIII. Jos joku Wanha ja Rajaricko sinne tulla py-
tä/ tariten edestans mitä hänelle on / Raha eli Rahan a-
laista/ ei händä pidä vastaanotettaman / ennen cum hänen
Suculaifildans kysytän / jos hänellä joku on / jos he tahto-
wat hänen otta / ja mitä hänellä on / tygöns/ ja elättä.
Jos he sen tahtowat / niin he mahtawat myös sen tehdä /
muutoin jos hän wahwoilla tiedoilla taita näyttä/ ettei hän
heidän tyköns taida hywin cahoturi ja holhoturi tulla.
Mutta jos he estelewät händä vastaanotta / niin otettacou
hän Waiwaisten Huonesta vastaan / ja ei pidä sijtte hänen
Perillisillän/ hänen cuolemansjälken/ yhtän Perinnön oi-
keutta oleman. Jos hänellä on/ ja hän jättä jälkensä Perinde-
maan/ niin mahta lähimmäinen Suculainen sen Waiwai-
sten Huonesta tygöns lunasta / sen ajan sisäl cuin Laki eten
kirjoitta.

Nicuin nyt hywä Laki on Perustus / ja niueuin
Tien neuvoja caickeen toimellisuteen/ ja sen oi-
kiaan hedelmään ja wacutukseen tarwitan wah-
wa perästäjämus; Niin tahdom Me myös tällä
armollisest ja totisest käske / että caickein Meidän uscollisten
Alemmaisten/ ja niiden cuin Meidän Waldacunnasam asu-
wat/ pitä heillens wahwar ja cuuliaiser ojenmurexi ja jälken
seuramisexens asettaman/ caicki mitä Me nyt armollisimast
olemma hywät löytänet tässä ylönnä asetta ja säättä/ ja ei
rohke-

rohkeneman tehdä täsi/ omaist hyväst Luulostans / jotain
muutosta/ jos he muutoin tahtowat wälttä Meidän suurin-
da armottomuttam/ ja ei niin arwatur ja rangaistur tulla /
cuin ne jotca Meidän Käskym rickowat ja ylitsekäywdt. Me
Käskem myös samalla tavalla Meidän Hofrättejam/ Me-
idän ylimmäistä Etähällaritam / Meidän General Gouver-
neureja/ Gouverneureja ja Maanherroja/ Bispoja ja Superin-
intendenteja / Borgmästareita ja Raadia Campungeisa /
ja caickia muita meidän Duomareitam / että he pitä-
wät wahwan Käden ja peräncakomisen/ tämän Mei-
dän Kirkolakun ja Ordnungin ylitse/ niin että semahda cai-
kis cappalisa rickomat pidetyr ja sen jälken eleyri tulla. E-
nemimär wahwuderi olemme tämän omalla Kädelämälä-
kirjoittanet/ ja Meidän Cuningal. Sinetilläm wahwistaa an-
danet. Annettu Stockholmis/ 3. Synscusa/ Wuona 1686.

C A R O L U S .

Cuning.

Cuning. Maj: tin

N S Q U I S

Quinga Dikeuden Käyminen Duomio. Ca-
pitlumis pitä pidettämän/ annettu Stockholmin Lin-
nas/ ii. päiw. Helmeckuisa Anno 1687.

I.

Upsalan Duomio. Capitlumis præsi-
dera Archiepiscopa/ ja hänen Assessorins owat Profes-
sores Theologiæ. Niin myös muissa Paicöis/ joi-
sa Academiis owat/ Præsidera Biscopa/ ja Professo-
res Theologiæ owat samalla nuoto hänen Assessorins. Muissa
Biscopacöis Præsidera Biscopa ja hänē Ordinarii Assessorins owat
Duomikircon Kirkoherja ja Lectores. Niissä Consistoriis joi-
sa Superintendentit ja ynnä Gymnasiumit owat/ pitä samal ta-
walla Lectores oleman Præsidis Assessoris: Mutta cusa ei Gy-
mnasiumi ole/ taita Superintendenti siinä/ jos niin tarwitan/
pitä muutamia likin asuwaisia Browasteita eli Kirkoherroja/
ynnä Schoulumästarin cansha; Ja taitawat Biscopat/ cosea tar-
we waati/ cubuauftambia toimellisissa Miehiä/ hänellens neu-
wor ja Alwuri. Tässä pitä sittä waari otettawan/ ettei Le-
ctores eli Rectores Scholæ tulis estetyri niinä Hetkinä/ joina
heidän lukeman / ja Nuorutta opettaman pitä. Meidän
Hof-Consistoriumis on Meidän ylimmäinen Hofwin Sar-
naja Præles, ja hänen canshans istuwat Meidän Hofwin ja
Lijf

Liif-Gardien, niin myös Artollerien Bapit; Ja jos niin tapah-
 tuis/että nämät jälkinäiset olisit Regimentin caufajohon-
 gun muuhun Paickan asetetut/ja niin eikä Praesles myös olis lä-
 snä/ silloin sallitan niille jotca läsnä ovat/ otta heidän sians
 muitta toimellisia Bappismiehiä heillens/ cosca jocu Consi-
 storiumin Asia edes tule. Stockholmin Caupungin Consi-
 storiumis Praesidera Arctipispa / cosca hän läsnä on / muitta
 muutoin Jhon Kircon Kirkoherrea/ joca on Ordinarius Praesles,
 jonga Assessorcs ovat caicki Pastores Pää-Kircois/ Caupun-
 geis ja Malneilla. Misä järjestyres Consistoriales istuman
 pitä/ sen canfa pidetän/ niincuin ennen tätä on tapa ollut/
 ja he Christuren Manauren jälken/Siwen des taitawat sopia.

II.

Joca Consistoriumis pitä oleman yri Notarius, ja yri Pe-
 del. Niin pitä myös siinä oleman Signetti/jota ei muhingän
 muuhun pidä pandaman/ cuin ainoastans niihin Asiain/
 cum Consistoriumin ovat/ ja siinä toimitetan.

III.

Keskiwikkona joca Wikkos/ Cahderan lyömäst Amulla/
 Puolipäiwään asti / pitä Consistorium, soweijasa Paicas /
 cuin Duomio-Kirkos/ eli josain sen Huones/ caiken sen can-
 fa cuin sihen hywin tarwitan/ sitä warten walmistettaman
 pitä / Ordinarie cocontuleman / niin myös/ jos Asia niin
 waatawat / seurawaisina Päiwinä/ samalla Ajalla / ja ei
 pidä kenengän / jolla ei laillista estettä ole/ izens siitä pois-
 pitämän.

IV.

IV. Con-

Consistoriumilla on woima peremptorie cubua caictia
 Dikeuteen/ nijsä Afiois ja Tilois/ cuin sen Duomion alla/
 Kircko-Ordningis jätetyt owat. Ja jos jocu excipera forum,
 ja sen päälle seis/ että Asian ydäis tuleman toiseen Consi-
 storiumijn/ eli Mailmalliseen Dikiuteen/ nijsä pitä sen saman
 rohta/ ja sen määrätyn cubumisajan sisäl tietons sen päällä
 Consistoriumijn sisäländämän. Jos Consistorium löytä ne
 olewan jostakin arwoista/ nijsä hylätän Asia siihen Paikkaan ja
 Sitaan/ cuin se tule/ waan jos ei/ nijsä mahta Consistorium
 interlocutorie hänen päällens panna/ Asian cadottamisella/
 että hän/ määrätyn ajan sisäl/ tule directe wastaman. Jos
 se päällecanettu Persona wiellä sijtte luultis/ ettei hänen yd-
 äis Dikiudella tuleman saman Consistoriumin Jurisdictionin
 alla/ nijsä se mahta/ saman waaran ja epätedon alla/ nau-
 tita sitä beneficiumita/ cuin §. 24. tässä processis, isecullen-
 gin jätetty ja etenkirjoitettu on.

V.

Ei ydäkenengän/ cuca ikänäns hän olis / Hengellinen
 eli Mailmalinen/ ilman syhtä rohkeneman pois pitä Bispal-
 da ja Capitulumilda sitä nöyryttä ja cuuliasfutta/ cuin heidän
 Wirasans tule. Jos jocu rohkene sen tehdä/ nijsä mahta Ca-
 pitulumi Meidän Käskyläisem tykönä sen edesanda/ jonga pi-
 tä/ wiran puolest/ arwoon ottaman Bispian ja Capitulumin
 Eunnian/ ja heille Käyttä ojentaman/ sen jälkeen cuin Asian
 tilla waati.

VI.

Nijsä hywin Bispian / cuin hänen canshaisujans/ pitä
 ensimmäisen kerran/ cosca he Wiran Capitulumis wastanotta-
 wat/

wat/ heidän hengellisen Duomari walans/ seurawaisel ta-
 walla tekemän: Minä N. N. lupan ja wannon Jumalan ja
 hänen pyhän Evangeliumin päälle/ että minä tahdon mi-
 nun oikiana Peri-Cuninganani pitä/ Suurivoimallisen Cu-
 ningan ja Herran / Herz C A R L XI. Ruozin /
 Göthein ja Wändein Cuningan / Suomen Suuren
 Ruhtinan / Hertnan Skanis / Estinmaalla / Wiroids /
 Carelis / Brehmis / Verdis / Stettin-Pommeris / Cas-
 subis ja Wändis / Rügenin Ruhtinan / Ingerinmaan
 ja Wismarin Herran; Niin myös Pfalz = Grestwin
 Rheinin Bejeris / Gällichin / Clewin ja Bergin Hertua;
 Ja hänen Cuningal. Majestetins cuolewaisen poislange-
 misen jälkeen / jonga Jumala armollisest rauwan wihwyttä-
 kön / hänen Majestetins Awio-Perilliset / yhden Perillisen
 toisen jälkeen / jotca sen Cuningal. Huonen täydellisen Perin-
 dö-Dikenden Waldacundaan / ja Siantulemisen Ordnungin
 jälkeen / tulewat omistaman sitä Cuningal. Istuinda. Minä
 tahdon myös olla hänen Cuningal. Majestetins rackaim-
 malle corkialle Puolisalle / minun caikein armollisimmalle
 Drotningilleni / ja corkiast nimitetyille Cuningal. Perillisil-
 le / waca / uscollinen ja cunniallinen Palwelija ja Mammai-
 nen / ja caiken minun Duumaryhrent ja Womani peräst /
 waarin otta caikesta corkian Cuningal. Wallan alla olewai-
 sest Oikendesta ja Omaisudest / ja niiden edest wastata. Mi-
 nä tahdon myös caikein suurimman Murhen pitä sitä /
 cuinga minä taidaisin holhoa ja edesautta caickia / cuin Cu-
 ningal. Majestetin uscolliser palweluxer ja hywär / yhdel e-
 li toisella tawalla tule / estä ja poistorua Cuningal. Maje-
 stetin ja hänen Waldacandans Wahingota ja turmellusta /

näin myös aivanans tietä anda/ jos minä ymmärrän jotain
 sencaltaista saapuilla olewan. Mutta erinomaisest/ tahdon
 minä myös anda ihemi löytä / täsi minulle uscotusa Consi-
 storial Wirasanti/ uscollisest/ cunniallisest ja hurscar/ niin että
 minä tahdon minun parhan ja wämeissen Ymmärryreni jäl-
 ken/ caikis kuin minä eteni otan ja toimitan/ minun Wir-
 can puolest/ eksiä ja edesautta caikia /cuin taita tulla Jumal-
 lan Cunniani/ Seuracunnan rakennurex/ ja Oikeuden wah-
 wistureri/ ja en peliwon/ wallan/ ystäwyden / Rahanahneu-
 den/ Lahjain/ Wihan/ Cateuden / pahansuomisen / Perso-
 nan muodoneahomisen / eli jongun muun sencaltaisen tah-
 den/ mikä ikänäns se olla taita / minun Njatusiani yhdest
 eli toisest Nsiast tahdo sanoa/ waan sitä kuin Jumalan Sa-
 na / Kircko-Ordningi ja ne Usseturet kuin siihen tulewat /
 nyöden andawat; niin myös minun parhan Omantundoni
 peräst/ ilman wieckautta/ puhua/ wastata/ ulostoitimitta ja
 duomita/ ja caiken sen toimellisest/ siwollisest ja rauhallisest
 edes tuoda. Minä tahdon myös uscollisest aneti ollen ty-
 kdnäni sala pitä/ mitä Consistoriumis edespannur/ neuwo
 pidetyr ja päätetyr tule/ ja sala pidettämän pitä/ ja en kel-
 lengän wahingori / eli hänen hywän Nimens ja Sano-
 mans turmior / julkisaatta. Niin totta minua Jumala
 auttacon Hengen ja Stelun puolesta.

VII.

Bispan ja Consistoriaalesten pitä heillens tätä Wala ai-
 na muistuttaman/ ja siinä tykdnä ajatteleman/ ettei heille
 yhtän Duomiota tule jongun Hengen / Jäsenen/ Cunnian
 ja Omaisuden päälle. Heidän pitä mielelläns ja kärsiwäl-
 lisest culeman näitä/ joilla on jotain edesandamist/ ei kenel-
 dskän

dakán Oikeutta kieltämän/ eli siitä poistämän/ ei myös ajattomasti laugeman jongun puhesen / joca päällecanda eli wasta/ paljo wäheimmän poistoruman / eli Sanoilla nuhteleman / ennen kuin hänen Usians hywin ceceteldu on / ja niin duomittu/ että händä Sanoilla nuhdeltaman pitä.

VIII.

Ei kengän mahda olla Duomari sinä Usias / josa hänen ihe/ eli hänen Lapsens ja omaisens Sugusa eli Hetmolaisudes owat osalliset/ waan lähtekön siitä käskemät pois / eli se jonga Asia on/ saa hänen Istumest ylösnoista / ilman rangasturen waarata; Cuitengin niin/ ettei ketän Sugun tähden ylösnoisteta / edembä eli taamba/ kuin Nepat/ ja ei muiden Shiden tähden/ kuin niiden/ jotca muutoin Mailmallises ja yhteises Lais kirjotetut owat.

IX.

Præfexen / eli sen joca hänen siasans istu / pitä wastaottaman caicki ne asiat/ kuin hänen etens tuodan/ ja Consistoriumin tutkimuren ja Duomion alla tulewat/ ja ne sijte Consistoriumis edespanemtan. Sitä wastaan pitä hänen tyköäns poislyckämän ne Usiat/ kuin muihin paickoin tulewat/ siiwollijest neuwodon yriskertaisia / mitä heille sencaltaisis Tilois tarpellinen on tietä. Cosca ei Præses ihe ole lähinä/ pitä Duomio-Prowastin hänen siasans istuman; ja jos hänengin Satraus eli Cuoleman Tila cobta/ niin pitäkän se Wirast murhen joca händä lähin istu Järjestyres.

X.

Decanus Consistorii mahda pitä waarin Acteist, että ne

pidettäisiin hyväs järjestyres / cahoin sen perän / ettei mitään kirjoiteta eli uloslähetetä / cuin ei niyden ja Protocollan canssa yhten tule. Hänellä pitä oleman tieto caikesta siitä cuin Consistoriumin Archivumin tule / ja sen päällä pitämän / että se caicki / niin myös Acta publica, tule registratur ja tallella pannuri. Hänen pitä myös auttaman Notariusta kirjoittaman sitä josta suuri waari on / että se tule sisälwannur Protocollan; niin myös kirjoittaman niitä waarattomia kirjoja / cuin Consistoriumin Nimellä uloslähetetän.

XI.

Notariuren Wircaan ei pidä ketän otettaman / cuin ei siihen ole sovelias ja kelvollinen / jonga myös pitä ihens wallalla sitoman / seurawaisella tawalla. Minä N. N. lupanja wannon Jumalan ja hänen yhhän Evangeliumins päälle / että minä tahdon olla Hänen Cuningal. Matzesterillens / minun caickein armollisimmalle Cuningalleni ja Herralleni / hywänsydämiellinen ja uscollinen / niin myös wiriä ylöskirjoittaman Consistorii Acta, ja en niitä ystäwyden / Lahjain / eli jongun Personan nimodon cäsömisen tähden / jollain tawalla käättä eli muutta / waan juuri niincuin ne Consistoriumis tulewat edespannuri ja päätetyri / tahdon minä niitä / ilman wieckautta ja petosta / minun Omatundoni ja parhan ymmärryreni jälkeen / totudes ja wacudes ylöskirjoitta / ja ilman petolisutta Protocollan sisälwettä; caicki mitä minulle uskotan / wisust tallella pitä / niin että se pitä löyttämän olewan käsillä / ja hywäs Järjestyres / cossa corkialda Esiwallallda / eli muutoin sitä taitan ulosanotta / en tahdo myös sitä cuin Capitlumis edespannan / ja sala oleman pitä / kenellengän ilmoitta; Niin totta minua Jumala auttacon Hengen ja Sielun puolesta!

XII.

XII.

Notarluxen pitää caickein niiden Kirjain ja Actein edestä/
 cuin hän Capitulumin puolest ulosanda/ nautikeman cohtu-
 lisen waitwan palcan/ Meidän Yhteisen Aseturen ja Taxan
 jälken Lagmannin Oikeudes: Cuitengin niin/ että kyödiä A-
 sianajajita armahdetan.

XIII.

Caicki Consistoriumin Asiast / cuin Capitulumist ulosan-
 netan/ pitää Bispalda ja caickilb Consistorialereilda alekirjoi-
 tettaman / Meidän sista ulosannetun Käskyn jälken; Ja ei
 pidä Norariuren/ ilman Bissan ja Consistorialestein Tiedo-
 ta ja saldimista/ ulosandaman jotain Protocollast, eli myystä
 Acteista, Wircans pahti olemisella.

XIV.

Jos joku waarattapa Asia edestule/Religionist ja Ju-
 malan Palwelurest / niin se annetan Meille tietä / silloin
 Me myös tahdom aietta siihen/ mitä Asian tila waati.

XV.

Bissan ja Capitulumin tule myös duomita niissä Afiolis/
 cum edestulewat Visitaciois ja Pappain cocouris / ja niissä
 jotca erinomaisest tulewat Pappain ja Schoulu-Personijn /
 ylimmäisijn ja alammaisijn/ mitä heidän Wircans ja puut-
 tumisiins tule / Opis ja Elämäkerras / ja pitää sen päälle
 ahkeran ja hyriwacaisen peräneahomisen: Jos muutoin ta-
 pahtu/ niin pitää caicki cuin ricotux ja poisjätetyri tule/ hei-
 dän wastarens päälle tuleman.

XVI.

XVI.

Jos Pappismies canda sen päälle/ joca on Mailmalli-
sest Säädyistä / Mailmallisen Oikeuden edes / ja se löyttän
wiattomari/ niin ei pidä händä lskättämän Consistoriumin/
waliturens canka sen ylöncahen ja wahingon tähden/ cuin
hän kärsinyt on / waan Pappismiehen pitä/ yhteisen Lain
jälken/ samas Oikeudes / cuin hän päällecanda / cohta wa-
staman ja oikeuden tekemän.

XVII.

Näitä vastaan cuin ylöncahesta/ ilman Laillisten estetten
näyttämätä Consistoriumin cuzzumisest itsens pois pitäwät /
pitä Mailmallisen Käsiwarteen turwattaman/ niin että yn-
siä saatetan cuultaisuteen/ rangaistan poisolemisen tähden /
Mailmallisen Lain jälken / ja mara Rytawelsens cusan-
nuren ja Wahingon.

XVIII.

Juttuwelsein pitä oikeal ajalla/ omas Personasans lä-
hestuleman/ waiccka jocu heidän siasans heidän Afians yhä
aja taita; Silloin coetellan ensin/ jos Asia taitan soviteta-
ta/ ja jos ei se taida tapahtua/ langetetan Duomio/ niissä a-
siois/ cuin tulewat Consistoriumin Jurisdiction alla.

XIX.

Asiat Capitlunnis/ pitä niin khrusti cuin mahdollinen on/
toimitettaman/ lyhykäisen ja Suusanan Proceffin cautta/ jos
niin tapahtua taita/ eli myös/ jos Asia niin waati/ ja Juttu-
weljet erinomaiusten syiden tähden/ caiketi sen päälle seifowat/
jotain pidenämälä / ja kirjoitusten toinen toistans vastaan
panemisella.

XX.

XX.

Consistoriumin pitä manaman Juttuveljiä/ että he sij-
nä kuin he toinen toistans vastaan puhuvat / poispitävät
häväistys ja soinnu Sanat/ niin myös/ ettei he millän ta-
valla Dikeutta ylöncaho / eli sen Duomiota vastaan puhu.
Se joca sidotan ylöncaheseen ja Duomion laittamiseen Con-
sistoriumita vastaan/ pitä cohta Radstuwan Dikeuden edes/
sijnä Caupungis kuin Consistorium on/ sentähden Caupun-
gin Fiscalilda eli joldain muulda/ sen Protocollan johdaturen
jälken / kuin Consistoriumis pidetty on/ joca myös uscotta-
man pitä/ tygö puhuttaman/ ja Mailmallisen Lain jälkeen
rangastaman / niñcuin ylöncaho olis Lagmannin Dikeu-
udelle tapahunut / sillä Consistoriumin Duomion lait-
tamus pitä niin arvattaman kuin Lagmannin Duomion
rickomus; ja ei pidä Radstuwan Dikeuden / Wircans mi-
stamisen tähden/ saldinan sijnä tapahtua jongun ajan wi-
wytystä / waan sencaltaiset Usiat ensimmäisnä Radstuwan
Päiwänä laillisest päättämän / niin myös ne tästä päälle-
pannut Sacot pitä Consistoriumille yrimäns tuleman. Riit-
awehein ricoret keskenäns / lykätän myös Mailmalliseen
Dikeuten / ei cuitengan ennen kuin Pää-Usia on loppuum-
tullut.

XXI.

Se Riitaweli kuin ilman luwata poisimene/ luettacan
ynsiäri / eli siri joca Usians ylönanda / ja maxacan Riita-
weljellens hänen custannurens / niin myös rangastacan y-
löncahen tähden Consistoriumia vastaan / sen jälkeen kuin
ennennimitetty Radstuwan Dikeus löytä soweljari Lain ja
laillisten Usiusten jälkeen/ hänen päällens panna; ja älkön
Con-

Consistorium olco sitä wähemmin walmit/ tekemän laillista päätöstä niissä asiois/ kuin heidän Oikeudens alla tulewat.

XXII.

Caicein Todistajain / kuin Consistorium Asian selity-
 rer tarwite/ ja Riittaweljet awurens ehiwät/ pitä cohta /
 jos he läsnä owat/ yhteisen Lain/ ja niyden muistuttamisten
 jälken/ kuin elicä Consistorium eli Riittaweli edesanda/ wa-
 lallans tunnusturens tekemän/ Riittaweljein/ eli niyden cum
 heidän sians uscotut owat / läsnä olles/ Radstuwan Oike-
 uden edes/ siinä kuin Consistorium on. Mutta jos ne Todis-
 tajat/ joiden päälle huuttan/ olisit pois caucana/ niyn ettei
 he ilman suurta waiwatans taidais sinne tulla/ niyn mah-
 tawat he samalla tawalla tunnusturens tehdä/ siinä Paic-
 lacunnas josa he asuwat/ elicä Caupungis ensimmäisnä Rad-
 stuwan Päiwänä/ eli Maalla ensimmäises Käräjäs; Ja jos
 Käräjän aica olis caucana/ ja Asia Consistoriumis ei kärsis
 wihwytystä/ niyn pitä Todistajat cuguttaman lähimmäiseen
 Caupungijn/ ja siellä tutkittaman / niyncuin ennen sanottu
 on/ ja saman Oikeuden pitä cohta tiedon andaman Consi-
 storiumijn/ mitä siinä tehty on/ ilman palcata. Jos joku
 Kihlacunnan eli Radstuwan Oikeus caiken tämän tekemätä
 jättä/ niyn se rangaistan kuin s. 20. mainittu on.

XXIII.

Caiceki Capitlumin Duomiot/ jotca sawat laillisen wot-
 man/ pitä Meidän Wircamiehem cohta caikella todella täy-
 dellisest Execution saattaman / taiceka ulosseisoman sen kuin
 38. s. Oikeuden käymisen Processis sisälläns pitä ja waati.

XXIV

XXIV.

Jos jocu taidais hywål tiedolla löhtä ihens waiwaturin
 Consistoriumin Resolutiolla / Päättämifellä eli Duomiotolla /
 niñ mahta se sama nõyrällä Rucouskirjalla / silloin cuin par-
 hallans Hofrätis istutan / eli siitã lähin ensin istuman tullan / e-
 desanda waliturens sen Meidån Cuning. Duomioistuimen ja
 Hofrätin edes / josa Patckacunnas Consistorium on / jonga
 pitã cohta / ja ilman yhtån määrätthã processã / sisälano-
 man sen päälle Consistoriumin ja toisen Rytawehsen selitystã /
 cuullen siitte molembia Rytawehjiã suusanalla / jos niñ tar-
 witan; Ja siitte asetta ja resolvera siinä Hofrätti / niñcuin
 Meidån Duomion pitãjã / ja Meidån puolestã / niñcuin he
 löhtãwät Asian oikian Tilan ja oikeuden canssa soweltian o-
 lewan. Ja niñ pñan cuin jocu ajattele sillä tarwalla tahtowans
 mennã Hofrättijn / niñ pitã hänen cahderan Päiwãnsisil /
 siittecuin Consistoriumin Päättãmys hänelle ilmoitettu on / ai-
 coimisens cunniallsil Sanoilla Consistoriumille tietãwãr
 tekemån / eli oleman sitã paitsi. Jos jocu löhtån / ilman
 tähdellisiã Syitã nãtu Consistoriumin ylihe walittanen /
 niñ pitã se Meidån Häfrätildãn sacoitettaman Sadal Da-
 larilla Hoyia Raha / puolen Consistoriumijn / ja toisen puo-
 len Seuracunnan Warwaisille / eli lähimmäiseen Hospita-
 lijn / josa shypã asu; jos ei hån woi sitã Sackoa tehdä / niñ
 ulossesocon cahden Wijn sangiuden Wedel ja Leitwällä. Mut-
 ta jos muutoin Asia / josa jocu löhtã hãnens waiwaturi / olis
 meidån oikiast Dpistam ja Religionista / Papiñ Wirast opetta-
 mises / saarnamises / ja Jumalan Palwelurẽ tekemises / niñ tah-
 dom Me cohta anda Asian tulla Meidån oman Revisionin alla /
 ja siitte sen ylihe niñ asetta / cuin Me löhdãm oikiari / ja cuin
 Asian tila waati. Ja joca ilman Syytã / ja waatimatto-
 mas

tekemån laill...
 ns olla tulwot...
 um Asian sel...
 õt / pitã coh...
 muistute...
 li edesanda...
 / eli niñden...
 adstuwån...
 tta jos ne...
 ana / niñ et...
 lla / niñ mah...
 dã) siinä...
 nsimãisnã...
 arãjã; Ja jos...
 riimũs ei...
 lähimmäise...
 ennen sanott...
 dãmã Cons...
 cata. Jos j...
 dãmã tekemã...
 on.
 wat laillisen...
 ikella todella...
 sestoman sen...
 pitã ja wa...
 III

mas tilasa Meitä sinä waiwa / se pitä carikertaisen Sacon
allatuleman/nimittäin/taicka Cahdensadan Dal. Hopia Ra-
ha/ taicka Eucauden fangiuden Bedel ja Leiwällä / ja il-
man sitä maraman Rytawelsiens Wahingon ja Eustannu-
ren/ niñ myös ulosseisoman mitä yhteinen Laki/ ricoren A-
sianhaarain jälken/ wati.

Mitä muuta on/ niñ osendacan Meidän Duomio-Ca-
pitlumit ikens Meidän yhteisen Lakim ja Dikeuden Käymisen
Asetusten jälken / niñ paljo cum ne sencaltaisijn Asoihin /
cum heidän etens tulewat / sowitetta taitan. Tämän jäl-
ken nejoidenga tule/ mahtawat ikens osenda. Actum ut supra.

C A R O L U S .

CU

Cuning. Maij:tin

Udistettu Asetus/

Waloista ja Sabbatin Ricoresta.

ME CARL Jumalan Armost /
 Ruozin/ Götthein ja Wändein Cuningas/
 Suomen Suuri Kuhtinas/ Hertua Skå-
 nis/ Estinmaalla/ Wirois/ Carelis/ Breh-
 mis/ Verdis/ Stettin-Pommeris/ Cassubis ja Wän-
 dis/ Rügenin Kuhtinas/ Ingerinmaan ja Wismarin
 Herra; Niin myös Pfalz-Greifwi Rheinin Benjeris/
 Gällichin/ Clewin ja Bergin Hertua etc. Lemme tiet-
 täväri/ että waikka ihcingin pidäis oleman ihestans neu-
 wotun/ paneman niin yhtä sen korkeimman käskyä ihellens
 cuuliatser ojennuxer/ ja jälken seuramiseri cuin toistakin/niin
 Me löydäm me cuitengin/ettei Jumalan Nimen turhan lau-
 sumusta Waloilla ja kirourilla / ei myös Sabbatin ricosta/
 lueta/ muutamilda Jumalattomild ja häihynelkifild Ihmisil-
 dä/ niin suuriri ja cauhioiri Synneiri/ cuin ne owat/ ja sen-
 tähden ei he ensingän pelkä niitä tehdä; Semmengin ettei
 Ruozin kirjoitetus Pais ole pädu jotain Rangaistusta ja sacoa
 nimitettyin ylitsekähmisten päälle: Sentähden/ että ne cui-
 tengin/ niin paljo cuin ikänans Käskyllä ja Rangaisturella
 tapahtua taita/ tulisit ennätetyr ja estetyri/ olem Me hywär
 löytänet/ Meidän endisen/ Waloist ja Sabbatin ricomiseft
 ulos.

uloskäynten Aseturem udistä/ ja siinä jotain muutta ja cocon-
wetä/ eli lyhetä; tähdellä todella tällä manaten ja käskien
niin caickia yhteisest / cuin jocaista erinomaifest / cuin Mei-
dän Waldacunnasam ja sen omisa Maacunnis asuwat ja o-
leskelewat / sencaltaisia yllisekäymisiä carttaman / usein ja
hywin Mielen johdattaman/ cuinga hirmuinen asia se on/
sen caickein korkeimman Jumalan surta ja pyhä Nime/jota
me olemme welcapät yllistyrel ja Cunnialla muistaman/Wa-
loil ja Kirourilla pilcata / ja HERRan Päiwä eli Sabba-
tia/ joca on meille leworit ja pyhittämisex annettu ja asetet-
tu/ sencaltaisel Työllä/ cuin ei mikän hätä waadi/ eli syndi-
sel Elämäkerralla / juuri wastoin Jumalan angarata Kieldo/
rictoa ja turmella. Seura sentähden:

Waloist ja Kirourist.

I.

Ei kellengän pidä oleman sallittu Wala tehdä / eli a-
noa/ waan niissä asiois/ cuin Jumalan Sana ja Ruohin La-
ki sen myödenanda ja waati; Paiksi sitä olcon caicki Wan-
nomus peräti ja angarasti poiskielty/ ja todistacon ihcekutn
Puhens sillä/ että hän sano: Ja ja Ei/ ja wahwistacon to-
tudens cunniallisel Elämäkerral ja yrimacaisilla wilpittömil
Toilla.

II.

Sarnamiesten pitää usein neutwoman ja uscollisest ma-
nantan Sanancuulioittans / Opettaitten Opetuslapsians /
Wanhemmitten/ Isännitten ja Emännitten Lapsians/ Wa-
kens ja Berhettäns/nijn myös niiden /joilla muutoin on woi-
ma ja oikeusjongü yllisen käskä ja wallita/caicki alamaisians/
että

että he carttavat Waloja ja Kirouria/ Käyden itse heidän edelläs hywät Esimerkillä/ ja pannen siihen tygö sowelian curituren ja rangaisturen Huonesans/ cosca joku ricko. Jos he poisjättäwät sencaltaisen tarpellisen Curituren ja peräncahomisen/ cuin aicanans tapahunnan pitä niiden ylise/ jotca owat nöyryten ja cuuliatfuteen heidän alans annetut; eli jos he itse wannowat ja kiroilewat/ ja saattawat muuta niin Jumalattomaan menoon/ niin pitä heitä ensimmäinen kerta Sielunspaimenilda waroittaman/ ja tästä heidän waarallisest ja suurest erhetyrestäns ja Eugunpitämättömydestäns erinäns neuwottaman. Jos ei sillä mitän aicoin saada/ niin pitä heidän toisen kerran Kirkeherralda/ ynnä Seuracunnan Wanhimilda ja Cuusmiehilda/ saaman ensimmäin tygö puhen ja Manauren; Ja jos ei he vielä sestetän ihens ojenna/ eli täydel todella opeta ja curita Lapsians ja Mammaisians/ niin pitä heitä colmas kerta waroittaman/ ja cohta ynnä silloin tekemän Dalarin Hoytaraha sackoa/ puolen Kirkeoon/ ja toisen puolen Pitäjän Waiwaille. Ne jotca ei woi Sacko mara/ pitä Sunnuntaina pandaman Stuckiin/ ulcomaisel puolella Kirconowe/ ikellens häpiäri/ coco Seuracunnan edes. Jota warten Me myöskällä käskemme Nimismiehiä ja Neljäscunnan Miehiä/ sen perän cahoman/ että cohtulinen Executio tapahtu/ ja että joca Kircon tygö sencaltainen Stucki tehdän/ sencaltaisil Jumalattomil Pelwor ja Rangaistureri.

III.

Ne jotca ei tästä ihens ojenna eikä paranna/ waan edespäin täydellä aicomisel paatunet wihoittawat Jumalan/ ja pahendawat Lahimmänsens/ elickä Wihas ja kiucusa/ eli

sa/ eli cauhiaista tottunest tawasta/ joca/ cosca hän ei tottele
edelläkäyneitä waroimisen kertoja ja Manauria / waan
paatunenna pysh/ pitä yhden caltaiseri luettaman / ne pitä
edesannettaman sen Duomioistuimen edes cuin oikuidel tule/
Ricoreens sidottaman/ ja wihden Dalarin Hopia Rahan Sa-
con maraman/ eli istuman cari Sunnuntaita Stukis Kir-
con Owen edes.

IV.

Jos jocu Sarnamies löytän hitari/ tässä opettaman ja
manaman Sanancuulioittans / eli jos hän itse on picainen
wannoman/ niin pitä se sama ensimäisen kerran niida jotca
wannomisen cuulewat / waroittaman; Toisen kerran an-
nettaman Bispan ja Consistoriumin eten/ ja siellä saaman
cowan tygö puhen. Jos hän colmannen kerran sidotan lu-
gumpitämättömyteen eli omaan waanomiseens / niin olcan
colmatta osa palcastans ja sisältulostans pahti / neljän-
kerran puolta palcans/ ja wihdennen kerran panman määrä-
tyr ajar pois Wwaldans/ ja jos hän paatunenna pysh/ ilkiäst
tawasta ja kiucusta/ sillä muoto syndiä tekemäs / ja multa
pahendamäs / niin ei pidä hänen ikänäns enä sitä jäl lens
saaman.

V.

Jos tämä Syndi tehdän ilkiäst tawast/ kiucust ja Wi-
hast/ Jumalan Huonesä / niin pitä Shypään / ehkä cuca
hän olis / jos hänellä on jocu Palwelus / ja enä cuin 200.
Dal. Hopia Raha Palca / tekemän Sata dalarit Hopia
Raha sackoa. Jos hänelle on wähembi / eli ei ollengan
palca / tehdön Wüsilkmündä Dalarit Hopia Raha
sackoa / Kirckoon ja Pitäjän Waiwaisille cahda ja-
cain. Jos ei hän woi coco Summa ulosanda / istucan Stu-
tis/ neliä Sunnuntaita järjestäns/ ja maracan ilman sitä
wüsi

wiſſi Dalari Hopia Raha ſacko/ eli tehkän niſn monda Endopäiwa Kircon tarperi / cuin ſe maxetur tule / ja ſeiſocan wiela ſitte julki Ripin. Jos eltiwallaiſeſt wanotan paljon Caſan cocouris/ ja Bieraspidois/ eli Marckinan aicoma ja Oikeuden käymisſis/ eli muutoin Catuil ja Cuilla/ joitſa ſuuri Bahennus ja haſu tule/ niſn ſe rangaiſtan puolta ſitä wähemällä. Duomarin joca ſinä Paickacunnas on / pitä cohta ottaman Uſian ylös/ ja duomikeman/ ja Caupungin Wahtin/ eli muiden ſijhen aſetettum Maalla/ pitä Shypän taicka pitämän hänen Huoneſaus ja Härbäriſäns/ eli myös paneman Fangiuten/ juuri ſen jälken cuin Perſona on. Nällä jotca Kellarin päällä ja Crouweis wannowat ja kiroilewat/ ja matcan ſaattawat pahan mienon ja haſun/ olcon ſama Laki / jotca Perhen Iſännän pitä oleman welcap. iän / Cahdenkymmenen Dalarin päällä Hopia Raha/ cohta/ eli päiwa jälken/ edesandaman Duomarille/ jonga pitä ilinan wäntytſtä ylösottaman ja päättämän Uſian/ joco niſſtä colman nes punctis ylösannuiſt waroimisen kerroitſta on näiden caſſa waari otettu/ eli ei. Jos yri eli toinen jommalacummal täſä ylömmä nimitetyllä tavalla rickois/ ja ſe tahdois/ ilman Oikeuden waatimat ihens parata/ ja iſe anomat/ ſen Ricoren päälle pannum Sacon Kirckoon ja Waitwaiſille anda/ niſn ei pida häneldä ſitä kielttämän.

VI.

Näitä jotca niſn owat woitetut wiſhan kiukulda ja pieaiſet Jumalan Nimee turhan laujumaan / kiroilemaan ja wannomaan / ettei Oppi eikä Manaus / eikä Sacot eli Fangiuret/ taida aſetta heidän häſſy luondons ja paha Siſuſs/ niſncuin paatuneita ja uppiniscaiſia Syn-
 X
 dijä

dsiä/ ei pidä Jumalisten ja cumiallisten Ihmisten Canska-
 tämmises sallittaman/ ei myös josain Meidän eli Meidän A-
 lammaistien Balwelures pidettämän/ waan caiketi / cosca
 caicki parannuren toiwu hucas on/ ajettaman Maanculki-
 oiri määrättyr wuosicaustr/ eli aina edespäin täsiri/ nün-
 cum Asia ja sen tilat myödenandawat. Mutta joca nün
 ylönnannettu ja Christitoin on/ että hän hirmuisest häwäi-
 se ja pilleka Jumalata/ ja tule lailliest sijhen woiteturi/ se
 pitä ilman yhdetäkän armota pois. Hengeldäns rangaistama.

VII.

Että usein nün tapattu / että Lapsset / turhas meno-
 sans ymmärtämättömydest täsä erhettywät / nün pitä ne
 rangaistaman Wisalla/ eli muulla curiturel/ kuin heidän
 ikällens sovelias on/ ja parhait tule parannureri. Ne La-
 psset/ jorca ei senealtaiest curiturest ihens paranna/ waan
 ymmärretän olewan picasest wannoman/ ja usein sijhen si-
 dotan/ pitä ikällens häpiäri/ ja muille carterri / istuman
 Stufis / Kirconowen edes ; ; Mutta ne jorca owat yllise wä-
 dentoistakymmenen Ajastajan / pitä/ cosca ei he jälken edel-
 käpnein manausien ja waroimisten sitä lacka/ nün pidettä-
 män ja rangaistaman/ cukiñ Ricorens jälken/ kuin edelläkäy-
 wäissis Puncteis sanotan : Ja oleñ Walckawden canska ja-
 ma Laki.

VIII.

Jos jocu tule Walapattoisier Oikeuden edes/ eli muu-
 toin lailliest sidotan/ Omatundoans wastan wannoneri/ sitä
 ei pidä itänäns enä todistajar otettaman / ja sacoitettacan
 wielä sifte Laki jälken.

IX.

IX. Jos jocu syndiä tebe sitoin ihens Satanā canssa/ kirjoitturil eli Suusanoilla/ se pitä/ niñcuin Noittuden tähde/ pois Hengeldä rangaistaman: Mutta caieki Taiekauret Rumpemissil/ Ennusturil/ Puhalluril/ ja caiekinaisil cadottawaisil Juonilla/ niñ hywin cuin myös caieki uhramiset Puiden/ Betten ja Lähtein tykönä/ pitä Rahasacolla eli Sangiurella Wedel ja Leitwällä/ eli Eujajuorulla/ eli Wisasaunalla/ rangaistaman/ juuri sen jälkeen cuin Ricos ja Persona on: Josa pitä cahottama cungiñ Ikä ja Ymmärrys/ jos hän on wietelby/ ja jos hän on yhden kerran eli usiammasti/ sencaltaisia Syndejä tehnyt/ jonga jälkeen pitä Rangaistus elickä huojettaman/ taieka enättämän.

Sabbatin Rícoresta.

I. Niñcuin se on Jumalan Käsky ja Päällepano/ vyhittä Lepopäiwä/ ja ei jocu ehdollinen cappale/ niñ pitä caiekein Wanheimmitten/ Isännitten ja Emänitten/ ja niñden joilla muutoin/ yhdel eli toiseltawal/ on muiden ylise walda heille sanoa ja käskē/ ei ainoastans ihe welcapāt oleiman/ ilman poisjättämätä ja Jumalisel Halulla/ tekemän Jumalan Palwelurens Sabbatin Päiwänä/ ja sen saman käyttämän caiekein korkeimman Jumalan kytorex ja Eunniari/ mutta myös caiekel abherudel pitämän alammassians siihen/ että he teki sitä sama/ ja ei millän muoto saldiman heidän jotain estens otta/ cuin olis pahendarwainen/ eli tulis Jumalan Palweluren esteri/ ylöncaheri ja poisjättämiseri/ yhtäläisen Rangaisturen päälle/ niñ sille joca muita siitä estä ja pois-
K 2 pitä/

pitä/ kuin sille joca itse siellä pois jää/ ja muutoin sen Päi-
wän turhil Alcarilla ja niillä Toilla culutta / joita ei hätä
tarwe waadi/ joca Rucourijn ja Nurhuutamiseen / ja myös
corkemman Jumalan Palwelureen ja Sunniaan/ Mlistyreen
ja Kytoreen/ ainoastans käyettämän ja pyhitettämän pitä.

II.

Jos jocu löytän olewan niin Jumalatoim/että hän har-
woin / eli ei costan tule Kirckoon / ja sinne cusa Jumalan
Sana sarnatan/ eli se kuin vielä pahempi on/ tämän Syn-
dins edestä pahendawaisil Sunoilla wasta/ se pitä ensimäi-
nen/ toinen ja colmas kerta waroittaman / ja hänen cans-
sans juuri niin tehtämän / kuin toises Punctis Waloist ja Ki-
rourist sanotan; Ja jos ei sillä mitän aicoin saada/niin hän
pitä asetettaman Mailmallisen Oikeuden eten/ ja rangaita-
man yhdel tawalla sen cansa / kuin Kircos wihoitta Juma-
lan/ ja pahenda Lähimmäisens Waloilla ja Kircurilla. Jos
jocu sen edes wetä/että hän luke cotona Postilloja/ niin taitan
hänen voisolemisens hywär otetta/ jos hän on heikko/ Kirvulloi-
nen ja Saattamatoim/ eli muutoin niin sopimattomalla ja cau-
caisel Patcalla oleffele/ ettei hän taida/ muutoin kuin caickein
suurinnal waiwalla ja Waaralla tulla Jumalan Huone-
seen; ainoastans että se sama / costä hänen woimans pa-
rammin saldi/ ja mahdottomus ei ole hänelle estenä/ itens
sisälle laitta: Mutta jos se hymärretän / että hän Postil-
lans lukemisest teke Kircon ylöncähen/ niin hän pitä Kirko-
herralda ensimäisen kerran oiettaman ja manattaman/ ja
kuin ei se mitän auta/ Kirkoherralda ynnä ja Seuracunnan
Wanhimmilda. Mutta jos sekä ilman hedelmästä tapahtu/
asetetan hän Duomarin eten/ ja sacoitetan puolda wähem-
män kuin se edellinen.

II.

III.

Meşän meneminen ambuman / ja Merellä calaminen
 Jumalan Balweluren aicana / pitä peräti pois kieltä olemā
 40. Hopia Marcan Sacolla; Mutta jos Calancutu on käsillä /
 ja waara on / että oikia aica sen nautigemiseen obise mene /
 niñ mahtawat he / jälken Jumalan Balweluren / sijtä waa-
 rin otta / niñ myös Taloinmiehen myöden annettu / Ehto-
 puolis tarperens ja ravinnorens calaappyhtä / waan ei muu-
 toin. Niitä Ascariita taitan ilman rangastureta Sabbatina
 toimitetta / cuin owat wälttämättömät; niñcuin Ruan laitta-
 minen Taloisia / Lasten ja Carjan cahominen / ja muuta
 sencaltaista / oma eli Lähimmäisens hätä apu / costä waara
 ja turmellus käsiss on / ja Ascare senealtainen / ettei se millän
 muoto anna ihens wiwyhtä / erinomaisest Wuorten työsä / joi-
 sa toisinans alinomainen waari / peräncahomus ja murhenpi-
 tämys tarwitan: Cuitengin pitä ne / joiden niñsä on tekemisi /
 aina olemā neuwotut / ja welwolliseri tehdyt pitämān Ju-
 malisia Njaturia / ja cunnioittaman sitä suurta ja caickiwal-
 diasta Jumalata / Rucouril / ylistyrel ja Kiftorella; Ja niñ-
 den / joilla sencaltaisiss Tilois on walda kästeä / pitä aina /
 niñ puljo cuin ikänāns mahdolinen olla taita / niñ laitta-
 man / että niñsä Wäki wuorottain pidetān / niñ että se joca
 sijnä toimitures on yhden Sunnuntain pois / taita seurawat-
 sia mennä Jumalan Huonesen.

IV.

Mutta jos jocu Wircamies eli Työmies / Caupungeis
 eli Maalla / Sunnuntaina työtä teke ja Wircans harjoitte-
 le / sen pitä tekemān 40. Marcka Hopia Raha sackoa / taicka
 olemā cahderan Päiwä Fangiudes Wedellä ja Leiwällä.

K3

Samān

Saman Sacon alla/pitä myös caieki Teurastaminen ja Li-
hanmyyminen caiken Päiwän anettamanpoisollas/Niin myös
caiekinaiset Calum myjät / eli muut jotca käywät Catuilla/ja
nimbärins Huoneisa eli Cartanoissa/ jotain myymästä/pitä kiel-
tyt oleman tätä Ascarettans toimittamast / ennen Nehän
lyömä; Niin myös samal Rangaisturella myymästä jotain
Wenheis ja Morisa / nimitetyn ajan sisäl: Cuitengin teh-
kön tästä jälkinäises tilasa puolen sitä Sacko se joca myy / ja O-
staja toisen puolen.

V.

Caieki Kellarit / Olu- ja Palandowijna Crouwit / pitä
Ehtona Sunnuntain edellä künipandaman/ Seisemän lyö-
des / ja ei yhtän lastemist eli Juomist nyiden sisäl sallitta-
man/ Caupungeis eli Maalla / ennen kuin Nehän lyödes
Sunnuntain Ehtona. Ei myös pidä Krämä puodeja eikä
muuta Puodeja Sunnuntain Calu myhä awattaman; Caie-
ki samal Rangaisturella cum tästä lähin edelläkäywäises Panctis
sanottu on: Cuitengin mahtawat Hökäritten ja Peipojain
Puodit Nehän lyödes awetta / niin että Köyhä silloin sais
osta sitä cum hän rawinnorens tarwitse.

VI.

Jos joca pitää Metelitä Caduilla/ Huutamisel/ Nimbun-
sel/ turhil Jutuilla ja Tappelurella/ eli pitää muuta sopima-
toinda Meno Jumalan Palweluren aicana/ niincuin Cort-
tein ja Terningin heittämisel/ Juopumisel/ eli myös jos hän
tule Juoruxis Kirckoon/ niin se rangaistan niincuin se joca
Waloil ja Kirourella matkan saatta Metelin Catuilla ja
Cujilla/ ja paithi sitä sacoitettacon se joca joutu tappelureen/
kerimäns sen edestä/ Lain jälken.

VII.

VII.

Etta myös se paha tapa/ tulla hiljain Kirckoon/ ja lähte siitä ulos/ ennen kuin Jumalan Palwelus on päätetty/ tulis estetyri/ niin pitää niiden/ jotka löytän omasta ehdoista ja elkiwallast/ ja ilman hädätä Kirckosta uloslähteneri/ ja ne jotka ei silloin cosca Yhtensoitetaan/ eli cohta sen jälkeen/ sinne sisältule/ tekemän Sacco Cuusi Marcka Hopia Raha joca kerta/ Caupungeisa: Mutta jos jocu Maan Kylis tule hiljain/ ja tietävä on/ eli toderi saada taitan/ ettei hän niin cuin caucana Kirckost asuwainen/ ole cuullu Soittamista / eli tainnut niin hywin Mica arwata / niin pitää se ensinäisen kerran waroittaman / että hän tästedes laitta ihens oikial ajalla sinne/ ja toisen kerran tekemän yhden Marcan hopia Rara saccoa; Mutta jos hän tule colmannen/ eli usiamman kerran jälle / ja niin nähtävä on/ että hän omalla aicoini sellans täsä erhetty ja ihens pois pitä / niin pitää hän cari sen werta Saccoa tekemän.

VIII.

Jos ei Wanheimmat perän cabo/ ja siitä waaria pida / että heidän Lapsens/ cosca he sille jälle tullet owat / menevät Kirckoon/ niin pitää heidän ihe/ niin usein cum Lapses löytän ulkona/ Mässämises / Spelamises ja turhis Jutuisa/ oleman welcapaat ulosandaman Saccon heidän edestans/ ja andaman heidän siette cotona Selkänahallans mara erhettyrens.

IX.

Comædiat/ Kortti- eli Terningspeliä ei pida Sunnuntaina sallittaman; Ei myös Pallihyönetta Spelamiseen ja turhaan Njan culuun arwettaman / Nehänhymmenen Marcan Saccon päälle.

X.

X.

Ei kenengän pidä niin Wieraitta kuhuman / eli niin Wieraspiitoon menemän / Sunnuntain puolipäiwäst / että sen kautta Ehtokirkost pois ollais. Ja koska Häitä Sunnuntaina pidetän / niincuin enimmitten Maalla tapa on / niin se pitä tapahduman oikialla Hialla / ilman Jumalan Palweluren estettä / ilman ambunnista ja Trummun lyömistä / ja caicke muuta sopimatoinda meno; niincuin pahendawatsta Juopunnista ja ylöshömistä / Kiecumata ja Huutamista / Riittä ja Toraa / Waloja / Kirouria ja Tappeluria. Jos joku näihin Syndein lange / ja Sarnamiehen manaurin / eli jos ei hän läsnä ole / muiden toimellisten Miesten waroimisen jälkeen / ei cohta idzens ojenna / ja siitä lacka / niin hän rangaistan samalla tawalla / cuin 3. Punctis Waloista ja Kirourist edespannan.

XI.

Ei mahda kengän Sunnuntai- ja Juhlapäiwinä / jotain Waellust Maalla eli Merellä etensotta ja alca / ennencuin Jumalan Palwelus / niin Caupungeis cuin Maallakin on toimitettu / Neliänkymmenen Marcan Hopia Kahan Saccon päällä / sen päälle joca waelda / ja Carikymmenenä Marca sen päälle / joca Hewoisen eli Wenhen sitä warten palcan edest anda: Mutta jos joku on tiellä ja Matkans päällä / niin pitä hänen / koska Sunnuntai- eli Juhlapäiwä sisä lange / caickella muotoo niin laittaman / jos se Maalla on / että hän tule lähinnäiseen Kirckoon / ja teke Jumalan Palweluren / eli jos se on Merellä / että he pitävät Kirouria / ja ylistävät Jumalata Psalmeil ja Rytoswirillä. Se joca tämän tekemätä jättä / oleon langennut samaan Sackoon / cuin täsä ylömmä sanottu on.

XII.

XII.

Nämät Usiat pitää niincuin muuttin Ricoret ja pahat Teot/ ylösotettaman ja duomittaman/ niissä Duomio Istumis/ joissa se tehdä tule Caupungeis ja Maalla. HofRätis pitää Fiscalin oleman päällecandajan/niin hywin cuin niissäkin Caupungeissa/ joissa Fiscalin on/ muutoin Caupungin Wachtmeisterin eli KylänFouadin; Ja Maalla Nimismiesten ja Nelsjäscunnammiesten/ joiden pitää welcapää oleman / Kirko-herran tiedosta/ andaman ylöskirjoitta niitä jotta yhdel eli toiselta tawalla tätä Meidän Usitustam vastaan eltiwallaisest rikokowat ja hundiä tekewät. Jos he jotain näistä caikista pois ja tekemätä jättäwät / Caupungeis eli Maalla/ liatengin jos joku Kirkoherra/ saldi Seuracunasans jongun Secaseuran ja pahan menon/ ja sencaldaisel saldimisel- ja waiolemisellans teke izens toisen Ricoret osalliseri / niin pitää sekä niiden etä hänen / niin hywin cuin Duomarin itse / jos ei hän oikian päällecandamisen jälken Ricosta ylösota ja duomitse/ käymän saman Rangaittusen alla Synypään eli Rickojan canssa.

XIII.

Caikista niistä Sacoista / cuin näissä Usiois langewat/ pitää Päällecandajan aina oleman cudes Osa/ ja se cuin ylitse on tule cahdajacoon/ Kirkoon ja waiwaisille. Päällecandaja pitää myös welcapää oleman/ warouman Lähinäistans Siwendellä / erinomaisest jos hän erhetti Tietämättömydest ja Ymmärtämättömydest / ja ei cohta candaman Usiat Duomarin eteen/ ennen cuin hän tietä/ ne toises Punctis sisälwedetyt waroimisen kerrat edelläkäynen. Jos joku otta sifitte Wiban ja Wainon Päällecandajat vastaan / niin pitää se sentähden rangaittaman/ niincuin itse Työngin edestä: Mutta jos taas joku Wibast/ Cateudest ja Rahanahtneudest/

V

eli

eli muusta hywäntaitamattomudest jongun päälle syhttö-
mäst canda / niñ karsikon saman Rangaisturen / cuin sen
Päällecannetun olis pitänyt allakäymän / jos hän olis sy-
pääri löyhty.

XIV.

Caiken tämän päälle / cuin tässä Meidän Usseturesam
käsketään ja asetetaan / pitä Meidän ylimmäinen Ståthålla-
rim/meidän GeneralGouverneureim, Gouverneureim ja Maan-
herrain / niñ myös Esivallan Caupungeisa / ja Foudein /
Nimismiesten ja Neljäscunnan Miesten Maalla pitämän
ahkeran waarin ja peräncasomisen / ja niñ laittaman / että
caicki ylitsekäymys tätä vastaan / oiktal Halla tietäanneturi /
ja että Duomion sekä Execution ala saatetur tulis. E-
nämmitär wahwuderi / olem Me tämän omalla Kädellä ala-
kirjoittanet / ja Meidän Cuning. Sinetilläim wahwista an-
danet. Annettu Stockholnis / 17 Octobris Anno 1687.

C A R O L U S.

Cuning. Maij. tin

Asetos ja Steldo.

Zappellurista/ Capinoista ja Pahennu-
rista Kircoista

ME CARL / Jumalan Armost /
Ruozin / Gøthein ja Wãndein Cuningas /
Suuri Ruhtinas Suomesa / Hertua Skaa-
nis / Estinmaalla / Wiccois / Careis / Brehe-
mis / Verdis / Stettin-Pommeris / Cassubis ja Wãn-
dis / Rügenin Ruhtinas / Ingerinmaan ja Wismarin
Herra; Niin myös Pfalz-Greifwi Rheinin Bejeris /
Gälíchín / Clewin ja Bergin Hertua etc. Teemme tiet-
täväxi / että ehkä Ruozin Lausa / ennen on niyden päälle
Rangaistus pandu / jotca Kircko-Teillä eli Kircon sisälle
jollecullen / haawoittamisella ja Lyömisellä / ylöllistä teke-
wät / niin Me cuitengin pidämme sencaldaisen Työn niin
suurna ja cauhiana / sillä Huonet on HCKralle pyhitetty
ja sen korkeimman Cunnia asuu siinä sisällä / että ne jotca
sencaltaista tekewät / wihoittawat Jumalan ja Pahenda-
wat Seuracunnan / pitä toweimman Curituren ja Ran-
gaisturen ala tuleman / ja sentähden olem Me hywäxi
löytänet tämän cansa ja tällä Meidän awoimella Kirjal-
lamme säättä ja asetta / että cuca ikãndus Kircosa Miec-
kans paljasta Zappelureen / eli muutoin sen sisällä jongun
päälle carca/jotacuta lyö eli haawoitta / hãneldá pitä Hengi
pois

pois otettaman; Mutta nee jotca jussiwät / lyckiwät
eli nyhkiwät toinen toistans / pitä Sata Dal. Hopia Raha
sackoo wetämän / ja ne jotca muutoin rütelewät ja toruwat
Zumalan Huoneesa/ eli tulewat sinne täynnä ja juowurisa/ ja
mateau saattawat Capinan ja Bahennuren/ pitä wisikym-
mendä Dalaria Hopia Raha sackoa wetämän; Se joca ei
woi maraa näitä Sata Dalaria Hopia Rahaa/ rangaiستاcon
Cuuden kerran Cuan juoremisella / eli Eucauden fangen-
della/ nautiten Wetta ja Leipää/ ja 50. Dalarin Saccon ede-
stä/ puolella sitä wastan/ sitte ulossetsocon niin se yri cuin
toinengin julkisen Kircon Rangaiستuren. Tämän jälkeen jo-
cainen jonga tästä tule waari otta/ pitä izens cuuliaisesti käyt-
tämän. Suuremmari wahwisturexi olem Me tämän omal-
la Kädelämme ala kirjoittanet ja Meidän Cuningal. Secrettl-
läme wahwista andanet. Stockholmisa 22 päivä. Joulucuu-
sa/ Wuonna 1686.

CAROLUS.

Register.

Kirkko-Ordningin Lugu.

	I. Luce.	
Diklaſt Chriſtillifeſt Opia.		pag. 1.
	II. Luce.	
Saarnaſta ja Jumalan Palweluren määraſtyſtä Pitä- miſeſtä.		pag. 6.
	III. Luce.	
Eaſteſta.		pag. 18.
	IV. Luce.	
Hätäeaſteſta.		pag. 23.
	V. Luce.	
Synnyttäwäiſten Kirkonkäämiſeſi.		pag. 24.
	VI. Luce.	
Ripiiſtä eli Synnin pääſtöſtä.		pag. 25.
	VII. Luce.	
Sala ripiiſtä.		pag. 26.
	VIII. Luce.	
Yhteifeſt Ripiiſtä.		pag. 29.
	IX. Luce.	
Zulkiripiiſtä ja Kirconrangaſtufeſta.		pag. 32.
	X. Luce.	
Pannaſta.		pag. 35.
	XI. Luce.	
HEKran Ehtollifeſta.		pag. 39.
	XII. Luce.	
Yhteifeſt Kuourefi ja Pitamiſta.		pag. 45.
	XIII. Luce.	
Kirkoweifufiſta.		pag. 46.
	XIV. Luce.	
Zuhla- ja Pnhäpäiwiiſtä.		pag. 47.
	XV. Luce.	

XV. Lucu.	
Rihlamisest ja Awiofääskystä.	pag. 49.
XVI. Lucu.	
Erosta Rihlauris ja Awiofääskys.	pag. 61.
XVII. Lucu.	
Satrasienja Fangein oppimisest.	pag. 69.
XVIII. Lucu.	
Christulisesi hautamisest.	pag. 74.
XIX. Lucu.	
Sarnawirasta.	pag. 79.
XX. Lucu.	
Bispan walihemisest.	pag. 96.
XXI. Lucu.	
Walitun Bispan wiikimisen tawast.	pag. 98.
XXII. Lucu.	
Pappein orderamisen tawast.	pag. 103.
XXIII. Lucu.	
Cuinga laillisest euhuttu Kirkohera pitä Seuracundaan a- setettamaan.	pag. 109.
XXIV. Lucu.	
Bispoista/ Superintendenteist/ Prowasteist/ Kirkoherroist/ Cappalaisist/ ja muista Kircon palwelioista.	pag. 111.
XXV. Lucu.	
Pappein Cocouresta;	pag. 126.
XXVI. Lucu.	
Kirkoist/ ja niiden Caunisurist ja Omaisudest.	pag. 130.
XXVII. Lucu.	
Cuinga Jumalan Palwelus pitä udest raketus Kircos aliet- taman ja pidettämän.	pag. 135.
XXVIII. Lucu.	
Hospitaleista eli waiwaisten Huoneista.	pag. 136.
Cuingal. Maq:tin Asetus/ cuinga Diakonden käyminen Duo- mo-Capitulunis pitä pidettämän.	pag. 144.
	Regi-

Registeri. Kirko-Ordningin ylitse.

A.

Advokat Fiscalin Apu Kircon Maiden Rikdois. c. 26. §. 5. pag. 133

Almu andaman neuwotan sitä cuin on seisonut Kircon Rangaisturen. c. 9. §. 3. pag. 33.

Almu Kirckoon soittaminen. c. 2. §. 4. pag. 10.

Annexat., c. 2. §. 7. pag. 13. c. 19. §. 20. pag. 90.

Apostolin Päiwät/ cuinga pitä pidettämän. c. 2. §. 3. pag. 10.

c. 14. §. 1. pag. 47. cuinga Sarnain cansa pitä tehtämän/ cosca ne langewat Sumuntain päälle. c. 14. §. 3. p. 48.

Apostolein Päiwinä saa cauppa ja työtä tehdä/ jälken Jumalan Palweluren. c. 14. §. 1. pag. 48.

Archivum. c. 26. §. 6. pag. 133.

Arckipispa. Sen cuolema ilmoitetan Cuningalle. c. 20. §. 4.

p. 98. Sen walikemus. ibid. coconpangan uusia Rucouria/ cosca niitä tehtämän pitä/ ynnä Consistoriumin cansa.

c. 12. §. 2. pag. 45. neuwotan laiscoja ja pahoin ihenskäyttäwäisiä Bispoja. c. 24. §. 14. pag. 118.

Asian Karcaisemus Capitulumis. §. 19. pag. 152.

Asian ajaja toisen puolest/ cuinga pidetän Consistoriumis.

§. 18. p. ead.

Assessores Duomio capitulumis. §. 1. p. 144. Hof-Consistoriumis. ibid. p. ead. Stockholmin Caupungin Consistoriumis

ibid. heidän walans. §. 6. pag. 147.

Awaimet Kircon Arcuun keneldä pitä tallella pidettämän. c. 26. §. 8. p. 134.

Awiopari riitele ja ei siitä lacka/ cuinga niiden cansa tehtämän pitä. c. 16. §. II. p. 67. 68.

Awiopuolisans jocu ylönananda pahudesans c. 16. §. 8. p. 65. §. 12. p. 68. Jos jocu wircans tähden caurwan poiswiipyn/ ja ei yhtän

Registeri.

tän Tieto ihestäns anda taida. *ibid* §. 9. pag. 66.
 Awioskäsky cuinga aljettaman pitä. c. 15. §. 4. pag. 53. Sit-
 hen ei pidä kenengän ihens andaman/ joca ei ole tullut lailli-
 seen ja täyten ikäns *ibid*. §. 5. Jotca sihen tahtowat ihens
 anda/ niiden pitä edellä ottaman Wanhemmittens Neu-
 won ja Suostumisen. *ibid* §. 6. Awioskäsky wierast Religio-
 nist *ibid*. §. 8. p. 54. Jotca huoruden Synnillä ihens ric-
 kowat/ ei pidä Awioskäsky toinen toisens cansa rakenda-
 man c. 15. §. 7. p. 54 Newasten wälillä pois kielty. *ibid*. §. 9.
 p. 55. caickein edestä/ jotca sitä tahtowat päättä/ pitä
 Sarnastuolilda cuulutettaman. *ibid*. §. 18. p. 58. cuinga
 pitä tehtämän/ cosca jocu tahto kiellä Awioskäskyn *ibid*. §.
 26. p. 60. Sen ero/ vid. Eron Synyt.
 Awioskäskyn asiat cutca tulewat hengeltiseen/ eli mailmalli-
 seen Oikeuteen. c. 15. §. 1. p. 50, 51, 52.

C.

Caatuwaiseen tautijn jos Pappi tule. c. 19. §. 30. p. 94.
 Camalat asiat cuin tapahuwat/ kirjoitetan Kircon Kir-
 jaan. c. 24. §. 8. p. 115.
 Capitlumi vid. Duomio Capitlumi.
 Cappalaiset heidän cukumisens ja asettamisens c. 19. §. 9. p.
 83. heidän Wircans ja welwolisuudens. c. 24. §. 25. p. 122.
 Osottacon Kircoherralle cunnian ja cuulaisuuden Wi-
 ran asiois *ibid*. ilmoittacon hänelle cosca heittä cuhutan
 Lasta ristihemän. c. 3. §. 5. p. 20. Sarnacon Visitacios, jos
 Kircoherra on sairas. c. 24. §. 9. p. 116. Pitäköön ahkerasti
 Lasten Opettamisen päällä. *ibid*. §. 11. p. 117. Ei mahda
 pitä muuta siasans ilman Kircoherran luvata. *ibid*. §.
 26. p. 123. Heidän sallitan pitä Apupappeja/ cosca ei he
 ihe woi Jumalan Palwelust ylös pitä. *ib*. §. 29. p. 123.
 Heidän Palwelustans ei pidä Kircoherrald wäärin käy-
 tettä.

Registeri.

- tettämän. *ibid.* §. 26. 28. cutca heistä pitä muistettaman
 Kirkoherrain walihemises. c. 19. §. 7. p. 83.
- Cappeli udest raketan. c. 27. §. 1. p. 135.
- Caste/ pidetan suurinmas cunnias. c. 3. §. 1. p. 18. Sijhen
 pitä Lapsset cahderan päivän sisäl toimitettaman. *ibid.* §.
 2. p. 19. Kircosa/ paiksi häätä tila/ Sunnuntaina/ Pohja,
 päivänä/ eli Kucoushetkenä *ibid.* §. 3. Seuracunnan o.
 milda Papeilda/ erittäm Kirkoherrald. *ibid.* §. 4. p. 19.
 Sijnä pidetan Cunnat meidän Religionistam. *ibid.* §. 5. §
 p. 20, 21. Uica ja Nimet kirjoitetan Kircon - Kirjaan. *ibid.*
 §. 12. p. 22. Löyhtyin Lasten Caste. *ibid.* §. 7. p. 21. Niiden.
 Lasten/ jotca owat wierast Religionist. *ibid.* §. 8. Musta-
 laisten Lasten *ibid.* §. 9. p. 21. Judalaisten/ Turckein/ Mori-
 anein ja Pacanain. *ibid.* §. 10. Apärä Lasten. *ibid.* §.
 11. p. 22.
- Catechismuren Opin päälle pitä wiriäst pidettämän. c. 2. §.
 2. p. 7. c. 24. §. 11. p. 117. Usetus sen selityrest ja tutkistelemu-
 rest/ Caupungeis ja Maalla. c. 2. §. 9. 10. p. 14. 15. Niiden
 Rangastus / jotca ihens sijtä pois pitäwät. *ibid.* §. 9. p. 15.
 Sama tuikiminen pitä ennen pidettämän kuin ripitetän.
 c. 8. §. 2. p. 30. Eistetä Hautamisilda. c. 18. §. 5. p. 76. Cunn-
 ga se pidetan Visitatioissa. c. 24. §. 10. p. 116.
- Catumattomat Syndiset ilmoitetan Hofrätille/ enneneuin
 Pannaan pannaan. c. 10. §. 2. p. 36.
- Caupungin Fiscalin pitä niiden tygö puhuman/ kuin Consi-
 storiumin ylöncahorwat/ ja laittawat sen Duomiota. §. 20.
 p. 153.
- Ceremoniat tähän asti tawalliset pitä pidettämän. c. 1. §. 7.
 p. 5. Joca Hüppacunnas yhdel tawalla *ibid.* p. 6. Mingä-
 caltaiset Casteisa. c. 3. §. 4. p. 20. Häisä. c. 15. §. 23. p. 59. Pi-
 Spain Wikkimises. c. 21. §. 1. 2. 3. p. 98. seqq. Pappein Wik-
 kimises

Registeri.

- Kunises.** c. 22. §. 2. p. 104. Uden Kirkoheraan sisälasettamises Seuracundaan. c. 23. §. 1. p. 110. Uden Kircon pyhittämisses. c. 27. §. 2. 3. 4. p. 135. 136.
- Coetleemus Sarnan pitäön / joca Papyr tahto.** c. 19. §. 3. p. 81. Joca Kirkoheraar taritan. *ibid.* §. 7. p. 83.
- Consistoriales olcon Bispalle avulliset.** c. 24. §. 5. p. 113. Heidän Istimens Consistoriumis. §. 1. p. 145.
- Consistorium.** vide **Duomid- Capitulumi.**
- Crimen lafa Majestatis, tunnustetan sala.** c. 7. §. 3. p. 27.
- Christilinen Opyi / perustettu Jumalan Sanas / käsitetty niissä Bää** Symbolis, ja selitetty Ausburin Tunnustures. c. 1. §. 1. p. 1. 2. Sihen pitä caikein Waldacunnas izens tunnustaman. *ibid.* Ja ne cuin Opetusähdys owat / sitocan izens sihen walalla. *ibid.* Jos jocu wierast Religionist sen wastanotta. c. 17. §. 8. p. 72.
- Christilisen Raackauden töisä izens harjoittacan setä Opettajat / että Sanancuuliat.** c. 17. §. 1. p. 69.
- Christuren Pijnan Historia / cosca ja cuinga sarnattaman pitä.** c. 2. §. 8. p. 13.
- Cunniat cutca oleman pitä /** c. 3. §. 5. p. 20. Heidän Nimens kirjoitetan Kircon Kirjaan. *ibid.* p. 21. §. 12. p. 22.
- Cuningas / pitä izellens caicki Regal- Tilat / nihin edesca- horens Kirkoherroja.** c. 19. §. 10. p. 84. Niin myös wapan toimituren niistä / Cuningan Cartanoissa / cuin yhdel ja toisella owat / ja ennen on niillä ollut Jus Patronatus. *ibid.* §. 16. p. 88. Hänelle ilmoitetan / cosca jocu tahto Kirko eli Cappelit udest raketa. c. 27. §. 1. p. 135. Cosca Bispantila awoi tule. c. 20. §. 1. p. 96. Arcki- Bispant cuolema. *ibid.* §. 4. p. 98. Waarattawat asiat Religionist ja Jumalan Palwelurest. §. 14. 24. p. 151. p. 155. Sen Asia / joca pitä Pannaan pandaman. c. 10. §. 2. p. 36.

Cunin-

Registeri.

Cuningan Neuwonadaitten sallitan otta ja pitä omia Papp-
peja. c. 19. s. 31. p. 95.

Cuolema niiden / cuin ovat Christilisesi elänet / ilmoitetan
Sarnastuolida. c. 18. s. 1. p. 74.

Cuole Pannaan pandu catumattomudesans. c. 19. s. 5. p. 38.

Muu Jumalatoim Synneisäns. c. 17. s. 4. p. 71.

Cuuluturet Morstianwäen edestä cuinga pidetän. c. 15. s. 18. 19.
p. 58. Mitkä Afiat muutoin Sarnastuolid cuulutetan. c.
2. s. 5. p. 11.

Cuhunnusta Consistoriumin ei totella / cuinga sen canssa teh-
dän. s. 17. p. 152.

D.

Decanuxen Duomio-Capitulumis Wirca ja welwolisuus. s. 10.
p. 149.

Disciplinæ Philosophicæ, joisa ne cuin Pappir tehdän pitä tut-
kittaman. c. 19. s. 2. p. 79.

Disputeramiset poiskieltyt Sairasten tykönä wierast Religio-
nist. c. 17. s. 8. p. 73.

Duomarin ei pidä kenengän oleman omas eli omaistens A-
stias. s. 8. p. 149. Ei nostet nlös Dikendest Sugun tähden /
edemmä cuin Neparat. ibid. Duomio-Capitulum. Sen
Praes ja Canssaistujat. s. 1. p. 144. Heidän Walans. s. 6.
p. 147. Ei kenengän pidä heilda kieltämän Wiricans cum-
niata ja cuulaisutta. ibid. s. 5. p. 146. Heille olcon yri
Notarius, ja yri Pedel. s. 2. p. 145. Sen Signetin pitämi-
nen. ibid. Tulcan joca Kestiwijckona ordinarië cocoon. ibid.
s. 3. Sillä on walda citerata peremptorië. ibid. s. 4. p. 146.
Cuinga tehdän / cosca jocu tahto toiseen Dikenteen / eli ei
tottele sen cuhunnusta. ibid. & s. 17. p. 152. Rihtaweljet tu-
lewat sinne ihe ibid. s. 18. Afiat pitä siinä lyhimmäst pä-

Registeri.

tettämän. Ibid. s. 19. Todistusten tutkimisest/ joiden pääl-
lä siinä huutau/ ja tarwitau. s. 22. p. 154. Caickein Asi-
ain/ cuin siinä uloslähetetän/ ala kirjoitta Bissa ja caic-
ki Consistoriales. s. 13. p. 151. Cuinga sen Duomion laitta-
minen ja ylöncake luettaman pitä. s. 20. p. 153. Sen Duo-
miot toimitetan cohta Execution. s. 23. p. 154. Joca ei ty-
dy sen päättämiseen/ se mahta walitta Hof-Rätin edes;
ja jos Asia on Religionista / eli jongun Pappin Wraasta /
Cuningal. Mahestetin Revisionin edes. s. 24. p. 155. Cui-
ta Awioskäskyn Asioita se mahta tutkia ja duomita c.
15. s. 1. p. 51. Siinä pitä myös Mailmalliset Awioskäskyn
asiat ensin edes annettaman/ ja coeteltaman sowindota.
ibid. & s. 6. p. 53. Siinä pitä caicki Awioskäskyn erot
tapahduman. c. 16. s. 1. p. 61. Duomitcan myös ne asiat/
cuin erinomaisest tule Pappain ja Schoulu Personin. s.
15. p. 151. Sacot sen ylöncakesta ja duomon laittamisest/
tulewat yrinäns sen omari. s. 20. p. 153. Sen osa niiden
Sacosta/ jotca ilman shytä waiwawat istäns sen Pää-
tören ylitse s. 24. p. 155.

Duomio-Capitumeilla caickilla Baldacunnas olcon heidän
nimitämisen Arckipispan walikemisest. c. 20. s. 4. p. 98.
Duomiokirkko. Sen sisältulosta ja omaisudest pitäkön Bissa
ja Consistorium waarin c. 24. s. 4. p. 113. Pitäkön OEco-
nomuxen joca caho sen tarwetten perän. c. 26. s. 1. p. 130. Cuinga
sen Parannuren cansha tehtämän pitä ibid. Sen wal-
dain Calu pitä joca wuosi inventerattaman/hywin perän-
cakhottaman/ eikä ilman Bissan ja Capitulumin Käskytä
uloslainattaman. eli poisandaman jotain. ibid. s. 7. p. 133.
Cuinga sen lugunlaskemisen cansha tehtämän pitä; niin
myös cosca joeu paljo mar awainen Rakeuus udest tarwitau.
c. 26. s. 2. 4. p. 131. 132. Sen kändiän omaisuden woimas pitämi-
sest

Registeri.

sest edesvastamisest ja jälleens woittamisest/ibid. s. 5. p. 132.
Duomiofircon Tynnyri vastaanotetan OEconomurelda. c. 26.
s. 3. p. 132.

Duomio-Prowasti olcon Praeseren sias Consistoriumis/ cosca
ei hän ihe läsnä ole. s. 9. p. 149.

E.

Ehtokircon Palwelus. c. 2. s. 6. p. 12.

Eripuraisus Awioparin wälillä cuinga sowitetan. c. 16.
s. II. p. 67.

Eron Syyt Kihlaures. c. 16. s. 2. p. 62. Awioskäskys/ibid. s. 6. 7.
8. 10. p. 64. 65. Sen Formular. ibid. s. 6. p. 64. Cuinga teh-
tämän pitä cosca jocu pyytä ero Kihlaures eli Awioskäskys.
ibid. s. I. p. 61. Cosca Awiopari eroitetan yhdes macamast.
ja rualda. ibid. s. II. p. 68.

Esipuhe pidetän lyhyeldä Morsiamen wihtumises. c. 15.
s. 21. p. 59.

Esivalda Caupungis pitä murhen löyhtyyn Lasten ylöspit-
tamisest ja caswattamisest. c. 3. s. 7. p. 21. Sopican Con-
sistoriumin cansa/ cutca Papit pitä asetettaman käy-
män Sairasten tykönä/ Ruton aicana. c. 17. s. 7. p. 72.

Este cosca tehdän Awioskäskhyyn. c. 15. s. 26. p. 60.

F.

Fangeja/cuin istuwat Hengens päällä/cuinga pitä opittaman
c. 17. s. 9. p. 73. Täärämist ja juopumust ei pidä niiden tykö-
nä sallittaman. ibid. nylle ei myös paljo Wina annettaman/
Cuolemaan mennefäns/ibid. p. 74.

G.

Gymnasiumein perän pitä Pispan cašoman c. 24. s. 3. p. 112.

Registeri.

H.

- Haudat kirkos mildiset oleman pitä. c. 18. s. 8. p. 77.
- Hautamiset. vid. Mahanpanaiset.
- Hengelliset asiat sala tunnustetan. c. 7. s. 4. p. 28
- Hengens huckajat vide ihens tappajat.
- HERRAN Ehtollisell pitä usein käytämän/ ja vähimmäri
3. eli 4. kerta wuodes. c. 11. s. 1. p. 39. Cuinga se pitä luet-
tamau/ kuin wastahacoisest yltisen wuoden ihens siitä pois-
pitä. Ibid. s. 2. Se pitä olettaman Seuracunnan Pa-
peilda/ siinä kuin hän asu. c. 11. s. 11. p. 44. Kirkos/ ja ei
cotona Huoneisa/ paitsi erinomaista suurta Syytä ja hä-
tätila. Ibid. s. 12. p. 44. Cuinga usein se pitä jaettaman
Seuracunnas. c. 11. s. 7. p. 42. Papin pitä Sarnastuolil
rucoleman Jumalata communicantein edestä. ibid. s. 9.
Cuinga niiden pitä ihens käytämän. ibid. Sen Rangai-
stus/ kuin Juowuris/ Ripittämät 12. tahto ihens siihen
tunge. ibid. p. 43. Cuinga Papin tule ihens käyttö sen u-
los jacamises. c. 11. s. 10. p. 43. Ne jotca ensimmäisen kerran
tahtowat sille mennä/ pitä tutkittaman Christilishdesäns.
c. 8. s. 2. p. 29. Cütea siihen päästetan eli ei ibid. s. 3. p. 31.
Siitä ei ydä ketän estettämän paljan puhen/ eli huudon/
tähden ibid. s. 4. p. 32. Ei Papin eikä hänen omaistens A-
sian tähden. c. 11. s. 6. p. 41. Cuinga sen / joca on oikiuden
kääntämises eli rüdas cowan Ihmisen canssa/ pitä siitä osal-
liser tuleman. ibid. s. 4. Sen wäärin käyttämises. ibid. s. 5.
Hocarit/ vid. Mietpuolet.
- Hof Consistoriumin Præses ja canshaistujat. s. 1. p. 144.
- Hofrätit alcawat sessionins Jumalan palvelurella. c. 2. s. 5.
13. p. 17. Nylle ilmoitetan catumattomain paha työ/ en-
nen kuin pannaan pannaan c. 10. s. 2. p. 36.
- Hofrättijn saa anda asians/ kuin löytä ihens waiwatur
Consistoriumin duomiolla s. 24. p. 155. Hospi-

Registeri.

- Hospitalit/ niille pitä oleman määrättyt Sisältulons/ ja ne wähendämät nautita saaman c. 28. §. 2. p. 137. Sen Rangastus/ joca ne luwattomasti hucutta. *ibid.* Cutca pitä oleman sen Edessetsijat. *ibid.* §. 3. Niiden wirca ja welwollisuus. *ibid.* & §. 12. p. 141. Siihen pitä joca colmas wuosi cari peräncasomus Miestä ajettaman. c. 28. §. 8. p. 140. Niiden toimitusest. *ibid.* Joca sinne tahto sisäl otetta/ andaan edestans carikhymmiend daleri Hopiakaha. c. 28. §. 6. p. 139.
- Hospitalin Pappain palcka *ibid.* §. 7. p. 139. Sen Foudist. *ibid.* Cuinga sen Lugunlastemisen cansa tehdän *ibid.* Waiwaisten ruockimisest. c. 28. §. 8. 9. p. 140. Jumalan palweluren pitämisest Hospitaleisa. *ibid.* §. 10. Niiden Rangastus/ cuin pitäwät paha elämäkerta/ ja andawat Estmiehille/ Pappille ja Foudille häpiälissä Sanoja. c. 28. §. 11. p. 141. Cuinga tehtämän pitä/ coica joca Wanha ja woimaton jolla on Sucu/ pntä siihen sisältulla. *ibid.* §. 13. p. 142. Niiden Sacot/ jotca tuowat wieran uscon opettaita waldacundaan/ tulewat yrinäns Hospitalille. c. 1. §. 3. p. 2. 3. Sen Osa Salawuoteuden Sacoist. c. 9. §. 4. p. 33. Sen Sacosta/ cuin ilman syhtä waiwa ihens Conistoriumin Duomiota wastan. §. 24. p. 155.
- Huonepappeja cuinga pidetän. c. 19. §. 31. p. 95.
- Huonetta ei pida aiwan lähes Kircko rakettaman c. 26. §. 9. p. 134.
- Huoruus Sen Kircon rangastus cuin wihityn cansa/ eli wihitty waldoman cansa huorin teke. c. 9. §. 4. p. 34. On syhy Awioskäskyn eroon. c. 16. §. 6. p. 64. Jotca sillä ihens riekowat/ ei pida Awioskäskyn yhten tulaman. c. 15. §. 7. p. 54.
- Hyljätty Puolisa/ coica eroitetan carannest/ ja saa ihens anda toiseen naimiseen. c. 16. §. 8. 9. p. 65. 66.

Hää

Registeri.

- Hää. Ceremoniat. c. 15. §. 23. p. 59.
 Hääät kieltetyt määrättyil ajoilla. c. 14. §. 2. p. 48. sallitan Pa-
 ston aicana/ erinomaisen Synn tähden ibid. Hääwäke
 kieltän ylönpalttisudest. c. 15. §. 23. p. 60.
 Hätaaste / cuinga ja keneldä se pitä toimitettaman. c. 4. §.
 2. p. 23. Sitä pitä Lastenwainoja neuwottaman. ibid. §.
 4. p. 24.

J.

- Jumettajan rangaistus / cuin Lapsen tucautta. c. 3. §. 13.
 p. 22. 23.
 Inventarium Kircon omaisuuden ja Caunistusten päällä / pitä
 ynnä Pappilan Inventariumin cansa yliscahottaman u-
 den Kirkoherran sisälottais Seuracundaan. c. 23. §. 2. p.
 110. 111. ja molemmat kirjoitetan Kircon Kirjaan ibid. Duo-
 miokircon Inventariumist. c. 26. §. 1. p. 131.
 Ihens tappajat. c. 18. §. 12. p. 78.
 Judalaisia neuwotan meidän Opisan / ja toimitetan Ca-
 steseen. c. 3. §. 10. p. 22.
 Jublapäiwät cutca pidetän. c. 14. §. 1. p. 47. 48. cuinga ne
 pidetän. c. 2. §. 3. p. 9. 10. cuinga Sarnat pidetän / cosca
 nelangewat Sunnuntain päällä. c. 14. §. 3. p. 48.
 Jumalan Palwelus. Sen määrätyst toimiturest. c. 2. §. 1.
 & seqq. p. 6. & seqq. See pidä estettämän Peijaisilda. c.
 18. §. 5. p. 76. 77. Cuinga se pitä pidettämän Pappain co-
 courses. c. 25. §. 2. p. 126. 127. Udest raketus kircosa. c. 27.
 §. 2. 3. 4. p. 135. 136. Hospitaleis c. 28. §. 10. p. 140. Ni-
 den cuin otwat wierast Religionista. c. 2. §. 5. p. 3. 4.
 Jumalatoim cuole synneisäns. c. 17. §. 4. p. 71. Se pitä
 Seuracunnalle ilmoitettaman. ibid.
 Jumalattomain tygömenemys / cosca he äckisairair tulewat.
 ibid. Niiden hautamisest Mailmallises Likuides duomi-
 tan. c. 18. §. 12. p. 78.

Julki

Registeri.

Julkirippi/mikä se on c. 9. §. 1. p. 32. Sen tawast. ibid. §. 3. p. 33.
 Sen ulosseisocan Pannaan pandu/ cosca hän teke oik-
 an Catumuren. c. 10. §. 4. p. 38. Joca Pannaan pandu
 Huonesens otta. ibid. §. 3. Cuin juopunena tule HCRan
 Ehtolliselle. c. 11. §. 9. p. 43. Joca kihla ihens cahden cansa.
 c. 15. §. 16. p. 57. Jos jocu on ynsiä wastan Julkirippi. c. 9.
 §. 2. p. 33.

Juowuris/tunge HCRan Ehtolliselle. c. 11. §. 9. p. 43. Kih-
 la ihens/ ja siitte eatu. c. 15. §. 10. p. 55.

Jus Patronatus, misä se seisoo/ ja kenelle se tule. c. 19. §. 12.
 13. p. 85. 86. Signä usiat osalliset/ epäilevät Papiin wa-
 lihemisest. ibid. §. 14. p. 87. Joille se on ainoastans privilegiaati
 jälkeen/ ei pidä sitä heillens omistaman toisill eesteri c. 19.
 §. 15. p. 87. Ei se tule adelsmiehel/ jolla ei ole Isiunda car-
 tano Pitäjäs. ibid. §. 16. p. 88. Endisis Euningan Car-
 tanoisa pitä Euningas hänellens wapan disposition. ibid.

Jutuweljet vid. Riktaweljet.

R.

Reffenikäinen/ ja se cuin on toisen wallan alla/ ei saa luvata
 Awioskästy. c. 15. §. 10. p. 55.

Reskwiçkona pitä Consistorium ordinarie cocontuleman.
 §. 3. pag. 145.

Reskwiçcon Saaarnat. c. 2. §. 3. p. 10.

Rieldo wiikimäst. vide Este.

Rielet/ joisa pitä ne tutkittaman/ cuin Papii tahtowat.
 c. 19. §. 2. p. 79.

Rieletoin sen HCRan Ehtollinen. c. 17. §. 5. p. 71.

Rihlacunda cukiin ruockican Watwaisens c. 28 §. 5. p. 138.

Rihlacunnan Käräjä aljetan Jumalan Palwelurel. c. 2. §. 13. p. 17.

Rihlamiset/ niissä pitä cari uscottawa todistusta/ ilman Wan-
 A a hem-

Registeri.

- hemmittä/jä Förmyndareita/läsnä oleman. c. 15 s. 10. p. 35
- Jos joku muuden wallas ja keskittäinen sala ihens kihla / eli se kuin aiwan muovuris on/ ja sitte sitä catu/ se työ ol-
con järjetty ibid. Jotea ei taida ihens hillitä / andacon
- Rippi Jfäns tietä/ cosca he tahtowat kihlatta ibid. s. 11.
- Ei yriskän pida kihlattaman/ ruini ei taida Lutherun
Cathechismusta/ eikä ole käynyt HFRan Ehtoliselle/
ibi. d. s. 11. Cuinga kihlatset pita tapahuttaman ibid. 12. p. 55.
56. Jos kihlatut toinen toisens macawat/nijn se on Awios-
käsky joca Kircon Sitellä wahwistettaman pita/ ibid. s. 13.
- Ehdollisist kihlaurist. c. 15. s. 15. 17. p. 57. Jos joku kihla ihens
cahden cansa/ njn se ensunäinen on wahwa. ibid. s. 16:
- Sen Rangaisus kuin njn jongun pettä ibid. Kihlatut ei
pida yhdes asuman c. 15. s. 17. p. 57.
- Kihlauren ero. vide Eron syht Joca ilman syhtä kihlatun
puolisans hylhä ei saanaida/ emmer kuin hän sen hyljätyn
sowitta. c. 16. s. 4. p. 63. Jos joku pois waellureen mene
Morsiamens tykö/ilman hänen tahdotans/ ja cauwan pois
wihpy saa Morsian toisen otta ibid. s. 5. p. 64. Kihlamisen
asiat Mailmallisen eli hengellisen Dikiuden alla c. 15. s. 1.
& seq. p. 49. seqq.
- Kihlatut ei pida yhdes talots oleman ibid. s. 17. p. 57.
- Kytös cuolluitten jälkeen c. 18. s. 1. p. 74. 75.
- Kirkko raketan udesta c. 27. s. 1. p. 135. Sen pyhittämisest ibid.
s. 1. 2. 3. 4. p. ead & seq. Cuinga ja cosca Jumalan Palwe-
lus sijinä pidetän/ Caupungeis ja Maalla. c. 2. s. 3. & seqq.
å p. 7 ad 18. Sen Inventarium vid. Inventarium jos se saa
wahingon Papin Syystä/nijn se pita tähtettämän. c. 19.
s. 17. p. 88. Sen Rahasta ei pida Pispalle eikä Prowastille
Lahjari annettaman. c. 24. s. 13. p. 117. Sen maiden woi-
mas pitämisest/ Edestwastareest ja jäl lens woittamisest.
c. 26.

Registeri.

c. 26. §. 5. p. 132. Sen Kangastus/ kuin ne wäärin alans
 tuotta. *ibid.* Kircon wahwa Maancartanot ei pidä myy-
 tämään/ ilman suurimmat hätä eli tarwetta/ ja Cuningan
 sallimata. c. 26. §. 6. p. 133. Sen waltoinda Calu/ josta tai-
 ta wanhain aicain muisto olla/ ei pidä kenellengän alain-
 maisist sallittaman. *ibid.* Joca Kircos olcon yri Arctu eli
 nsiambi/ colmella Luculla/ josa sen omaisuus tallella pide-
 tään c. 26. §. 8. p. 134. Eutca sen awainet pidd. *ibid.* Ei ke-
 nengän pidä rakendamman Huonetta nijn lähes Kirko/
 että pelco olis walkian waarasta. c. 26. §. 9. p. 134. Kirco-
 koon yrinä tulewat Sacot nijdä kuin Catechismuren tut-
 kimisest pois owat. c. 2. §. 9. p. 15. Njiden Wainoiti/ jotca
 Nkämiehdäns maatut owat/ ja pitawät puhdasken Mor-
 standen Caunistoria. c. 15. §. 20. p. 59. Njiden jotca eu tule Vifi-
 tation. c. 24. §. 7. p. 114. Osa Sacoistausian wäärinkäyttä-
 misen tähden Mahanlastiaisis ja Betjaisis. c. 18. §. 4. p. 76.
 Kirkoaidat pitä Seuracunnan custannurella hywin ymbä-
 rins rakettaman. c. 18 §. 8. p. 77.
 Kirkoherra. Sen walhemisest ja asettamisest. c. 19. §. 7 p. 82.
 83. Eutca Pappit sinä pitä muistettaman *ibid.* §. 8 p. 83.
 Cuinga hän panna Seuracundaan. c. 23. §. 1. p. 109. Sarna-
 can wuorottain Cappalaisen cansa Amäkircos ja wä-
 heminä Kircos. c. 19 §. 20 p. 90. Poispangon mitä Ju-
 malan Palweluren harjotures ei yhten tule Kirko-Ord-
 ningin ja Käsitirjan cansa. c. 2 §. 14. p. 18. Pitäkän waa-
 rin Kirkowaisust ja Musiikst. c. 13. §. 2 p. 47. Pitäkän mur-
 hen sijtä/ että nuoret oppiwat lukeman Kirja / ja ymmär-
 tämän Christilisen Oypins. c. 24. §. 22 p. 121. Mengän toisi-
 nans Sanan cuulioittens tygö/ peränkysykön/ cuinga he
 kessenäns eläwät *ibid.* Opettacon myös heitä oman tunnon
 asioist/ nijn myös sowittacon Eriseurran heidän wälilläns.
 c. 24 §. 23. p. 121. Murhen pitäkön Kircon omaisudes/ ja lu-
 gun

Registeri.

gun lastemisest Sisältulon ja ulosannon päällä. *ibid.* s. 24.
 p. 122 Pitäkön surun Kirconwainwaisista Kerjässt Pitä-
 jäs *ibid.* Niin myös Sairasten tuwista. c. 28 s. 4. p. 138.
 Pitä hywin perän cahottaman/ että se Riaha/ kuin wai-
 waisille cooran/ tule oikein mlosjaetuy. *ibid.* p. 138. Pitäkön
 Berancakomisen Hospitalis c. 28 s. 3 p. 137. Ja mengän sinne
 wähimmärtkin cari kerta Cuucaudes. *ibid.* s. 12. p. 141. Ottati
 siitä waarin/ että Ruockimises hywin käy. c. 28. s. 9 p.
 140. Cuinga hänen tule ihens ndyhttä Cappalasta wastan
 c. 24. s. 28. p. 123. Pitä Visitatiosa Bispalle tiettäwät teke-
 män/cuinga hän on wirjä kirjallisis harjoiturisans/ ja Car-
 nans teke. *ibid.* s. 8. p. 114. Joca ei woi ylöspitä Jumal-
 lan Palwelusta/ saa pitä apupapin. c. 24. s. 29. p. 123. 124.
 Kirconkirja/ mitä siihen kirjoitetan. c. 24. s. 8. p. 114. 115. Se
 pitä Visitatios yllise cahottaman *ibid.* Mitä siihen pitä si-
 säkirjoitettaman/ se pitä tapahtuman ennen kuin Visita-
 tores siitä poisercanewat. c. 24. s. 10. p. 117.
 Kirconkäyminen Lasten Waimon. c. 5. s. 1. 2. p. 24. 25.
 Kircon Niehet ulosottawat Sacon nylbdä/ kuin Catechis-
 muren tutkimisest poisowat. c. 2. s. 9. p. 15. Heidän läsnä
 ollesans pitä tutkittaman Kircon Omainsudest. c. 23. s. 2.
 p. 110. Pitäkön murhen Sairasten tuwista maalla. c. 28.
 s. 4. p. 138.
 Kirconmaella ilmoitetan mailmallisia asioita. c. 2. s. 5. p. 11.
 Kircon Rangaistus/ mikä se on. c. 9. s. 1. p. 32. Sen ulos-
 seisocan Wanhemmat/ joca wihwyttäwät Lastens Easten
 yllise Cahderan Päiwä. c. 3. s. 2. p. 19. Wanhemmat ja
 Jmettäjät/ kuin lugunpitämättömydesti tucauttawat
 Lapsit. *ibid.* s. 13. p. 22. 23. Joca Salawuoteuten lange. c.
 9. s. 4 p. 33. Se kuin wihityn cansa huorin teke. p. 34. Sitä ei
 pidä kellengän soimattaman/ Rangaisturen päällä. c. 9.
 s. 5. p. 34.

Kirco

Registeri.

- Kirkoweisuri cuinga pidetän. c. 13. §. 1. 2. p. 46. 47.
 Kirkowärtit edes tuocan Dylätit ja Wijnan/ cosca HCKran
 Ehtollinen pidetän. c. 11. §. 8. p. 42. Nyden läsnä olles tut-
 kistellan Kircon Inventariumist ja Oma-sudest. c. 23. §. 2.
 p. 110 Pitäkön yhden Kircon Arcum Awaimien. c. 26. §. 8.
 p. 134 Pitäkön murhen Sairasten Tuwasta Maalla. c. 28.
 §. 4. p. 138.
 Kirstuostaina HCKran Ehtollinen jaetan. c. 2. §. 8. p. 14.
 Riufattuiden ja ahdistettuin oppiminen. c. 17. §. 4. p. 70.

L.

- Lagmanninkäräjä aljetan Jumalan palvelurella. c. 2. §. 13. p. 17.
 Lahjoja jos Piispa otta. c. 24. §. 15. p. 118.
 Lapset heidän Castens. c. 3. §. 2. seqq. p. 19. seq. Hätä tilas.
 c. 4. §. 1. 2. 3. p. 23. 24. Tucautetan. c. 3. §. 13. p. 22. 23. Nuor-
 rembia kuin 13. ajastaitaisia ei päästetä HCKran Ehtolli-
 selle. c. 8. §. 3. p. 31. Opetetan ahkerast Christillises Opis
 ja lukeman Kirja. c. 24. §. 11. p. 117. Nyden kuin owat wie-
 rast Opista/ ylöscaswatetan meidän Opisam/ jos he tah-
 towat wapautta. c. 1. §. 5. p. 4.
 Pasten Wainoin Kirckoon käymisest. c. 5. §. 1. 2. p. 24. 25.
 Pasten Ummista. c. 4. §. 4. p. 24.
 Latinat pitää harwoin Saarnas mainittaman/ ja sekin cohta
 tulkittaman. c. 2. §. 2. p. 9.
 Lectores owat Piispan perän cehomisen alla. c. 24. §. 3. p. 112.
 Pengdit pitää Pappi Sanancuulioittens päälle heidän opi-
 sans. c. 2. §. 10. p. 15. Ja Riippi Kirjan. c. 24. §. 8. p. 111.
 Pestiwaino murhettican cuollutta puolifatans coco ajasta-
 jan/ ja Dies wähhimnärikin puolen/ ennen kuin he itsens
 andawat wastautien Awioskästynn. c. 15. §. 24. p. 60.
 Ei pidä heitä wihittämän ennen kuin he owat eroittanet
 Pastens perinnön. *ibid.* Na 3 Lira-

Registeri.

Litania pitä Kircos weisattaman / Dom. Rogate. c. 2. §. II.
 p. 16. Muutoin luetan joca Wycko. c. 12. §. 2. p. 46.
 Luckarin walikemus ja wastan ottamus. c. 24. §. 31. p. 124.
 Sen tacaus ibid. Wyra ja welwolitus. ibid. & §. 32.
 Kelwotoin / Eugunpitämätöin / cowacorwainen / pitä pois-
 pandaman c. 24. §. 33. p. 125. Jos Kircoherra tele hänel-
 le jotain ylöllistä / ehikän Prowastia eli Piispa. ibid.
 p. 126.
 Lödyttiin Lasten castesia / ja ylöscastwattomusest. c. 3. §. 7.
 p. 21.

M.

Maan-Boockhallari ylitse caso Duomio-Kircon Eugunlaffe-
 muren. c. 26. §. 4. p. 132.
 Maanherra cahocan Hospitalein perän c. 28. §. 3. p. 137. Hä-
 nen Määrämisensä jälkeen pitä Duomiokircon parannus kirj-
 rutettaman. c. 26. §. 1. p. 130. ja hänelä neuwo ja Apu
 ehittämän / cosca se tarwike suurta wastantista rakennu-
 sta. ibid. §. 4. p. 132.
 Maahan pantaiset pitä Cuningal. Ustusten jälkeen / ilman
 suuria custannuria pidettämän. c. 18. §. 2. p. 75. Ei ylitse
 puolen ajastajan lykättämän. c. 18. §. 4. p. 76. Ei niillä Ju-
 malan Palwelusta / ja Catechismuren harjoitusta estettä-
 män. ibid. §. 5. Lasten cuin ei ole Castet saanet. c. 18. §.
 9. p. 78. Upäritten murhattuin. ibid. §. 10. Niiden cuin
 owat wierast Opist ibid. §. 11. cuin cuolewat suuris jul-
 kishyneisä. c. 18. §. 12. p. 78. ihensä surmawat. ibid.
 Magistri Philosophiæ ei wihitä Papeiri / ilman edellä käy-
 neitä Examine Theologico ja coettelmus Sarnoja. c. 19.
 §. 3. p. 80 81.
 Maan pettämys jos tunnustetan salaisest. c. 7. §. 3. p. 27.
 Mailmallisten asian cuuluturet. c. 2. §. 5. p. 11. Cuinga nū-
 tä Carnas pitä mainittaman. ibid. §. 2. p. 8.

Mail

Registeri.

- Mailmallisen oikinteentulevaiset Avioskästyn asiat. c. 15. s. 1. p. 50.
- Manaus Eansan tygö mutta Kirko pyhittäis. c. 27. s. 4. p. 136.
- Uden Kirkoherran sisälpannes Seuracundaan. c. 23. s. 1. p. 110. Nijn myös Kirkoherran tygö. ibid. Pappain tygö Pappain Cocoures. c. 25. s. 8. p. 128.
- Marian ilmoitus Päitwä dynnenda wijcolla / eli edemmä. c. 14. s. 5. p. 49.
- Mielipuolet estetän HERRAN Ehtoliselba / niineaowan cuin ei he mielwäns talda. c. 8. s. 3. p. 31.
- Mies wirrans tähden cauwan pois ollut / tule cotta / ja Waino on toiseen wihitty. c. 16. s. 9. p. 66. Poisaja waimon / ja ihe nautiise molembain Omatsutta. ibid s. 12. p. 68.
- Miestappo jos tapattu Papilda Hengens warjelles. c. 19. s. 21. p. 91.
- Morianein neuwonnus meidän Opistam / ja heidän Eastens. c. 3. s. 10. p. 22. (s. 25. p. 60.)
- Morsianjoucon ei ydä Kirkoon tuleman ambunifella / c. 15.
- Morsianwäen edest edellä cuulutetan. c. 25. s. 5. p. 11. Jos jom- bicumbi wihkimises kieldä / nijn ylöslykätän wihkiminen paraimban tieton asti. c. 15. s. 22. p. 59.
- Murha jos sala tunnustetan. c. 7. s. 3. p. 27.
- Musikin järjestys Kircosa. c. 13. s. 2. p. 47.
- Mustalaisten wid. Tattaritten.
- Mykät cutca saawat HERRAN Ehtollisen. c. 8. s. 3. p. 37.
- Myrky jos aiwotan jongun anda / ja se sala tunnustetan. c. 7. s. 3. p. 27.
- N.**
- Newasten Avioskästhy pois kieltty. c. 15. s. 9. p. 55.
- Nimen anda Pappi Lapselle castetul hätä Castella. c. 4. s. 3. p. 24. Lasten Nimet / cuin castetan / Wanhemitten ja Cuinimain / nijn myös Morsian wäen / ja heidän wan- himbains / cuolluitten / nijn myös nyden Nimet / jotta a-
ian

Registeri.

- jan toisen jälken tulewat sisäl/ eli menewät ulos Seura-
cunnasta/ pitä kirjoitettaman Kircon Kirjaan. c. 3. §. 12. p.
22. c. 24. §. 8. p. 115.
- Nimitettämän ei pidä ketän Sarnastuolis. c. 2. §. 2. p. 9.
- Notarius Consistorii. Sen vastan ottamus ja wala. §. 11. p. 150.
- Sen Oikeus niiden Kirjain ja Actein edest/ kuin hän ulos
anda. §. 12. p. 151 älkön ulosandaco jotain Protocollast/ eli
muista Acteista/ ilman Bispain ja Consistorialium saldi-
mat. ibid. §. 13. Pitä seuraman Bissa Visitatiofa. c. 24
§. 6. p. 113. ja valmistaman sen Actit/ ennen kuin Visitato-
res ercanevat. ibid. §. 10. p. 117.
- Nuoren Cansan tutkimus Christilises Opisan §. 2. §. 9. p. 14.
- Sen Waellurest wieralla Maalla. c. 1. §. 6. p. 5.
- Nuorucainen/ toisen wallan alla/ ei saa ihens kihlata. c. 15.
§. 10. p. 55.

O.

- Oeconomuren vastaanottamisest. c. 26. §. 2. p. 131. Sen Wi-
rast ja welwolisudest. ibid. §. 1. 3. §. p. 132. 133.
- Officiarii Pappain Cocoures asetetan Bispalda. c. 25. §. 9. p. 129.
- Omantunnon ja raleat Aasiat Bispain ja Consistoriumin tietä
annetan. c. 24. §. 19. p. 120.
- Oratio pidetän Pappain Cocoures sijtä Materiast kuin kähil-
lä on. c. 25. §. 5. p. 127.
- Ordinatio Bispain. c. 21. §. 1. 2. 3. p. 98. seq. Pappain. c. 22.
§. 1. 2. p. 103. & seq.
- Organistan walihemus ja Balcka. c. 24. §. 30. p. 124.

P.

- Pacanitten Caste. c. 3. §. 10. p. 22.
- Panna/ wäheimbi c. 10. §. 2. p. 36. Enäimbi ibid. p. 37. sen ta-
va/ ja mistä sijnä pitä waari otettaman. ibid. & p. 38. §. 3. seq.
- Pan-

Registeri.

Pannan ei pidä ketän pandaman/cusa työ on tiettäwä/waan
 tekiä tietämätöin/ c. 10. s. 6. p. 39.
Pannaan pandu estetän pois HERNAN Ehtolliselta. c. 3.
 s. 3. p. 31. Caikist cocourist. c. 10. s. 3. p. 38. Enä kuin Njasta-
 jan Pannasa ulosajetan Waldacunnasta. ibid. s. 4. Teke
 Catumisen/annetan tulla Julkirippijn/ ja Kircon wapau-
 rjn. ibid. Cuin tule cowin sairari/ ja catu Syudins/ ei
 kieltä HERNAN Ehtolista. ibid. s. 5. Cuole catumat/ ei
 haudata Papilda/ eikä Kirkoaitaan. ibid.
Papix joca tahto/ pitä edellä harjoittaman ihens sarnani-
 ses c. 19. s. 4. p. 81. Sen toinellisudest/ ja tutkumisest. ibid.
 s. 2. p. 79. & seq. Cuinga wanha hän pitä oleman ibid.
 p. 80. Ei ketän pidä Papix tehtämän/ jolla ei ole wahwa
 wirca/ eli myös johongun awoimientilaan autetta taita.
 c. 19. s. 6. p. 81. Cuinga hän pitä wihittämän. c. 22. s. 2. p. 104.
 seq. Sen Wala. ibid. Mistä hänen Sarnas waarin otta-
 man pitä. c. 2. s. 2. p. 7. & seq. Ei pidä toisen Seuracun-
 nas Jumalan Palwelusta pitämän anomata. c. 19. s. 19.
 p. 89. Tule huuton eli somatur häpiälliseen työhön ibid.
 s. 21. p. 90. Teke Miestapon Hengens warjelles. ibid. p. 91.
 Mitkä asiat hän mahta aja Lain ja Dikurden edes. c. 19. s.
 22. p. 91. Carttain andaman Rucous Kirjoja/ Cannekirjo-
 ja ja Todisturia Sanancuultioittens edestä. ibid. Ei myös
 ihens andaman fencaltaisjn Cauppojn ja toimiturjn/cuin
 ei hänen Wircans sowi. c. 19. s. 25. p. 92. 93. Cuinga hän
 ihens Huonesans käyttämän pitä. ibid. s. 28. p. 93. Nijn
 myös costä hän tule cufuturi Wieraspitoon. ibid. s. 29.
 p. 94. Sen waatten parrest. ibid. s. 27. p. 93. Sen Ran-
 gausus/ cuin ilmoitta salaisen Tunnusturen. c. 7. s. 2. p. 27.
 Cuin wihki ne Personat yhten/ joiden ei ole luwallinen si-
 to Awioskäsky. c. 15. s. 3. p. 52. Cuin wihki Lestimiehen eli

Bb

Wai

Registeri.

- Waimon/** joca ei ole eroittanut Lastens perindö. *ibid.* §. 24. p. 60. Joca ei mene Pitäjän asialle. c. 17. §. 2. p. 69. **Euin** seisoo toisen Tilan perän. c. 19. §. 24. p. 92. **Euin** elä pahoin/ ja on uppiniscainen Bispaja Esimiehiäns vastaan. *ibid.* §. 23. p. 91. 92. **Euin** ne ylön caho ja ohitse mene. *ibid.* §. 32. p. 96 **Lackantat** on Eripuraisudes ja rjhdas/ c. 19. §. 26. p. 93. **Euin** joutu Caaturaiseen/ eli muuhun waaralliseen tau-
tijn) ei mahda wiran toita toimitta. *ibid.* §. 30. p. 94. **Sen** wala Bispian walihemises c. 20. §. 1. 2. p. 96. 97.
- Pappi** cauda Mailmallisen päälle/ pitä wastaman ja Di-
kiuden seisoman samas Dikiudes. §. 16. p. 152.
- Papin** Kirjan ottacon Ordineratut Bispalda. c. 22. §. 3. p. 109.
- Papin** tila ei ole Berindöoikiuden alla/ waan wapan ja
laillisen walihemisen. c. 19. §. 8. p. 83. **Cuinga** tehtämän
pitä/ cösta jocu Muutos tapahtu Kirko Herran cansa.
ibid. §. 7. p. 82. **Cusa** Kirko Herran tila on usiammast/ cuna
yhdest Pitäjästä/ niñ saarnackon Kirko Herran niñä Cap-
palaisten cansa wuorottain. c. 19. §. 20. p. 90.
- Papin** Wirca jos jocu toimitta/ cuin ei ole sishen cubuttu/
eikä ordinerattu. c. 22. §. 4. p. 109.
- Pappein** Cocous pitä jocawuosi pidettämän/ jocaitzes Hüp-
pacunnas. c. 25. §. 1. p. 126. **Mitä** siinä pitä toimitetta-
man. *ibid.* & p. seqq.
- Pappilan** Inventarium, *vid.* Inventarium.
- Behäiset/** *vid.* Mahanyantaiset.
- Benckein** rjhdas cuin ei sowingolla taita selitettä/ tulewat
Mailmalliseen Dikeuteen c. 24. §. 8. p. 115.
- Perjantai** Saarnat / c. 2. §. 3. p. 10.
- Berindömaan/** cuolluen jälken Hospitalis, mahda Perillinen
aitcanans lunasta. c. 28. §. 13. p. 142.
- Personalia** cuinga pitä Kirjoitettaman. c. 18. §. 7. p. 77.
- Beränkysymys.** *vid.* Tutkimus.

Päca

Registeri.

Bispa wietellän macaman Awioistaskyn lupauksella. c. 14.
 s. 14. p. 56.
Bispa cuinga pitä walittaman. c. 20. s. 1. 2. 3. p. 96. &
 seq. Cuinga ordinerattaman. c. 21. s. 1. 2. 3. p. 98. seq.
 Hänen walans. ibid. s. 2. p. 99. seq. Pitäkän Woimas
 yhtäläisyyden Ceremoniais. c. 1. s. 7. p. 5. 6. Preis toimit-
 tacan mitä Jumalan Palweluren harjoituses ei yhten tu-
 le Kirko-Ordnungin ja Käsitirjan cansa. c. 2. s. 14. p. 18.
 Coetelcan niiden toimelisutta/ cuin Pappis tahtowat. c. 19.
 s. 1. p. 79. Ulkōn wihtikō enä Pappesja cuin tarwitan/ ja
 Tiloilla edescako taitan. c. 19. s. 6. p. 81. Andacon wah-
 wistus Kirjan Kirkoherran tilan päälle/ cum ei ole Regale.
 ibid. s. 7. p. 83. Ilmoittacon Cuningalle toimellisia Mie-
 hiä/ sowlitoita awoimisu Regal Tilojn. c. 19. s. 10. p. 84.
 Pitäkōn murhen Pappesin ylöspitänisest/ cuin waaral-
 lisil Tandeilla waiwatan. ibid. s. 30. p. 94. Peräncako-
 con Pappesin Opin ja Elämäkerran. c. 24. s. 1. p. III.
 Gymnasiumein ja Schouluin/ Lectorein ja Schoulmesta-
 rein. ibid. s. 3. p. 112. Selittäkōn rytäiset asiat/ cuin tule-
 wat Kircon Duomion alla/ c. 24. s. 2. p. ead. Pitäkōn
 apunans Consistorialit ja Prowastit. ibid. s. 5. p. 113. Pi-
 tä kerran Wuodes Visiteraman Huppacunnasans. ibid.
 s. 6. Cuinga tehtämän pitä/ cosca jocu Bispa laiscast
 wirkans edesessō/ eli edestuo erhettiwäiset luulot. c. 24.
 s. 14. p. 118. Sen Rangaistus/ cuin edesautta kelwotto-
 mia Persona Lahjain tähden lugunpitämättömydest/
 eli Sugun ja Ystävöyden tähden. ibid. s. 15. Nijden Ran-
 gaistus cuin syyttömäsi Bispans päälle candawat/ ja hän-
 dä panettelewat. ibid. s. 16.
Bispan Tila awoi/ tehdän Cuningalle tiettäwäri. c. 20.
 s. 1. p. 96.

B 2

Bispan

Registeri.

- Bispan ja Capitulumin Cunniasta pitä Cuningan Käskyläisten warin pitämän. s. 5. p. 146.
- Bitkäperjantai cuninga pidetän. c. 2. s. 8. p. 14.
- Bitäjän Usial jos ei Pappi mene lugunpitämättömydest. c. 17. s. 2. p. 69. 70. Siihen taitan Kirckoherra eli Cappalainen kuhutta. c. 24. s. 27. p. 123.
- Bitäjän tuwas ilmoitetan Mailmallisi asioita. c. 2. s. 5. p. 11.
- Bitäjäs jocainen ruockican watwaisens. c. 28. s. 5. p. 138.
- Præles Pappein Cocoures. c. 25. s. 3. p. 127.
- Præsides Duomio-Capituluneis. s. 1. p. 144. Hof-Consistoriumis. ibid. Stockholmin Caupungin Consistoriumis. ibid. Nyden wala s. 6. p. 147. Heidän wirrans ja welwolisuuden. s. 9. 149.
- Prowasti sen walikemus ja vastaanottamus. c. 24. s. 18. p. 119. Sen Birca Visitatioisa. ibid. s. 19. p. 119. 120. Sisäl-pangan Pappein Cocoures mitä sinä Wuonna on tapah-tunut Prowasticunnas. c. 25. s. 7. p. 127. Silloin myös ne asiat pitä selitettämän/soita hän ei ole rohwenut päättä. ibid. Sen Actit tallella panna Duomio-Capitulumis. ibid. Tehlön Bispalle tilin wirastans Visitatioisa. c. 24. s. 8. p. 114. Olcon lasnä Kirckoherran walikemisēs. c. 19. s. 7. p. 82. Bitkälliseldä Landilda ja häldä heicori tullut/saa pitä toisen siasans. c. 24. s. 21. p. 121.
- Buolipäiwä Saarna. c. 2. s. 5. p. 11.
- Byhä Päiwät cutca pidetän. c. 14. s. 1. p. 48.

K.

- Kangasius Pauta. c. 9. s. 4. p. 33.
- Kascat Wainot. c. 3. s. 13. p. 22.
- Regal Tilat pitä Cuningas ihellens. c. 16. s. 10. p. 84.
- Religio, Wieran Religion harjoituksen kieldo. c. 1. s. 3. p. 3. 4. Sen Kangasius kuin tuo Opettait wiera-
rast

Registeri.

rast Religioſt. Waldacundaan. ibid. Cuinga pita tehtä-
 män wierasten Potentatein Sändabuodin canſa/ cuin o-
 wat toifeſt Religioſta. ibid. ſ. 4. Cuinga ne jotca owat
 toifeſt Opifta/ cuin muutoin tähän Waldacundaan fiſäl
 tulewat/ mahtawat ſijnä pyſhä. c. 1. ſ. 5. p. 3. 4. Heidän
 Laſtens Caſte. c. 3. ſ. 8. p. 21. Cuinga tehtämän pita/ co-
 ſca jocu niſtä/ Sairaudesians/ ano meidän Opertaitau-
 tygöns. c. 17. ſ. 8. p. 72. Awioſkäſky niiden canſa cuin
 owat wieraſt Religioniſta. c. 15. ſ. 8. p. 54. Heidän Maa-
 hanpaniaisens. c. 18. ſ. 11. p. 78. Waarattawat Religio-
 nin Aſiat ilmoitetan Cuningalle. ſ. 14. p. 151.
 Respondentes Pappain Cocoures. c. 25. ſ. 3. p. 127.
 Reviſion Cuningan Conſistoriumin aſioiſa. ſ. 24. p. 153.
 Ridderſkapi ja Abeli/ cuinga jocu heiftä ſaa otta ja pita
 Huoneſans Pappaja. c. 19. ſ. 31. p. 95.
 Rippi/ yhteinen/ ſala/ julki. vid. Yhteinen/ Sala/ Julki Rip-
 pi vid. Synnin pääſtö.
 Ripittäimätöin joca ihens tunge. HERRAN Ehtoliſelle. c. 11.
 ſ. 9. p. 43.
 Riittäiſet Papiſt rangaiftan. c. 19. ſ. 26. p. 93.
 Riittäin edes tuomiſeſt Saarnaſa. c. 2. ſ. 2. p. 9.
 Riittä Piſpan ja Seuracunnan Eſmiehen wälillä Papiſt
 walihemiſeſt. c. 19. ſ. 14. p. 87.
 Riittäweliſet pita iſe edes tuleman Conſistoriumijn. ſ. 18. p. 152.
 Cuinga tehtämän pita coſca jocu Riittäweliſt excipera forum.
 ſ. 4. p. 146. Et tule Conſistoriumin cuhumiſeen. ſ. 17. p. 152.
 Nöncako eli laitta ſen Duomion. ſ. 20. p. 153. Eli
 ilman luvwata pois waelda. ibid. ſ. 21. Cuinga he a-
 ſiata ajaiſans ihens kättämän pita. ibid. Heidän
 Wäärhdens toinen toiftans waſtan lylätän Mailmal-
 liſeen Dikiuteen. ibid. Todiftajitten tutkiſtelemiſeſt/ cuin he
B b 3
Awu.

Registeri.

Amurens ehitvät. s. 22. p. 154. Ne jotca löntävät
 ihens waitwaturi Consistoriumin Päätörellä/ mahtawat
 esia Hofrätti/ eli Cuningal. Mat:tin Revisioni. s. 24. p. 155.
 & seq. Nijden Rangaistus/ cuin ilman oikiata Syytä sen
 tekewät ibid.
Rijwatut eutca pääsewät H. E. Kran Ehtolliselle. c. 8. s. 3. p. 31.
Rucous cosca pidetän suurisa Caupungeisa. c. 2. s. 3. p. 10.
Cuninga se tapahuttaman pitä. c. 12. s. 2. p. 45. Sen Woi-
 masti/ Hyödytyrest ja suurest tarpesta neuwotan Rucous
 Päiwinä/ Cantauswiicolla. c. 2. s. 11. p. 16. Ja cansa pi-
 tä muutoin Sarnolisa ja Lasten opettamisest neuwottaman/
 ja siihen manattaman. c. 12. s. 1. p. 45. Nijn myös Kläp-
 päimisellä Amulla ja Ehtona sitä muistutettaman. ibid.
 s. 3. p. 46. Cuninga ne yhteiset Rucouret pidetän/nijn myös
 cosca jocu uusi Rucous pitä cocon pandaman. c. 12. s. 2.
 p. 45. 46.
Rutto/ cosca se tule/ cuinga Cansan ja Bappein silloin ole-
 man pitä. c. 27. s. 7. p. 72.
Ruumin areut callit poispannan. c. 18. s. 2. p. 75.
Ruumin Saarna ei saa ne wterast Religioista. c. 18. s. 11. p. 78.
Ruumin Saarnat Cologna Rangaisturella pois kieltyt. c. 18.
 s. 5. p. 76.
Ruumisten callit käärimiset/ pitä pois pandaman/ ja ainoq-
 stans jocu Lähimmäisest Sugusta niisa oleman. c. 18. s. 2.
 p. 75. Cuinga niitä walwoottaman pitä. ibid. s. 3. Ne pitä
 ilman saattamist/ ja Custannusta kirckoon wietämän/ sij-
 hen asti cuin Bejaisset pidetän/ ibid. s. 4. p. 76. Wäärin-
 kättämuret Hautamisiss pois kieltyt. ibid. s. 4. s. 6.
Sacko/ sen cuin tuo opettaita wterast Religioista Walbacun-
 daan

Registeri.

daan. c. 1. s. 3. p. 2. 3. Catechismuksen tutkistelemisest. c. 2. s. 9.
 p. 15. Mattomast yhdes macamisest. c. 5. s. 2. p. 25. Sen
 joca lange Salawuoteuteen/ ensimmäisen ja toisen kerran/
 jatahto päästä Rangaistus Laudasta. c. 9. s. 4. p. 33. Sen
 cuin colmannen kerran sinä löytän. ibid. p. 34. Sen cuin
 juopunen/ ripittämätä ic. Tunge HERRAN Ehtolliselle/
 c. 11. s. 9. p. 43. Ulkämiehildäns maattuun Batnoin/ cuin
 ottawat päällens puhdasten Morfianden Caunisturen. c.
 15. s. 20. p. 59. Wäärinkäytörist Maahanpantaisisa ja
 hautamisiss. c. 18. s. 4. p. 76. Visitationista pois olewaisten.
 c. 24. s. 7. p. 114. Sen cuin ilman syytä waiwa ihens wa-
 stoin Consistoriumin Päätöstä. s. 24. p. 155. Joca ei woi
 Sackoa tehdä/ maxacon Kuunmillans. c. 9. s. 4. p. 34.
 c. 11. s. 9. p. 43.
 Sacramentit pitä caikein suurimmas Cunnias ja Arwos
 pidettämän. c. 2. s. 1. p. 6. 7. c. 3. s. 1. p. 18. c. 11. s. 1. p. 39.
 Sawasten oppiminen. c. 17. s. 1. seqq. p. 69. seqq.
 Sawasten turwista murhen pitämys/ ja niiden toimittamus
 Maalla. c. 28. s. 4. p. 138. Njden Sisältulosta/ ja cuninga-
 ne tulewat edesseisoturi/ pitä Visitationein hywän tiedon
 saaman. c. 24. s. 12. p. 117.
 Sairaudet. vid. Audit.
 Salarippi mikä se on/ c. 7. s. 1. p. 26. Ei ydä ilmoitetta-
 man Hengen rangaisturella. ibid. s. 2. p. 27. Jos se ilmei
 tule/ njn ei ydä sitä toden edestä pidettämän. ibid. Cuninga-
 ga tehdän/ cosca jocu aicoi crimen laza Majestatis, Isän
 Maan Petosta/ Tulen Sytyttämistä / Murha ja Myrcky/
 ja se sala tunnustetan. c. 7. s. 3. p. 27. 28. Njn myös cosca
 jocu sala tunnusta päällens suuren Hengellisen asian/ jo-
 sta huuto on ollut/ ja hän Lain eten wedetty. c. 7. s. 4.
 p. 28. 29.

Sala-

Registeri.

- Salavuoteuten jos joku lange ensimmäisen/ toisen ja colman-
nen kerran/ c. 9. s. 4. p. 33.
- Sanancuulioitten pitä Jumalan Palwelurens uscollifest/
ja Sydämen hartaudella tekemän/ c. 2. 2. s. 1. p. 6. Caic-
kein tuleman Bispan ja Browastin Käräjään. c. 24. s. 7. p.
113. 114. Heidän Welwolusidens Opettattens cohden. c.
23. s. 1. p. 110.
- Sananparret waaralliset pois kieltyt. c. 1. s. 2. p. 2.
- Saarna/ ja mitä sijnä on waari ottaminen. c. 2. s. 2 p. 7. seqq.
- Sarnas ei pidä juttuja ja jarituria edes pandaman. c. 2.
s. 2. p. 8.
- Sarnastuolil mitkä Usiat cuulutetan. c. 2. s. 5. p. 11
- Sarnata ei mahda tundematoim/ ilman Bispan ja Consi-
storiumin coetelemusta ja sallimissta. c. 19. s. 5. p. 81.
- Sarnawirta/ ja mitä siihen tule. c. 19. s. 2. p. 79. seqq.
- Sastainen secannus Sy Fron Kihlaurest. c. 16. s. 2. p. 62.
- Schouluin perän caho Bispa. c. 24. s. 3 p. 112. Cuita niiden
Opettaista pitä muistettaman Kirckoherrain walikemisēs.
c. 19. s. 7. p. 83
- Schoulu-Ordningit ei pidä lenengän omast ehdosta muutta-
taman c. 24. s. 3. p. 112
- Seuracunda/ mingä ajan sisäl mahta hänellens walita u-
den Kirckoherran/ jos ei tila ole Regale. c. 19. s. 7. p. 82.
- Seuranga tehdän/ cosca se unhotetan. ibid. Pitä tyttymän
Bispan/ ja Consistoriumin Asetureen sijnä kuin oikein on. i-
bid. Saa myös nöyrydes anoayhtä eli toista Kirckoherr-
rens awoinijū Regal Tiloiū. c. 19. s. 10. p. 84. Joilla
on erinomainen Privilegium Papin walikemisēs/ nautit-
can sen hywärens. c. 19. s. 11. p. 85.
- Seuracunnan Esimiehen eli Patronin Oikeudet. c. 19. s. 13. p. 86.
Ei pidä secoitettaman sen cansa kuin Bispan ja Consisto-
riu-

Registeri.

- riomin tule asetta. *ibid.* Tule riita Piispan ja Patronin välillä/ niin se lykätän Cuningan Ojennukseen. c. 19. §. 14. p. 87.
- Sisarusten Lasten. *vid.* Newasten.
- Suinausta Kirkos pita caickein odottaman. c. 11. §. 12. p. 44.
- Soimu Kircon rangaisturen tähden rangaistan mailmalliselta Oikudelta. c. 9. §. 5. p. 34.
- Soimusanoja pita Rihtaweljesten wälttämän Consistoriumis. §. 20. p. 153.
- Soittaminen Aamu-Kirkkoon. c. 2. §. 4. p. 10. Puolipäiwä Saarnaan *ibid.* §. 5. p. 11 Ehto-Kirkkoon. c. 2. §. 6. p. 12.
- Sotapapit. Eutca muistettaman pita Kirkoherain walihemises. c. 19. §. 7. p. 83. Cuinga he ihens kättawät/ perän kyhytän Visitationis. c. 24. §. 8. p. 114.
- Sowinnot Awioparin välillä. c. 16. §. 11. p. 67.
- Sunnuntain pyhittäminen. c. 2. §. 3. p. 9.
- Superintendentit owat yhdes Tilasa ja wiras Piispan canssa. c. 24. §. 17. p. 119.
- Suurten RucousPäiwain pyhittäminen c. 2. §. 3. p. 9.
- Syndinen caturwainen pita Synneistans päästettämän. c. 9. §. 3. p. 33. Paatumut ja carumatoin Pannaan panda-man. c. 10. §. 2. p. 35. seqq. c. 11. §. 6. p. 42.
- Syndejä Outoja/ ja yhteisest tietämättömiä ei pida Sarnas nimitettämän. c. 2. §. 2. p. 9.
- Synnin Pääsio ja Rippi. c. 6. p. 25.
- Synt Pannaan Panemisen c. 10. §. 2. p. 35. seq. Eron Kih-laures. c. 16. §. 2. p. 62. Awioskästys. *ibid.* §. 6. 7. 8. p. 64. 65.
- Syntömäst joca esta Awioskästyn/ rangaistan Lain jälkeen. c. 15. §. 26. p. 60. 61.

Z.

- Zacausmiehet pita oleman OEconomuxella. c. 26. §. 2. p. 131.
- Zuckarilla. c. 24. §. 31. p. 124.

Cc

Zai

Registeri.

- Taiwan Baldacunnan Alwamitten Boima .c. 10. s. 2. p. 35.
 Tattaritten Lasten Casteja. c. 3. s. 9. p. 21.
 Taudit tarttuwaiset ja parandamattomat / Syyt Rihlauren Fron. c. 16. s. 2. p. 63. Bapit niillä waiwatut / ei pidetä wirasa. c. 19. s. 30. p. 94.
 Testamentin saa Kirckoherra/waikka toinen hauta sen edesmenneen Sanancuulian. c. 19. s. 19. p. 89.
 Tilan toisen pyytä joku Pappi. c. 19. s. 24. p. 92.
 Todistajain tutkimus Duomio-Capitulumis. s. 22. p. 154.
 Totena pidetän Consistoriumin Protocolli, sen ylöncastesta ja Duomion laittamisest. s. 20. p. 153. Ei sen Todistusta/cuin ilmoitta Salariin. c. 7. s. 2. p. 27.
 Tottelemattomus Consistoriumi vastaan/ cuninga rangastan. s. 20. p. 153.
 Tundemattomain ripittäminen. c. 8. s. 2. p. 29. Näiden edestä ei cuuluteta ennen cuin he wahwat Tiedot toimitawat Elämäkerrastans ja Tilastans. c. 15. s. 19. p. 58.
 Turckein neuwomisest meidän oppym ja castesem. c. 3. s. 10. p. 22
 Tutkistelemus Catechismi, vid Catechismuren. Näiden cuin Bapir tahtowat. c. 19. s. 2. p. 70.
 Tutkimus pidetän Pappain Cocoures Seuracundain Tilasta. c. 25. s. 7. p. 128. Uden Kirckoherran sisälöttämises/ Kircon Omainsudest ja Caunisturista. c. 23. s. 2. p. 110.

U.

- Uden Kircon pyhittämisest. c. 27. p. 135.
 Ulostoimitus Catechismuren cuninga Sanancuulioitten eteen pannaan. c. 2. s. 10. p. 16.
 Ulos Baldacunnast joku cara pahudesans pois Puolisans tyhd. c. 16. s. 5. p. 64.
 Upsalan Psalmi Kirja. c. 13. s. 1. p. 46, 47.

W.

Registeri.

W.

- W**aatiman eli wiereleman ei piddä wieran tetän Jumalan palweluren. c. 1. § 5 p. 4.
Waatimus kihlaan syö Eron. c. 16. §. 2. p. 62.
Waimoin salitan casta lappia häätä tilasa. c. 4. §. 2. p. 23. Nascata waimo- ja neuwotan kättämän ja rucoileman Jumalata cohrua hebeldän edessi/ ja waroitän lappia rucauttamasta. c. 3. §. 13. p. 22. 23. Cuinga ne jorca o- wat Ylkämiehildäns maatur / pira whittämän. c. 15. §. 20. p. 59. Njiden Sacot/ jos he päällens panewat puhdasten Morstanden caunisturia. ibid. Cuinga ne Kirckoon otetan c. 5. §. 2. p. 25.
Waiwaiser Maalla cuinga pira ylöspidettämän. c. 28. §. 5. p. 138. Ne Ka- hat cuin heille eootan/ oitein ulos jaettaman. ibid. §. 4. heidän ofans Sa- lawuoteuden Sacosta c. 9. §. 4. p. 33. Sen sacosta / cuin suowuris eli ripittämiä tahto ikens tunge Her. Chrolliselle c. 11. §. 9. p. 43. Wäärin- täntämysten Maahoin lastkaisis ja peijaisis. c. 18. §. 4. p. 76. Sen cuin ilman syytä walitta ylise Consistoriumin duomion. §. 24. p. 15.
Waiwaisen Huonet. vid. Hospitalit.
Waiwaisen ruwat. vid. Sairasten Ruwat.
Wala / Pappien Pispän walikemises. c. 20. §. 2. p. 97. Pispän c. 21. §. 2. p. 99. Njiden cuin Pappi tulewat. c. 22. §. 2. p. 104. Nämät firjoiteran/ se edellinen lähetetän/ Euningal. Cancellijn / tämä jätkimäinen tallella pidetän Consistoriumisibid. Pispän ja hänen cansans Jhuirren Duomio- Capitumis §. 6. p. 147. Notariuren siinä. §. 11. p. 150.
Waloja ja Kirouria wälträtän Pappi/ ja rangaiscan muuta njiden tähden. c. 19. §. 28. p. 93.
Walikemus / Pispän c. 20. p. 96. & seqq. Prowastin. c. 24. §. 18. p. 119. Kirckoherran. c. 19. §. 7. p. 82. §. 13. p. 86. Cappalaisen. ibid. §. 9. p. 84. Or- ganistan. c. 24. §. 30. p. 124. Luctarin. ibid. §. 31.
Walwintuwat peräti pois pannan. c. 18. §. 3. p. 75.
Wanhat Communicantit. c. 8. §. 3. p. 31.
Wanhemmat. Njiden Nimet firjoiteran Kircon Kirjaan/ Lasten ristikemises. c. 3. §. 12. p. 22. Jorca lugun pitämättömydest lapseds rucauttawat/ sei- focan Kircon Rangasturen. ibid. §. 13. Andacon easpet hywin operetta Christillises opifans. c. 24. §. 11. p. 117. Pitätön murhen Pojistans / cuin he tahtowat lähettä wieralle Maalle/ että he ensin hywin tietävät mei- dän Religionin/ c. 1. §. 6. p. 4. §. Heidän neuwons ja Suosions Lasten nai-

Registeri.

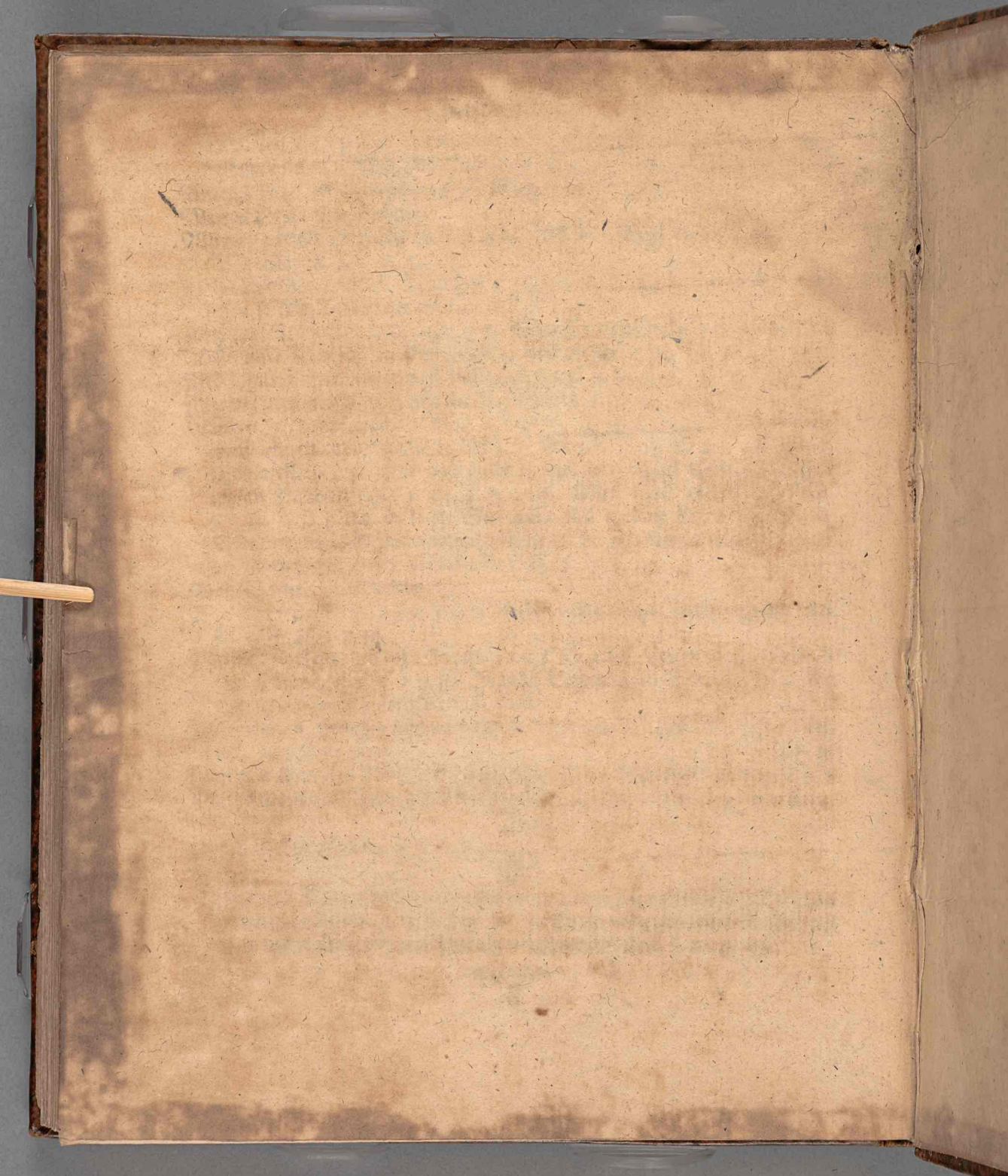
naimisseen. c. 15. §. 6. p. 53. Cuinga tehtämän pita/ jos se soldain pois
 tielään. ibid. Ei pida wäärin tähtämän Waldans lastens naimises. ibid.
 Wierast Maacunnast ei pida pahoin puhuttaman Saarnas. c. 2. §. 2. p. 8.
 Wieras Oppi. vide Religio.
 Wieras/ meidän Opistam/ kuin ei rajda meidän Kieldäm/ ripitetän Tul-
 tin kautta. c. 8. §. 3. p. 32.
 Wiha tihlacruin wälillä/ Eron syh. c. 16. §. 2. p. 62. Cuinga tehtämän pita/
 cosca se rule Awioparin wälillä. ibid. §. 11. p. 67.
 Wihtimisen toimisturest. c. 15. §. 21. p. 59. Cosca se pita ylöslytättämän. ibid. §. 22
 Wihtimiset Worfanden tielent määrätillä ajoilla. c. 14. §. 2. p. 48.
 Wäctofarnat Caupungeis ja Maalla. c. 2. §. 3. p. 9. §. 7. p. 12.
 Wieret circa wessatan Jumalan Palwelures. c. 13. §. 1. p. 46.
 Visitatio pita pidettämän terta Wuodes. c. 24. §. 6. p. 113. Ja sen Ter-
 mini ennen cuulurettaman. ibid. §. 7. Näden Kangastus/ kuin ilman
 laillista efferä siinä igens pois pita wät. ibid. p. 114 Pita asjettaman Ju-
 malan Palwelurella. c. 24. §. 9. p. 116. Mitä siinä toimitetan. ibid.
 §. 8. 10. 11. 12. p. 114. & seqq. Sen Actit pita walmur kirjoitettaman/ ja
 Visitatoreida alati kirjoitettaman/ ennencuin he ercanevat. ibid. §. 10. p.
 117. Prowassin circa Visitatioisa. c. 24. §. 19. p. 119.
 Wähjärtisiet. vide Wielipuoler.
 Wäärällä Todisturella jos Pappi petetän cuulurettaman Worfanden eden
 stä. c. 15. §. 19. p. 58. y.
 Yheimen riippi tapahetu eahdella rawalla. c. 8. §. 1. p. 29. Caupungeisa Lauwan-
 rain Ehtona. ibid. §. 2. p. 30. Maalla Sunnuntain Namulla. ibid. Ne
 kuin sen saawat/ ylös kirjoitetan. ibid.
 Ylönpaldisuus Jumalan lahjain walmistures ja nauttjemises tielään Hädwel-
 dä. c. 15. §. 23. p. 60. (2. p. 33.)
 Ynsittä wastan pita Cuningan Kästytäisten Papeille awulliset oleman. c. 9. §
 Ynseno Pappain/ Esimichidans wastan. c. 19. §. 23 p. 91. 92. c. 22. §. 2. p. 106. 108.
A.
 Ypärd lasten Easte. c. 3. §. 11. p. 22.
O.
 Oyläcit pita Altarin päälle pandaman/ ennen kuin Aferus sanonja Jsa meidän
 niiden ylise luetan. c. 11. §. 8. p. 42. Ja Pappin wisun waarin pita mäh/ ettei
 ne lugun pita mäh/ mydsä maahan yudoretas. ibid. §. 10. p. 43.
(10)
8

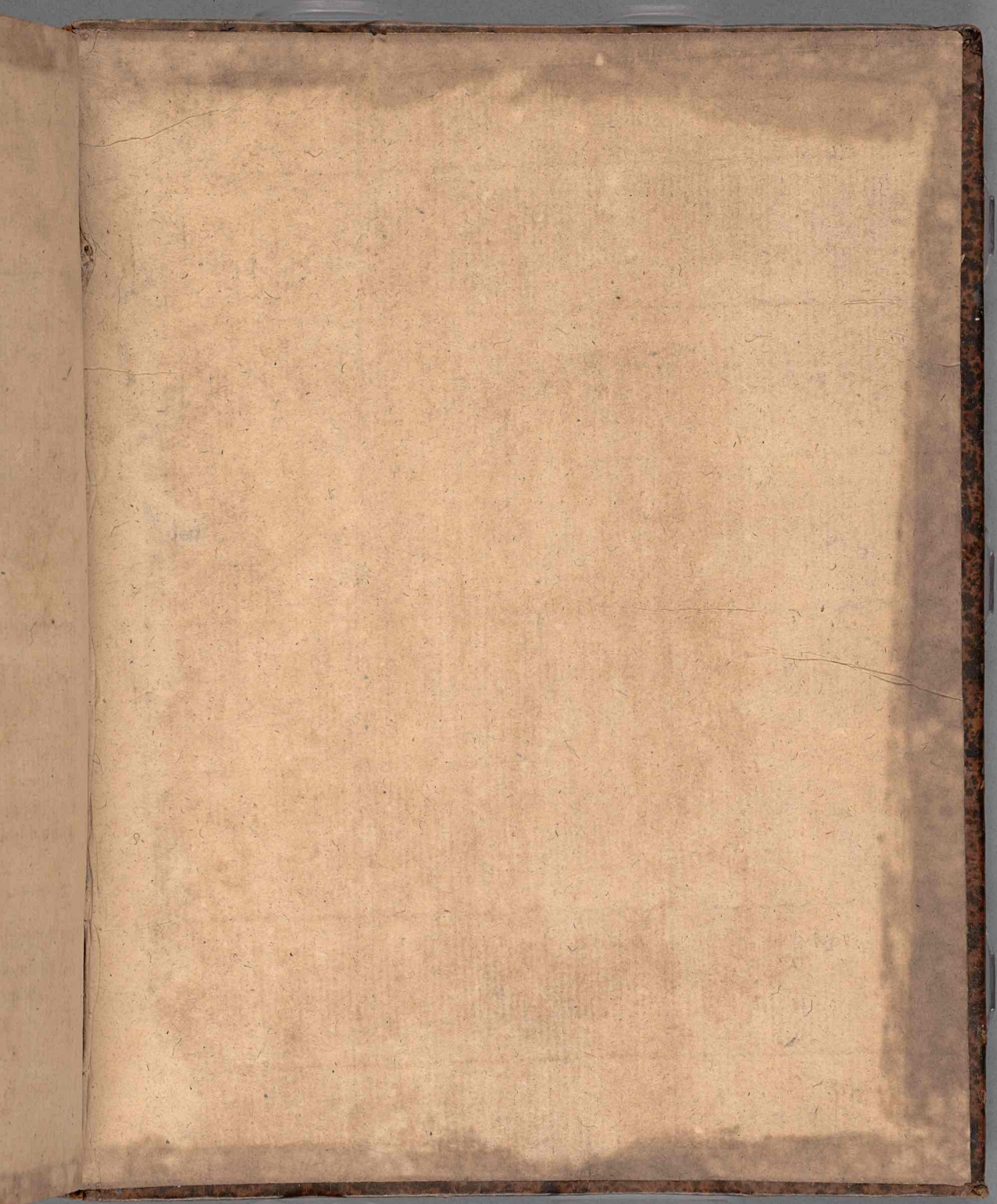
6 se soldain
ns naimises.
s. c.2 s. 2. p. 1.
/ riperään
ga tehmään
ittämään. ibid. s. 22
s. 2. p. 48.

46.
uz. Ja sen Tee.
asi cuin ulman
alsettaman Ju.
oimittan. ibid.
joitettaman ja
ibid. s. 10. p.

erhan wden edo
angeisa lauwon
mulla. ibid. Be
teledin Häwkel.
(2 p. 33
et oleman. c. 9. s
22. s. 2. p. 106. 108.

noija Jsa medon
rein pitämälä
10. p. 43

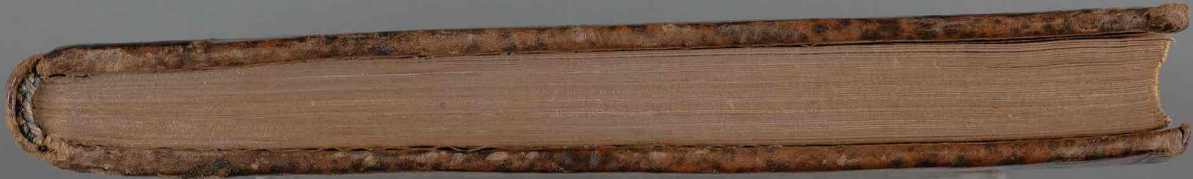

Kircko-laki ja ordningi, jonga ... Carl yxitoistakymmenes, ... vuonna 1686 ... ja 1687 prändistä. ... Vuonna 1688 suomexi

...

Kircko-

Laki

1686.